

geleiding van een aangeboden ontwerp-reglement voor de commissies van Beheer. Het schrijven bevat het verzoek aan de synode „ te willen overwegen of zij aanleiding kan vinden, dit reglement te doen onderzoeken, c. q. het bij onze kerken aan te bevelen, resp. een aan de hand daarvan samen te stellen vereenvoudigd ontwerp voor de kleinere kerken”.

Uw commissie is van oordeel, dat de synode zuinig moet zijn met het vaststellen of aanbevelen van regelen of richtlijnen voor alle kerken. We zouden anders een reglementenbundel krijgen, waarin ook ambtsdragers verward zouden geraken. En aan de vrijheid en het zelfstandig oordeel van de kerken en kerkeraden, die ook het beste met verschillende plaatselijke omstandigheden op de hoogte zijn, zou op deze wijze niet genoeg recht worden gedaan.

In dit speciale geval komt daar nog bij, dat van een algemeene, of althans eenigszins uitgebreide behoefte aan een concept, als werd aangeboden, geen sprake is, hetgeen wel het geval was in 1893, toen voorziening moest worden getroffen voor de ineen-smelting van kerken van Afscheiding en Doleantie. Al verder zou het bijzonder groote bezwaren opleveren voor de synode, om haar goedkeuring te hechten aan een reglement, dat 37 deels zeer uitvoerige artikelen bevat en inzake de instelling van de Commissie van Beheer, de benoeming van haar leden, haar werkzaamheden, haar bevoegdheden, ook inzake de begrooting, de kerkelijke inkomsten, de gebouwen, de bewijsstukken, de vergaderingen, de onderscheiden functies, de rekening en verantwoording enz. tot in finesses afdaalt.

Nog meldt uw commissie, dat haar rapporteur het geheele reglement, hetwelk getypt 10 foliovenn beslaat, nauwkeurig heeft gelezen en haar heeft overtuigd, dat het concept, vergeleken bij het veel beknoptere ontwerp van 1893, op verschillende punten de bevoegdheden van de commissie in betrekking tot die van den kerkeraad aanmerkelijk wil uitbreiden, hetgeen der commissie niet onbedenklijk voorkomt.

Zoo moeten volgens het concept op de nominatie van den kerkeraad voor de benoeming van leden der commissie van beheer de door de commissie voorgedragen voorkomen. Zoo wordt de benoeming en de bezoldiging van verschillende kerkedienaren door de commissie vastgesteld. Zoo blijkt het meermalen niet, dat wanneer van goedkeuring van den kerkeraad gesproken wordt, dit *voorafgaande* goedkeuring beteekent.

Zoo heeft de commissie van beheer een *algemeene* machtiging om den kerkeraad te vertegenwoordigen bij de behartiging en handhaving van haar rechten en belangen tegenover derden. Zoo berust de leiding van de vergadering der gemeente, waarin gelegenheid bestaat om inlichtingen over de begrooting te vragen, niet bij den kerkeraad, maar bij de commissie van beheer enz. Uw commissie deelt, wel ten overvloede, mee, dat zij deze tendenz een belemmering te meer acht voor de synode, om tot een, zij het voorwaardelijke, aanbeveling over te gaan.

Uw commissie stelt het volgende voor: [volgt in art. 212].

G. M. DEN HARTOGH, *rapporteur*.

BIJLAGE XLIV.
Art. 225.

RAPPORT door de deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle uitgebracht aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland; Utrecht 1943.

Amsterdam, 3 September 1943.

Aan de generale synode te Utrecht.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

HOOFDSTUK I. INLEIDING.

§ 1. Besluiten.

De generale synode der gereformeerde kerken, Sneek/Utrecht, in 1939 nam de navolgende besluiten:

Finantieele contrôle.

„Artikel 137 (zie ook besluit zitting van Donderdag 6 Maart 1941)

1. deputaten dank te zeggen voor allen arbeid dien zij in dezen hebben verricht;
2. verbetering in den bestaanden toestand aan te brengen door voor de deputaatschappen der synode in te voeren de administratie en de contrôle hierop zooals door deputaten is voorgesteld;

3. hierbij echter intact te laten de regeling en den band, welke tot dusver bestaat tusschen kerken, classes, particuliere synoden en generale synode en geen verdere centralisatie in te voeren, doch administratie en contrôle aan te passen aan den bestaanden toestand;

4. met betrekking tot het finantieel beheer van deputaatschappen met finantieele verantwoordelijkheid der generale synode gelden de volgende regelen:

- a. elk deputaatschap hebbe zijn eigen girorekening;
- b. de contrôle moet jaarlijks geschieden door een bevoegd accountant van een algemeen erkende organisatie;
- c. van elke door de generale synode voorgeschreven collecte worde ter plaatse aantekening gehouden in een collecte-boek, terwijl daarvan per briefkaart, naar vast model, te teekenen door ten minste twee personen met het tellen der collecte belast, mededeeling gedaan moet worden aan den quaestor der betrokken generale deputaten;
- d. als bewijsstukken van verschuldigheid gelden:
 - 1° vastgestelde notulen en
 - 2° gefiatteerde rekeningen of nota's. Bij bedragen boven f 10.— behooren deze stukken gefiatteerd te worden door 2 deputaten.
- e. als bewijsstukken van gedane betalingen gelden:
 - 1° „Af”strookjes der giro en
 - 2° quitanties of collectieve lijsten van handteekening der deputaten voorzien;
- f. na verantwoording aan de generale synode moeten bewijsstukken aan de deputaatschappen, die opnieuw benoemd zijn, teruggezonden worden; en
- g. in rapporten van deputaatschappen met finantieele verantwoordelijkheid moeten worden opgenomen balansen en rekening van lasten en baten.

5. opnieuw deputaten aan te wijzen voor de finantieele contrôle met opdracht de deputaten van de synode en de zendende kerken van advies te dienen bij het uitvoeren der bovengenoemde voorstellen”.

Voorts komt het deputaten gewenscht voor in herinnering te brengen, dat het besluit der synode inhoudt onderstaande aanwijzingen (zie art. 137 sub 2 en 4b) te weten:

- a. deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle bepalen den termijn binnen welchen de accountantsbenoeming moet geschieden. Heeft binnen dien termijn de benoeming niet plaats gevonden, of is de aangewezen niet door deputaten goedgekeurd, dan gaan zij zelf tot aanwijzing over (Rapport inzake de finantieele contrôle, synode Sneek 1939 blz. 6, par. 7 regel 11—15);
- b. eene combinatie van penningmeester van deputaten en accountant van deputaten komt ongewenscht voor (idem blz. 6, par. 7, regel 16—17);
- c. de accountant sta tot den penningmeester noch in zakelijke noch in te nauwe familierelatie (idem blz. 6, par. 7, regel 17—18);
- d. de contrôle omvat niet alleen de boeken en bescheiden, doch sluit tevens in zich het nagaan van de aanwezigheid der effecten, het kasgeld, de onroerende goederen en andere activa, alsmede de waardeering der activa (idem blz. 6, par. 7, regel 23—26);
- e. waar een quote-verdeeling is ingevoerd, doen zich vragen voor over de aanwending van gelden, met bijzondere bestemming gegeven en over de aanwending van eventueele saldi, waarmede de quoten zijn overtroffen.

Tot de volgende conclusie werd gekomen:

1° dat een bij een kerk ingekomen bijzondere gift voor een bepaald doel, b.v. de zending, alleen dan mag worden aangewend tot dekking van de door de betrokken kerk terzake te betalen quote, indien aannemelijk kan worden gemaakt, dat deze gift is aan te merken als een nagekomen gift voor een ter dekking der quote gehouden collecte;

2° dat een ontvangen legaat nimmer tot betaling eener quote mag worden aangewend, tenzij de erflater zulks uitdrukkelijk heeft beschikt;

3° dat, indien een collecte of collecten, gehouden ter dekking eener te betalen quote, het bedrag dier quote mocht(en) overtreffen, dat meerdere wel gereserveerd mag worden tot bestrijding van een volgende quote, doch alleen dan onder de algemeene ontvangsten der kerk mag worden opgenomen, indien de gemeente geacht kan worden vooraf voldoende te zijn ingelicht omtrent eene zoodanige aanwending van een eventueel overschot.

(Gedrukt rapport N 2 generale synode Sneek 1939, blz. 9 en 10, Hoofdstuk II, par. 12, punt e).

Blijkens artikel 319 sub 32 werden ondergeteekenden aangewezen tot deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle en werd de eerstondergeteekende met de samenroeping belast.

Bij brief van 3 Januari 1941 hebben ondergeteekenden zich tot het moderamen der generale synode gewend met de vraag, welke beslissing het besluit, omschreven in art. 137 der Acta, inhoudt met betrekking tot de in het daaraan ten grondslag liggende rapport behandelde punten, t.w.:

a. in hoofdstuk I par. 3, betreffende eventueele wijzigingen in het in 1930 te Arnhem bepaalde (art. 326 der Acta) omtrent het beheer der finantiën;

b. in hoofdstuk II par. 12 sub *f* betreffende het jaarlijks inzenden door de kerken van een afschrift der rekening en verantwoording over het afgelopen jaar en van de balans per ultimo December enz.

Van het moderamen van de voortgezette generale synode van Sneek te Utrecht werd bericht ontvangen, dat zij in haar zitting van Donderdag 6 Maart 1941 besloten heeft te antwoorden:

1° dat de eerste vraag bevestigend moet worden beantwoord en het besluit der generale synode van Arnhem 1930, art. 326 aldus gelezen moet worden:

a. dat voor alle transacties twee handteekeningen van deputaten of hun schriftelijk gemachtigden vereischt zijn;

b. dat beschikbare gelden op prolongatie kunnen worden geplaatst onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat de te verstrekken onderpanden niet onder den commissieair blijven, maar bij een bank worden gedeponereerd;

c. dat gelden op langen termijn beschikbaar alleen in deposito gegeven mogen worden bij groote banken;

d. dat eventueele fondsen moeten geborgen worden in een safeloket, waartoe tenminste twee deputaten of hun schriftelijk gemachtigden gezamenlijk toegang hebben of bij de Nederlandsche Bank in open bewaring moeten gegeven worden.

2° dat het voorstel der deputaten 1936, hoofdstuk II, par. 12, sub *f* door de synode niet is aanvaard en de kerken niet jaarlijks een afschrift van rekening en verantwoording en balans per ultimo December behoeven in te zenden.

§ 2. *Taak van deputaten.*

Uit gemeld besluit der synode vloeit voort, dat de opdracht van ons deputaatschap het volgende inhoudt:

1° deputaten der generale synode en de zendende kerken van advies te dienen;

2° een termijn te bepalen, waarbinnen de benoeming van den accountant moet geschieden, deze benoemingen al of niet goed te keuren, in verband met de vereischten, waaraan de accountants moeten voldoen en zoo noodig zelf tot benoeming over te gaan;

3° kennis te nemen van de rekening en verantwoording der deputaten en de daarbij behorende accountantsrapporten;

4° aan de generale synode rapport uit te brengen van zijn bevindingen.

Voorts moge hier gereleveerd worden hetgeen in het aan voormelde synode van Sneek uitgebrachte rapport in par. 2 werd vermeld omtrent de door ondergeteekenden, hierna eenvoudigheidshalve aangeduid als „wij”, gehuldigde opvatting, dat de opdracht ons vrijheid gaf om van ons inzicht te doen blijken ten aanzien van de vereischten, aan de inrichting der verschillende administraties te stellen.

Ofschoon wij overtuigd zijn, dat onze opdracht slechts betreft de administratie van deputaten, door uw synode benoemd en het van advies dienen der zendende kerken bij het uitvoeren der voorstellen, in het rapport aan de synode van Sneek neergelegd, bleek het ook ditmaal bij het uitwerken der opdracht onvermijdelijk om op sommige punten ook aan administraties van andere kerkelijke instanties aandacht te schenken (vgl. b.v. par. 14. Collecten.)

§ 3. *Uitvoering van de opdracht.*

Teneinde ons van de ons opgedragen taak te kwijten vergaderden deputaten op 19 Maart en 3 December 1940, 4 Februari en 15 Mei 1941, 16 September, 4 November en 9 December 1942, 18 Mei, 29 Juli en 18 Augustus 1943.

De laatstondergeteekende werd met het secretariaat belast.

Met de volgende door de generale synode van Sneek/Utrecht 1939-1942 benoemde deputaatschappen is contact gezocht:

- a. voor den Radiokerkdienst,
- b. voor de zending onder heidenen en Mohammedanen,
- c. voor de zending onder de Joden,
- d. voor de evangelisatie in België,
- e. voor de verzorging van de geestelijke belangen onzer militairen,
- f. voor de verzorging van de geestelijke belangen der gereformeerden op Curaçao,
- g. voor den geestelijken arbeid in het IJsselmeergebied,
- h. voor artikel XI Kerkenordering,
- i. voor artikel XIII Kerkenordering,
- j. voor de Theologische Hoogeschool te Kampen,
- k. voor de geestelijke bearbeiding van de verstrooide gereformeerden in Nederlandsch-Indië,
- l. voor steunverleening aan Hongaarsche studenten,
- m. voor de geestelijke verzorging van de verstrooide gereformeerden in Frankrijk,
- n. voor de geestelijke verzorging van de zeevarenden ter koopvaardij,

- o. voor de evangelisatie onder studeerenden,
- p. van bijstand voor kerken, door oorlogsschade getroffen,
- q. voor de geestelijke verzorging van Nederlanders in Duitsland,
- r. voor artikel 24,
- s. voor evacuatie-moeilijkheden,
- t. voor de bijbelverspreiding,

terwijl de kerkeraden van de zendende kerken Amsterdam-Centrum (Djocjakarta), Heeg (Keboemen-Wonosobo), Rotterdam-Centrum (Poerbolinggo), Middelburg (Mage-lang), Utrecht (Poerworedjo), Delft (Soerakarta), Leiden (studeerende Oosterlingen), Rotterdam-Zuid (Chineez en vreemde Oosterlingen) en de deputaten der zending van de gereformeerde kerken op Soemba op het besluit der synode, neergelegd in art. 137, werden geattendeerd; waarbij wij tevens van onze bereidheid om van advies te dienen bij het uitvoeren der voorstellen kennis gaven.

Omtrent hetgeen ter zake verricht werd zal hieronder voor zoover noodig nader voor elke deputaatschap en elke zendende kerk afzonderlijk worden gerapporteerd.

De aan dit rapport toegevoegde bijlage A geeft een overzicht in hoeverre de deputaatschappen, hiervoren genoemd, de besluiten der synode hebben opgevolgd.

De verder in art. 319 der Acta onder de nummers 1, 2, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 14, 15, 20, 24, 27, 28, 29, 30, 33, 34, 35, 37 genoemde deputaatschappen vielen buiten onze bemoeienissen, omdat deze deputaatschappen niet geacht kunnen worden administratie van ontvangsten en uitgaven te hebben of te behoeven. Immers ontvangsten hebben zij niet, terwijl zij naar ons oordeel kunnen volstaan met een gespecificeerde opgave van verschotten, zooveel mogelijk met bewijsstukken, periodiek aan den quaestor der generale synode te verstrekken.

Het overleg met de verschillende deputaatschappen vond in den regel schriftelijk plaats. Samensprekingen werden gehouden met den praeses der synode, deputaten ad art. 24, voor radio-kerkdienstuitzending, voor de verzorging van de geestelijke belangen onzer militairen, van bijstand voor kerken en diaconieën door de oorlogsschade getroffen, met deputaten voor de zending der gereformeerde kerken van Zuid-Holland-Noord, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg.

Bij circulaire van 24 Mei 1941 deden wij aan alle deputaatschappen der generale synode en aan de zendende kerken mededeeling van het in par. 1 bedoelde besluit van 6 Maart 1941, terwijl bij circulaire van 25 September 1942 aan gemelde instanties eenige door ons wenschelijk geoordeelde richtlijnen werden gegeven omtrent den inhoud der bij ons in te zenden accountantsrapporten.

De ervaring heeft doen zien, dat het in verschillende gevallen gewenscht kan zijn, dat wij ter zake van het door den accountant gerapporteerde nadere inlichtingen ontvangen.

In die gevallen hebben wij ons steeds tot de betrokken deputaten gewend. Intusschen komt het ons eenvoudiger voor, dat deputaten goedkeuren, dat zij ons in die gevallen, waarin zulks tot een vlotter afdoening kan bijdragen ons rechtstreeks tot de accountants wenden en slechts dan met deputaten in nader overleg treden, wanneer de rapporten en inlichtingen van de accountants geen volledige bevrediging op de in correspondentie zijnde punten brengen.

Het moet voorts van belang worden geacht, dat de deputaatschappen de betrokken accountants machtigen, ons van elk door hen uit te brengen rapport onmiddellijk een afschrift te zenden.

De in hoofdstuk IV van het bovengenoemde aan de generale synode van Sneek 1939 uitgebrachte rapport §§ 14 t/m 25 (blz. 11—44) gegeven aanwijzingen voor de deputaatschappen met eigen administratie zullen voorzover noodig bespreking vinden bij de behandeling in hoofdstuk IV van dit rapport.

HOOFDSTUK II. ALGEMEEN GEDEELTE.

Voordat tot eene nadere bespreking van de naleving der vorenstaande in par. 1 genoemde besluiten wordt overgegaan, mogen nog eenige aantekeningen van algemeen aard worden gesteld.

§ 4. *Het verlangen van décharge.*

Door den praeses der vorige synode werd bij een onderhoud met onzen secretaris de vraag naar voren gebracht, wie décharge verleent aan den penningmeester der deputaatschappen.

Wij zijn van oordeel, dat de generale synode de deputaatschappen al dan niet déchargeert, en dat indien bij décharge geen voorbehoud wordt gemaakt, de penningmeester dier deputaten daardoor ook gedéchargeerd is. Mocht terzake door de synode een voorbehoud worden gemaakt, dan zal daarbij tevens moeten worden bepaald, op welke wijze en onder welke voorwaarden gemelden penningmeester décharge zal kunnen worden verleend.

§ 5. *Aan deputaten bij aanvragen om steun over te leggen stukken.*

In hoeverre deputaten, die aanvragen om steun hadden te beoordeelen, gevolg hebben gegeven aan de aanbeveling der synode 1939 om te verlangen, dat binnen zes maanden na afloop van het jaar aan hen werden overgelegd de jaarstukken, betrekking hebbende op de aanwending der gelden (zie ons rapport aan de synode van Sneek 1939 § 10 blz. 8) is ons niet gebleken.

In dit verband mogen wij nog aantekenen, dat Commissie V der vorige generale synode ter zake opmerkte: „Bij aanvragen om steun adviseeren deputaten, dat kerken, die toelagen ontvangen, binnen 6 maanden na afloop van het jaar de jaarstukken overleggen. Een begroting inzenden bij de aanvraag, meenen zij, zal niet altijd doenlijk zijn. Naar onze meening is inzending der jaarstukken goed, doch overlegging van een begrooting ook noodzakelijk om de aanvraag te kunnen beoordeelen.”

Het verdient aanbeveling dat de generale synode bij vernieuwing op een en ander de aandacht vestigt.

§ 6. *Begrooting.*

Hoewel in de verslag-periode verschillende deputaatschappen op de belangrijkheid van het opmaken eener begrooting werden gewezen, hebben wij niet kunnen constateren dat deputaten der in § 3 met name genoemde deputaatschappen het advies der vorige synode hebben gevolgd.

Terzake moge dan ook herhaald worden hetgeen in ons rapport aan de vorige synode in § 11, blz. 8 wordt opgemerkt, t. w.:

„Wij hebben ons ook de vraag gesteld, in hoeverre of de bedoelde deputaatschappen een begrooting zouden moeten opmaken en indienen, en indien ja, bij wie de indiening zou moeten geschieden.

Nu kan men ten aanzien van de begrooting tweeërlei standpunt innemen. Vooreerst kan men zeggen, wat door deputaten kan worden gedaan en welke uitgaven zij derhalve zullen hebben te doen, hangt voor een groot gedeelte af van de middelen, die te hunner beschikking worden gesteld. Wanneer b.v. voor den arbeid onder de verstrooiden in Frankrijk de generale synode een algemeene collecte in alle kerken wenschelijk acht, dan zal de omvang van den arbeid en derhalve ook de cijfers van een eventuele begrooting, beïnvloed worden door de getrouwheid, waarmede de verschillende kerken het advies van de synode tot het houden van een collecte opvolgen.

Anderzijds is het echter gewenscht, dat, wanneer deputaten zich tot de synode wenden ter verkrijging van geldelijken steun, een overzicht wordt gegeven van den arbeid, dien men zich als noodzakelijk voorstelt. Ook waar de juiste uitgaven-begrooting afhankelijk is van de inkomsten, meenen wij toch dat deputaten een begrooting moeten maken van de kosten, die naar hun oordeel aan den door hen noodzakelijk geachten arbeid verbonden zijn, alsmede een begrooting van de ontvangsten, die tegenover bedoelde uitgaven kunnen worden gesteld.

Uit het bovenstaande vloeit voort, dat naar ons oordeel de deputaten, waarvoor wij een administratie noodzakelijk achten, tweeërlei begrooting zullen moeten opmaken en indienen. Bij de generale synode zal zoo mogelijk moeten worden ingediend een begrooting voor de komende periode van drie jaar. Aan de deputaten voor de financiële controle zal, behalve een afschrift van die begrooting, ook een jaar-begrooting telkens dienen te worden ingezonden.

Een model voor de begrooting voor te schrijven, achten wij niet noodzakelijk, daar deze kan worden ingericht naar hetzelfde systeem als de hierboven besproken rekening van lasten en baten.

Overschrijding van de door een generale synode vastgestelde begrooting vereischt goedkeuring van het moderamen dier synode.”

§ 7. *Beleggingen.*

Zooals uit § 1° A sub 2 en 3 blijkt, heeft de synode voorschriften gegeven voor de belegging van tijdelijk beschikbare gelden en werden sub 2 en 4 aanwijzingen gedaan voor het bewaren van onderpanden en fondsen.

In hoeverre deze voorschriften in acht worden genomen, zal nader worden aangegeven. Voor beleggingen van meer langdurigen aard, b.v. in hypothecken en effecten, ontbreekt het echter aan aanwijzingen. Erkend moet worden, dat, gelet op de voortdurende wisselingen in het financieel-economisch leven in de periode waarin de synode niet pleegt samen te komen, hoogstens van het geven van richtlijnen sprake zou kunnen zijn. Wij achten het, gezien de belangrijkheid van het instandhouden der betrokken kapitalen en het in vele gevallen ontbreken van deskundigen op beleggingsgebied in de verschillende deputaatschappen, niet van belang ontbloot, dat de synode eene instantie aanwijze, met wie de betrokken deputaten bij het voorkomen van dergelijke beleggingen hebben te overleggen omtrent aankoop, verkoop en de wenschelijkheid van omzetting bij eenige daartoe nopende gebeurtenis.

Reeds enkele malen ontvingen wij aanvragen van deputaatschappen en kerken

om van voorlichting te dienen bij de belegging van gelden; naar onze meening behoort zulks echter niet tot onze competentie.

De synode overwege daarom de benoeming van deputaten voor advies inzake belegging van gelden enz.

§ 8. *Contrôle-kerkvisitatie.*

In de afgelopen verslag-periode hebben wij ons weer de vraag gesteld, of de kerk-visitatie zich niet meer dan tot heden zou moeten bezig houden met het beheer en de administratie van de finantiën der kerken.

Van eenige verbetering in den bestaanden gang van zaken is ons niets gebleken. Herhaald moge worden, hetgeen in ons aan de synode van Sneek 1939 uitgebracht rapport blz. 7 werd gezegd, t.w.:

ten aanzien van de plaatselijke kerken zou kunnen overwogen worden, of een model-begroting en een model-rekening niet gewenscht is. De vragen van visitatoren zouden zich kunnen uitstrekken tot een onderzoek, of de administratie behoorlijk is gevoerd, voldoende deskundig is gecontroleerd en of terzake een rapport aan den kerkeraad is uitgebracht, hetgeen door Commissie V der vorige synode is aanbevolen met de volgende woorden:

„Bij de kerk-visitatie zouden deputaten ook enkele vragen over de finantiën gesteld willen zien en zou het beheer en de administratie van de finantiën der kerken meer de aandacht moeten hebben. Naar onze meening kan dit zijn nut hebben.”

HOOFDSTUK III. NALEVING DER BESTAANDE BESLUITEN.

§ 9. Onder verwijzing naar de in hoofdstuk I opgesomde bepalingen moge worden opgemerkt:

ad 4a. dat meerdere deputaatschappen nog geen eigen giro-rekening hebben tengevolge van het feit, dat hunnerzijds wijziging momenteel minder gewenscht wordt geacht, omdat de kerken nu eenmaal aan bepaalde gironummers gewend zijn. Verschillende penningmeesters hebben de rekening op hun eigen naam loopen, bij andere deputaatschappen loopt deze ten name van den quaestor van het betrokken deputaatschap. Naar het ons voorkomt behoort de rekening gesteld te worden ten name van de Gereformeerde Kerken in Nederland in generaal synodaal verband, met de toevoeging: Deputaten voor.....; Wij zegden in soortgelijke gevallen onze bemiddeling toe, om een girorekening ten name van het deputaatschap te verkrijgen en hebben gegronden hoop, dat binnenkort het gestelde doel zal zijn bereikt;

ad 4b. dat de aanwijzing van bevoegde accountants nog wel eens moeilijkheden gaf; meerdere malen moesten wij deputaten herinneren aan het besluit der synode dat de accountants lid eener erkende organisatie behooren te zijn. Wij hebben echter gemeend hier met de uiterste omzichtigheid te moeten handelen, wijl niet alle deputaten blijk gaven het belang van de aanwijzing van een accountant voldoende in te zien. Ten aanzien van de vraag wat onder een erkende organisatie moet worden verstaan, huldigen zij somtijds andere opvattingen dan uwe deputaten;

ad 4c. dat van de door ons voorgestelde collectekaart, voorzoover ons gebleken is, practisch nog weinig is terecht gekomen, waarom wij voor deze aangelegenheid in de volgende paragraaf nog eens de bijzondere aandacht van de synode vragen;

ad 4d. 1° dat enkele accountantsrapporten er melding van maakten, dat de vastgestelde notulen niet ter hunner beschikking waren, maar zij terzake van de betrokken uitgaven langs anderen weg voldoende zekerheid verkregen, dat deze geschieden overeenkomstig de betreffende besluiten.

Waar uwe deputaten bevorderd hebben, dat slechts leden der gereformeerde kerken als accountant werden aangewezen en de positie van den accountant eene vertrouwenspositie is, dient onzes inziens bevorderd te worden, dat de notulen der verschillende deputaatschappen steeds bij het onderzoek ter inzage van de betrokken accountants (niet van hun assistenten) kunnen worden gesteld;

ad 4d. 2° dat ter zake van de gefiatteerde rekeningen of nota's in de ontvangen accountantsrapporten geen andere opmerkingen voorkomen, dan hierna onder ad 1 vermeld; (1° A 1°)

ad 4d. 1° en 2° dat met betrekking tot de bewijsstukken van gedane betalingen geen bijzondere opmerkingen zijn te maken; gestreefd moet worden zooveel mogelijk alle uitgaven door bewijsstukken te doen staven;

ad 4e. dat, omtrent het voorschrift, dat na de verantwoording aan de generale synode de bewijsstukken aan de deputaten, die opnieuw benoemd zijn, moeten worden teruggezonden, van geen der deputaatschappen eenige ernstige klacht werd vernomen;

ad 4f. dat aan den eisch, dat in de rapporten, balansen en rekeningen van lasten en haten moeten worden opgenomen, in de meeste gevallen werd voldaan;

ad 1° A. 1° dat, hoewel enkele deputaatschappen het voorschrift, dat voor alle

transacties twee handteekeningen vereischt zijn, nog al bezwarend vonden, er in het algemeen naar gestreefd wordt aan dezen eisch te voldoen en wij het vertrouwen mogen uitspreken dat opvolging daarvan binnenkort regel zal zijn;

ad 1° A. 2° dat de tijdsomstandigheden er toe geleid hebben, dat door geen der deputaatschappen, voor zoover ons bekend, gelden op prolongatie werden uitgezet;

ad 1° A. 3° dat gelden op langen termijn beschikbaar, in het algemeen in deposito worden gegeven aan groote banken met uitzondering van enkele deputaatschappen, die gelden plaatsten bij den penningmeester tegen eene rente van 4%. Wij hebben de aandacht van bedoelde deputaten er op gevestigd, dat zulks in strijd is met de door de synode gegeven voorschriften en zijn vol vertrouwen, dat hiermede in het vervolg rekening zal worden gehouden;

ad 1° A. 4°. dat door deputaatschappen, die een fondsenbezit hebben, de terzake gegeven voorschriften worden nageleefd.

Deze § mogen wij niet eindigen zonder een woord van dank uit te spreken aan die deputaten, die ons in elk opzicht hunne medewerking gaven bij de uitvoering van de ons opgedragen taak en aan de rapporteerende accountants voor de wijze, waarop zij zich van hunne opdrachten hebben gekweten.

§ 10. *Collecten.*

De vorige synode bepaalde, zooals reeds werd gememoreerd, dat van elke door de generale synode voorgeschreven collecte ter plaatse aanteekening worde gehouden in een collecte-boek, terwijl daarvan per briefkaart, naar vast model, te teekenen door ten minste twee personen met het tellen der collecte belast, mededeeling gedaan moet worden aan den quaestor der betrokken deputaten.

In de voorafgaande § teekenden wij reeds aan, dat van een nakomen dezer bepaling, voor zoover ons bleek, nog weinig is terecht gekomen.

In dit verband veroorloven wij ons nog op het volgende te wijzen.

In het verslag der Commissie V, in wier handen een vorig maal het rapport onzer deputaten is gesteld, werd de volgende opmerking gemaakt: „Er moet echter mee worden gerekend, dat waar alle kerken moeten meewerken om bewijsstukken voor de controle der administratie in te zenden, dit de eerste jaren niet zal meevallen en heel wat correspondentie noodig zal zijn om het zoover te krijgen.” Ofschoon wij ons met deze uitspraak geheel kunnen vereenigen, meenen wij toch dat daarin geen aanleiding mag zijn om van eene noodzakelijke verbetering in de controle af te zien.

De deputaatschappen hebben er belang bij, dat de collecten in de verschillende kerken regelmatig worden gehouden en ten spoedigste worden verantwoord en afgedragen.

Een der deputaatschappen, waarvoor de synode bepaalde, dat jaarlijks een collecte zou worden gehouden, verstrekte op ons verzoek, een opgave van het aantal kerken, dat geen collecte zond, aan welke opgave wij het volgende overzicht ontleenen:

Provincie	Aantal kerken	Aantal kerken, waarvan geen collecte werd ontvangen in			
		1939/40	1940/1	1941/2	1942/3 (10 m.)
Groningen	91	4	5	6	7
Friesland (N. ged.) . .	75	1	6	29	2
„ (Z. ged.)	74	—	3	4	13
Drenthe	43	4	2	3	10
Overijssel	55	13	3	19	21
N. Brabant/Limburg	33	2	1	1	14
Gelderland	71	5	6	10	8
Utrecht	45	3	3	10	16
N. Holland	79	9	3	12	12
Z. Holland (N. ged.)	66	1	2	4	10
„ (Z. ged.)	82	10	4	12	36
Zeeland	55	—	—	5	2
	769	52	38	115	151

Uit dit overzicht blijkt, dat in de jaren 1939/40, 1940/1 en 1941/2 resp 7½ en 15% zich niet gedroegen naar het besluit der synode, dan wel nog achterstallig zouden zijn in het inzenden der gecollecteerde bedragen. Het jaar 1942/43 laten wij daarbij buiten beschouwing, omdat we slechts over de gegevens van 10 maanden van dit boekjaar beschikken en het dus mogelijk is, dat in de laatste 2 maanden de collecten

alsnog zijn gehouden of, indien vroeger reeds gehouden, werden afgedragen.

Bovenstaande cijfers toonen wel aan het belang, dat de penningmeesters der verschillende deputaatschappen er bij hebben, om direct omtrent de opbrengsten der gehouden collectes te worden ingelicht. Dat zulks bovendien gewenscht is om eventueele vergissingen bij afdrachten te kunnen opsporen, behoeft geen betoog.

Overtuigd, dat de leden onzer kerken in vol vertrouwen op een behoorlijke adresbezorging hunner bijdragen, geregeld offeren, achten wij het noodig, dat geen maatregel nagelaten worde, die er toe strekt de contrôle ten deze zoo efficient mogelijk te doen zijn.

Het is om die redenen, dat wij voor deze aangelegenheid nog eens uw bijzondere aandacht vragen en u zouden willen voorstellen te besluiten dat de generale synode bij afzonderlijk rondschrijven aan de kerken verzoekt, het door de vorige synode genomen besluit terzake toch wel te willen opvolgen.

Een ontwerp-schrijven — wat den zakelijken inhoud betreft — model-collecteboek en briefkaart mogen als bijlagen aan dit rapport worden toegevoegd.

In het ontwerp-schrijven zullen naast de namen en de nummers der postrekeningen, ook de adressen der penningmeesters van de verschillende deputaatschappen opgenomen moeten worden, een maatregel waarop destijds ook meergenoemde Commissie V de aandacht reeds vestigde.

Waar elke kerk jaarlijks slechts een gering aantal van bovenbedoelde kaarten noodig zal hebben voor de verantwoording aan de deputaatschappen der generale synode, (indien deze werkwijze t.z.t. ook door de particuliere synoden en classes zou worden gevolgd zou dit aantal belangrijk stijgen) komt het ons voor aanbeveling te verdienen, dat de nieuw te benoemen deputaten gemachtigd worden, zoodra weer normaler tijden zijn aangebroken, of indien mogelijk reeds eerder, zich met een uitgever te verstaan, om aan elk der kerken een zeker aantal van deze kaarten toe te zenden. Indien mogelijk zou zulks tegelijk met de verzending van het schrijven hierboven bedoeld moeten geschieden. De te volgen werkwijze zou dus in het kort samengevat hier op neer komen.

Van elke door de synode bepaalde collecte wordt aantekening gehouden in een algemeen collecteboek (bijlage C) en reeds aanstonds een collectekaart (bijlage D) aan den penningmeester van het betrokken deputaatschap der generale synode verzonden. De collecte wordt t. z. t. door den boekhouder der kerk afgedragen aan den classicalen deputaat, die op zijn beurt weer voor afdracht aan den provincialen deputaat zorg draagt, terwijl deze uiteindelijk het gecollecteerde bedrag zijne bestemming doet bereiken.

De uitgesproken meening, dat deze werkwijze zou moeten leiden tot een gecentraliseerd beheer en uitschakeling van classicale en provinciale deputaten, moet naar onze meening op een misverstand berusten.

Intusschen moet worden erkend, dat een driemaal overstorten van eenzelfde bedrag (kerk, classis, particuliere synode, generale synode) geen eenvoudige oplossing is te noemen.

§ 11. *De tenaamstelling van de rekeningen bij bankinstellingen.*

Het bleek ons, dat in een enkel geval uit allerlei goed bedoelde overwegingen deze rekeningen niet ten name van de betrokken deputaatschappen doch ten name van de deputaten persoonlijk of zelfs van hunne echtgenooten werden gesteld.

HOOFDSTUK IV. DEPUTAATSCHAPPEN MET EIGEN ADMINISTRATIE.

§ 12. *Voor artikel XI Kerkenorde.*

Wij hebben deze deputaten nog niet kunnen brengen tot uitvoering van uw besluit. Hoewel bericht binnenkwam van de aanwijzing van een accountant, werden ons, niet-tegenstaande onze herhaalde herinneringen en hunne toezeggingen, nog geen accountantsrapporten toegezonden. Evenmin bleek ons, dat aan de andere besluiten van de synode, in dit rapport bedoeld, door deputaten uitvoering werd gegeven.

§ 13. *Voor de geestelijke verzorging van de verstrooide gereformeerden in Frankrijk.*

Een en andermaal werden deze deputaten herinnerd aan de door de generale synode van Sneek 1939 terzake genomen besluiten (art. 137 der Acta in zitting 6 Maart 1941). Dit leidde echter ook hier nog niet tot het door deputaten gewenschte resultaat.

§ 14. *Voor de Theologische Hoogeschool.*

Met betrekking hiertoe moge worden gerefereerd aan de bespreking met het moderamen dezer synode op Woensdag 18 Augustus te Utrecht (1943).

§ 15. *Deputaten voor radiokerkdienst.*

De accountant drs P. Lingens te Den Haag bracht dato 9 Juni 1943 een rapport uit over het tijdvak 1 Juli 1939—31 Mei 1943.

Enkele punten uit dat rapport vormen een onderwerp van nader overleg.

§ 16. *Deputaten voor zending onder heidenen en Mohammedanen.*

Ons bereikten rapporten van het Accountantskantoor G. Ph. Wielenga te Rotterdam over de administratie der generale kas over de jaren 1939 tot en met 1942, van den Zendingskalender over de jaargangen 1939 en 1940 en het Zendingsblad over de jaargangen 1938 en 1939. Gegevens omtrent den Zendingskalender 1941 en 1942 en omtrent de uitkomsten van het Zendingsblad over de jaargangen 1940 en 1941 zijn in de bovenaangehaalde rapporten over de generale kas opgenomen. Verschillende punten, daarin voorkomende, gaven ons aanleiding van deputaten nadere inlichtingen te vragen.

§ 17. *Deputaten voor de zending onder de Joden.*

Accountantsrapporten werden ontvangen over het tijdvak 1 Juli 1939 tot en met 30 April 1943.

Daarin wordt o.m. gewezen op enkele administratieve onvolkomenheden, die een punt van nader overleg van den accountant, resp. van ons, met de deputaten vormen.

§ 18. *Deputaten voor den evangelisatie-arbeid in België.*

Hoewel wij deze deputaten ter zake meerdere malen aanschreven en overtuigd zijn van den ernstigen wil van hun penningmeester, om de finantiele administratie behoorlijk te verzorgen, mochten wij tot en met 4 September l.l. nog niet het rapport van den door deputaten aangewezen accountant ontvangen.

Ten einde raad heeft de penningmeester ons zijn finantieel verslag over de periode 1939/'42 gezonden, met verzoek dit aan de generale synode te doen toekomen, waaraan wij voldeden.

§ 19. *Deputaten voor de verzorging van de geestelijke belangen der militairen.*

Bij brief van 17 October 1942 werd ons medegedeeld, dat door het overlijden van den penningmeester van deputaten overname van al diens bescheiden zou plaats vinden en zoodra alles in orde en het kasboek bijgewerkt zou zijn, de voorzitter van deputaten zich met ons in verbinding zou stellen.

Tegelijkertijd werd ons kennis gegeven van de opheffing van het deputaatschap.

§ 20. *Deputaten voor de verzorging van de geestelijke belangen der gereformeerden op Curaçao.*

Bij schrijven van 25 October 1940 werd ons namens den kerkeraad der gereformeerde kerk van Den Haag-West medegedeeld, dat ter zake van de verzorging der geestelijke belangen der gereformeerden op Curaçao voor de toekomst een geheel nieuwe regeling zal moeten worden opgesteld.

Naar aanleiding van onzerzijds gevraagde inlichtingen werd door genoemden kerkeraad ons bij brief van 16 October 1942 bericht, dat reeds op 25 April 1940 door de classis Den Haag aan iemand was opgedragen, deze aangelegenheid verder af te wikkelen, maar dat ook de kerkeraad na dien tijd niets meer had gehoord, vermoedelijk omdat de oorlog tusschenbeiden kwam en dat het niet bekend was, „of en hoe nu de voorziening van Curaçao tot stand wordt gebracht.”

Waar de kerkeraad van Den Haag-West ons ter zake nog naar ds A. H. van Minnen verwees, hebben wij met dezen gecorrespondeerd en gesproken en begrepen, dat eene definitieve finantiele voorziening nog niet getroffen was.

Waar dit deputaatschap geen eigen finantiën heeft, behoeften onze bemoeienissen zich voorloopig ten deze ook niet verder uit te strekken.

§ 21. *Deputaten voor den geestelijken arbeid in het IJsselmeergebied.*

Van dit deputaatschap kwam dato 28 October 1940 de mededeeling, dat zij de voorkeur er aan gaven, dat de accountant door ons werd aangewezen. Toen wij in verband hiermede den 23sten December 1940 een accountant opgaven, kwamen deputaten met de vraag, of onze secretaris zich niet met het onderzoek zou willen belasten, waarop dezerzijds werd geantwoord, dat het niet juist zou zijn zelf eenige contrôle van een deputaatschap op ons te nemen. Kort daarop werd bericht ontvangen, dat hunnerzijds een accountantskantoor was aangewezen.

§ 22. *Deputaten voor de generale kas ad art. XIII Kerkenorde.*

In ons aan de generale synode van Sneek 1939 uitgebracht rapport hebben wij uitvoerig bij dit deputaatschap stilgestaan en verschillende opmerkingen betreffende den tegenwoordigen gang van zaken naar voren gebracht (zie blz. 13—17).

Hoewel wij sinds het jaar 1940 met gemelde deputaten contact hebben gezocht, ontvingen wij eerst sinds 1942 een begroting 1941/1942 en 1942/1943 en een finantieel overzicht 1941/1942.

Deze bescheiden geven een onvoldoende inzicht in den stand van zaken, terwijl een ons toegezgd accountantsrapport ons eerst op 19 Augustus l.l. werd toegezonden.

Gelet op het groote belang onzer kerken ten deze overwogen wij een bespreking ter-

zake met den voorzitter van het moderamen der vorige synode aan te vragen, waarvan we echter hebben afgezien, toen ons van terzijde bekend werd, dat de synode deputaten had benoemd, met opdracht haar te adviseeren omtrent mogelijke wijzigingen en/of aanvullingen van de regeling tot uitvoering van art. XIII K.O.

Dit neemt intusschen niet weg, dat wij op een betere naleving van de administratieve richtlijnen moeten blijven aandringen. De zoo nauw met dit deputaatschap verwante „Landelijke Samenwerking” ontgaat aan het directe toezicht van de generale synode. Een bestendinging van dezen gang van zaken moet onzerzijds worden ontraden.

§ 23. *Deputaten voor de geestelijke bearbeiding van de verstrooide gereformeerden in Nederlandsch Indië.*

Het betrekkelijke accountantsrapport werd ons bij schrijven van 11 Juni 1943 toegezonden.

Hier is te vermelden een klacht van den quaestor, dat, ondanks herhaald verzoek, de boeken, bij de verantwoording aan de generale synode overgelegd, nog niet werden terug ontvangen.

§ 24. *Deputaten voor steunverleening aan Hongaarsche studenten.*

Van dit deputaatschap ontvingen wij accountantsrapporten over de boekjaren 1939/'40, 1940/'41, 1941/'42, 1942/'43.

§ 25. *Deputaten voor de verzorging der zeevarenden ter koopvaardij.*

De rapporten van dit deputaatschap loopen over de tijdvakken 1 Februari 1940 tot 31 Januari 1941, 1 Februari 1941 tot 31 Januari 1942 en 8 Februari 1942 tot 7 Februari 1943.

Hoewel hier aldus oogenschijnlijk een kleine onderbreking is, sluit het laatste rapport toch bij het tweede aan.

Aan het laatste rapport ontleenen wij het volgende:

„Het is mij bekend, dat in verschillende kerkelijke gemeenten comité's zijn gevormd, door welke gelden voor het doel van uw deputaatschap door middel van vaste bijdragen en giften worden ingezameld.

Het lijkt mij wenschelijk, dat deze comité's aan het einde van elk boekjaar, voor zoover deze comité's hun netto saldi niet afdragen aan uwen penningmeester, opgeven, welke saldi zij onder hun berusting hebben”.

§ 26. *Deputaten voor studeerenden.*

Enkele punten uit het dato 20 Mei 1943 door den accountant uitgebrachte rapport vormen een onderwerp van correspondentie.

§ 27. *Deputaten voor de hulpverleening aan de door oorlogsschade getroffen kerken en diaconieën.*

Van den penningmeester van deputaten ontvingen wij bij brief van 29 Mei 1943 het rapport van den accountant, loopende over het tijdvak Mei 1940 tot 1 Mei 1943, benevens een exemplaar van het financiële verslag, zooals dat aan de generale synode werd uitgebracht.

Hoewel verslag en rapport melding maken van door gesteunden terugbetaalde bedragen, bleek ons uit geen dezer bescheiden in hoeverre de kerken, die in totaal f 213.748,73 hebben ontvangen, waarvan f 6462,49 werd terugbetaald, zich tot eenige terugbetaling verplicht hebben.

Aan diaconieën werd f 50.900,— verstrekt en aan predikanten f 6.000,—; van dit laatste bedrag is inmiddels reeds f 4500,— terugbetaald. Met den secretaris dezer deputaten vond op diens verzoek een bespreking plaats omtrent de wijze, waarop het beschikbare bedrag (rond f 12.000.— per 30 April 1943) tijdelijk zou kunnen worden belegd.

§ 28. *Deputaten voor de geestelijke verzorging van Nederlanders in Duitschland.*

Een ons overgelegde jaarrekening over 1942 en balans per 31 December 1942 gaven ons aanleiding tot het stellen van eenige vragen, welke bij schrijven van den accountant, die deze bescheiden had opgesteld, d.d. 9 Juni 1943 werden beantwoord.

Omtrent de aansluiting aan de vorige periode ontvingen wij de volgende inlichting: „Uit uw schrijven blijkt, dat ook verwacht wordt controle op en rapport over de boekjaren 1939 en 1940. Deze controle heeft niet plaats gehad, omdat er toen nog geen generale- maar alleen classis-deputaten waren.”

Wij meenen dit antwoord aan de beoordeeling uwer synode te moeten overlaten. Tenslotte verwijzen wij naar onzen brief aan het moderamen der synode van 9 Juli 1943.

§ 29. *Deputaten ad. art. 24.*

Met den penningmeester dezer deputaten werd de opzet der administratie besproken

en een overzicht samengesteld van de ontvangsten en uitgaven vanaf den datum, waarop het saldo van de onder par. 19 bedoelde deputaten werd overgenomen tot en met 30 April 1943.

De financiële aangelegenheden van de deputaten voor de verzorging van de geestelijke belangen der gereformeerden op Curaçao worden nog door deze deputaten behartigd (zie § 20).

De gekoesterde verwachting, dat door de kerken 1 cent per gemeentelid zou worden bijgedragen, ging tot heden niet in vervulling.

§ 30. *Deputaten voor evacuatie-moeilijkheden.*
Deputaten voor bijbelverspreiding.

Met deze deputaatschappen werd correspondentie begonnen. Gelet op het feit, dat zij eerst kort geleden zijn ingesteld, beperkten wij ons tot mededeeling der ter zake van het financieel beheer door de generale synode gegeven voorschriften.

HOOFDSTUK V.

§ 31. *Contact met zendende kerken.*

Ingevolge de ons door de vorige synode gegeven opdracht, om de zendende kerken van advies te dienen bij het uitvoeren der bovengenoemde (zie acta der generale synode Sneek art. 137) voorstellen, werd, zooals reeds in § 2 is aangeteekend, contact gezocht met een aantal kerkeraden en met de deputaten der zending van de gereformeerde kerken op Soemba.

Wij mogen niet verhehlen, dat ons hierbij is gebleken, dat de meeste dezer kerkeraden blijkbaar vreesden, dat onze bemoeienis met den gang van zaken zou ontaarden in een zekere *rekenplichtigheid*. Hoewel wij gaarne erkennen, dat wij ook ten opzichte der zendende kerken slechts een dienende taak hebben, moeten deze kerken o. i. toch bedenken, dat, zal deze dienende taak tot haar recht komen, wij vrijwillig die inlichtingen moeten ontvangen, die wij voor de uitoefening daarvan behoeven.

Reeds eerder hebben wij uiteengezet, dat het van groot belang is, dat den accountant een welomschreven opdracht wordt gegeven en de door dezen uit te brengen rapporten in het licht van die opdracht moeten worden beschouwd.

Anderzijds dient niet uit het oog te worden verloren, dat de deputaten voor de zending onder heidenen en Mohammedanen, gelet op de afdracht van 10 % der inkomsten, aanspraak mogen maken op een juiste en volledige verantwoording.

De kerken, die voor eenige bepaalde tak van arbeid, welke alle gereformeerde kerken van Nederland raakt, hunne bijdragen geven, zullen o. i. gaarne erkennen, dat het op den weg der generale synode ligt, om de verantwoording dier gelden met de meeste waarborgen te omringen.

Indien de zendende kerken niet bereid zouden zijn, ons de accountantsrapporten over te leggen en die inlichtingen te geven, die wij meenen noodig te hebben, ja aan ons verzoek daartoe andere bedoelingen zouden toeschrijven, dan met onze dienende taak nauw verband houden, zoo zouden wij de generale synode wel in overweging willen geven, de eventueel nieuw te benoemen deputaten van dit deel der opdracht te ontheffen.

Thans moge in het kort worden vermeld, waartoe onze aanraking met de verschillende kerken heeft geleid.

1. *Amsterdam.*

Door de commissie van Advies voor de zaken van de zending werden ons de accountantsrapporten aangeboden over 1941 en 1942.

2. *Heeg.*

De financiële commissie voor de Friesche zending deed ons de rapporten over 1939 tot en met 1942 toekomen.

3. *Rotterdam-C.*

Deze kerk was hare bij schrijven van 23 April 1941 gedane toezegging ons het betrokken accountantsrapport te zenden, op het oogenblik van het inzenden van dit rapport nog niet nagekomen.

4. *Middelburg.*

Bij schrijven van 18 Juni 1943 werd ons namens de zending van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg bericht, dat de vergadering besloten had uit haar midden een paar leden te benoemen, die de contrôle zullen uitoefenen.

5. *Utrecht.*

Van den kerkeraad werd bericht ontvangen, dat de financiële contrôle door hem in handen is gesteld van twee broeders, met accountantsbevoegdheid en dat men daarmee het financieel toezicht voldoende veilig gesteld acht, terwijl er overigens geen bezwaar was, dat genoemde broeders ons alle gewenschte inlichtingen zouden verstrekken.

6. *Delft.*

Met deputaten der zendende kerk van Delft en samenwerkende classes vond een bespreking plaats.

Naar aanleiding daarvan werd ons den volgenden dag schriftelijk medegedeeld, dat met dankbaarheid werd geconstateerd, dat het geenszins onze bedoeling is eenige rekenplichtigheid aan de zendende kerken op te leggen, onder dankzegging voor onze bereidwilligheid tot het geven van advies, waaraan men echter geen behoefte meende te hebben.

7. *Leiden.*

Van deze kerk werd bericht ontvangen, dat op haar verzoek de kerkeraad van Rotterdam-Zuid eene commissie benoemt, die de boeken der zending onder de hier te lande wonende oosterlingen in zijn naam naziet, tot welke commissie wij ons zouden kunnen wenden.

Aan dit verzoek werd door ons voldaan.

8. *Rotterdam-Zuid.*

Bij schrijven van 24 Januari 1941 deelde de kerkeraad ons mede, „dat de boeken van den penningmeester voor de zending onder de Chineezzen en oosterlingen hier te lande worden gecontroleerd door een door den kerkeraad benoemde commissie. Deze commissie controleert de boeken voor de Chineezzen-zending op last van den kerkeraad alhier en die voor de zending onder de oosterlingen op verzoek van den kerkeraad te Leiden.

Een afschrift van het eerstvolgende rapport zal u gaarne worden gezonden”.

Bij brief van 17 Januari 1942 werden ons bezwaren kenbaar gemaakt tegen het voorschrift, dat voor alle finantieele transacties twee handteekeningen vereischt zijn en voorts medegedeeld, dat de girorekening staat op den persoonlijken naam van den quaeator en men daarin voorloopig geen verandering zou willen zien gebracht.

Nadat onzerzijds op beide punten was ingegaan, werd d.d. Januari 1943 een brief ontvangen, waarin o.m. de volgende alinea voorkomt:

„Intusschen vragen wij ons af, of ons deputaatschap onder uw bemoeiing valt in den tweeden zin, daar wij toch niet een deputaatschap van de generale synode zijn, maar we hier te doen hebben met een zending, die uitgaat van plaatselijke kerken en eenige classes.

Daarom meenen wij u te mogen danken voor uw wenken, maar achten wij ons niet verplicht u onze stukken op te zenden”.

Dit schrijven is onzerzijds als volgt beantwoord:

„Onze opdracht, vgl. Acta generale synode Sneek art. 137, luidt ter zake: „de deputaten der synode en de zendende kerken van advies te dienen bij het uitvoeren van bovengenoemde voorstellen”. De voorstellen hier bedoeld zijn vastgelegd in ons rapport aan meer genoemde synode. In dat rapport hebben wij het ook over de zendende kerken gehad en hunne verhouding tot de met haar samenwerkende kerken (classis).

Indien u nu onze correspondentie nagaat, dan zult u kunnen constateeren, dat wij ons steeds gericht hebben tot de kerk van Rotterdam-Zuid, vgl. onze brieven van 24 October 1940, 24 Mei 1941 en van 29 September 1942, totdat wij van uwe deputaten dato 17 Januari 1942 een schrijven ontvingen, dat kennelijk bedoeld was als een antwoord op ons schrijven aan genoemde kerk, waarop wij gemeend hebben u ook maar rechtstreeks te moeten antwoorden, echter van dat schrijven afschrift gevende aan gemelde kerk.

Onze bemoeiingen met uw deputaatschap zullen dus altijd haar aanleiding moeten vinden in handelingen van de zendende kerk en deze hebben wij van advies te dienen, hetwelk natuurlijk niet uitsluit dat wij desgevraagd, gaarne bereid zijn ook verdere deputaatschappen van voorlichting te dienen.

Nu is het mogelijk, dat ons schrijven van 29 September 1942 een onjuiste gedachte van onze bedoelingen bij u heeft doen ontstaan. U gelieve er dan echter rekening mede te houden, dat ons van den kerkeraad van Rotterdam-Zuid in vervolg op zijn schrijven van 24 Januari 1941 twee rapporten werden toegezonden en uw schrijven van 17 Januari 1942 eindigt met het uitspreken van de hoop, dat wij ons in de daarin behandelde aangelegenheden kunnen vinden. Het komt ons voor, dat wij weinig blijk zouden hebben gegeven, den geest van onze opdracht te verstaan, indien wij ons op het formeele standpunt zouden hebben gesteld en onze meening over de daar behandelde aangelegenheden u zouden hebben onthouden”.

9. *Deputaten voor de zending op Soemba.*

Deze deputaten werden van raad gediend omtrent de tenaamstelling van spaarbankboekjes, girorekeningen, enz.

Bij schrijven van 1 December 1942 werd ons een overzicht van de ontvangsten en uitgaven over het tijdvak 1 Januari 1940 tot en met 31 December 1941 gezonden.

Aan ons verzoek om inzending van een balans per 31 December 1939 en een overzicht over 1942, als hierboven omschreven, werd tot heden niet voldaan.

HOOFDSTUK VI. SLOTBESCHOUWINGEN.

§ 32. Wij hebben gemeend bij dit rapport niet te moeten voegen de door ons ontvangen accountantsrapporten en de gevoerde correspondentie. Tot het overleggen daarvan zijn wij gaarne bereid.

§ 33. Dit rapport wenschen wij niet te eindigen zonder de verschillende deputaten en kerken te danken voor de hulp die wij bij de uitvoering van onze taak mochten ondervinden. Gezien de nieuwe materie, die ons ter behandeling werd opgedragen, mogen wij niet ontevreden zijn over hetgeen werd bereikt.

§ 34. *Conclusie.*

Aan het eind van ons rapport gekomen, hebben wij de eer uw synode voor te stellen, te besluiten:

1° dat voor de deputaatschappen gelden de richtlijnen, in dit rapport in hoofdstuk I § 1 en hoofdstuk II § 4, 5 en 6 aangegeven;

2° dat aan de deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle dient te worden ingezonden een afschrift van het finantieele gedeelte van het bij de generale synode in te zenden verslag en wel uiterlijk veertien dagen vóór de inzending aan de synode;

3° a. den classes aan te bevelen, bij de te houden kerkvisitaties er zich van te doen overtuigen, dat de administratie behoorlijk wordt uitgevoerd, voldoende deskundig is gecontroleerd en ter zake aan den kerkeraad rapport is uitgebracht;

b. den zendenden kerken aan te bevelen den deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle van de bij haar inkomende accountantsrapporten afschriften te zenden;

c. den kerken te adviseeren van elke door de generale synode uitgeschreven of aanbevolen collecte aantekening te doen houden in een collecteboek en onmiddellijk na telling van het bedrag der opbrengst per collectekaart mededeeling te doen aan den quaestor der generale deputaten;

4. deputaten aan te wijzen, die de verschillende deputaatschappen van advies hebben te dienen inzake de belegging van gelden enz.;

5. opnieuw deputaten aan te wijzen voor de finantieele contrôle met opdracht de deputaten van uwe synode, de zendende kerken, de particuliere synoden en de classicale vergaderingen van advies te dienen bij de uitvoering van de besluiten sub 1 tot en met 3 en voorts met zoodanige instructie, als uw synode zal meenen te behooren.

Namens de deputaten,

W. DE VRIES Gzn, *secretaris.*

Bijlage A.

EENIGE GEGEVENS BETREFFENDE DE DEPUTAATSCHAPPEN WAARMEDE CONTACT IS GEZOCHT

Volgnummers van art. 319 Acta synode Sneek 1939	Verwijzing naar de §§ van het rapport	Korte omschrijving van het deputaatschap	Naam van den accountant	Aanduiding van de organisatie waarvan de accountant lid is	Aanteekening omtrent het al of niet inleveren van een rapport	Nummer postrekening indien de tenaamstelling juist is
13	15	Radio kerkdienst	Drs P. Lingen	Vaga	ja	370600
17	16	Zending onder heidenen enz.	G. Ph. Wielenga	Niva	ja	295527
22	17	Zending onder de Joden	C. Steneker	idem	ja	
11	18	Evangelisatie in België	C. H. van den Berg	Nuva	neen	
21	19	Geestelijke belangen onzer militairen	n. a.	—	—	
36	20	Curaçao	—	—	—	
26	21	Ijsselmeergebied	W. J. van Dijk	—	ja	307100
3	12	Art. XI Kerkenorde	C. A. v. d. Werve	—	neen	
4	22	Art. XIII Kerkenorde	C. Steneker	Niva	ja	
38	14	Theologische Hoogeschool	Drs J. Moser	Vaga	neen	0
19	23	Verstrooiden in Ned. Indië	Drs P. Lingen	idem	ja	
25	24	Hongaarsche studenten	J. Kropf	Niva	ja	
23	13	Verstrooiden in Frankrijk	n. a.	—	—	x
16	25	Zeevarenden ter koopvaardij	M. M. Stegenga	Niva	ja	295436
18	26	Evangelisatie onder studeerenden	J. Kropf	idem	ja	380406
onbekend	28	Nederlanders in Duitschland	A. H. Wieringa	onbekend	neen	47807
id.	29	Art. 24	x	—	—	
id.	30	Evacuatiemoelijkheden	x	—	—	480212
id.	27	Bijstand voor kerken en diaconieën door de oorlogsschade getroffen.	R. Krol	geen	ja	388500
id.	30	Bijbelverspreiding	x	—	—	482752

N.B. x = in behandeling; o = onbekend; n.a. = niet aangewezen voorzoover bekend; Vaga = Ver. academisch gevormde accountants; Niva = Ned. instituut van accountants; Nuva = Ned. unie van accountants.

Bijlage B.

Zakelijke inhoud van een ontwerp-schrijven van het moderamen der generale synode aan de gereformeerde kerken in Nederland.

Gelezen het rapport van de deputaten voor advies inzake de financieele contrôle, vestigt het moderamen der generale synode, onder verwijzing naar het desbetreffend besluit (zie art.) de aandacht onzer kerken op het groote belang van eene directe kennisgeving aan de penningmeesters van de betrokken deputaatschappen der generale synode van de opbrengst der gehouden collecten.

Het is daarom dat het de kerken opwekt, van de opbrengst dezer collecten direct na telling aantekening te doen houden in een collecte-boek van de liniatuur als op Bijlage C aangegeven.

Na inschrijving in dat register is het gewenscht direct een briefkaart gereed te maken (zie bijlage D) waarbij den penningmeester van de generale deputaten mededeeling van de opbrengst wordt gedaan.

Gemakshalve worden de namen en adressen der penningmeesters van de verschillende deputaatschappen hieronder vermeld, terwijl het voor de uniformiteit aanbeveling verdient op de te verzenden briefkaart de gegevens te vermelden welke op de bijlage oningevuld zijn gebleven en deze collectekaarten te doen onderteekenen door hen, die de telling hebben verricht.

Bijlage C.

(linkerzijde van het collecteboek)

Datum waarop de collecte gehouden werd	Doel, waarvoor werd gecollecteerd	Opbrengst der collecte		Geteld door: (handteekening)
		in letters	in cijfers	

(rechterzijde van het collecteboek)

COLLECTEKAART.

Volnummer	Datum van verzending	Korte aanduiding aan wien verzonden	Aanteekeningen

Bijlage D.

Model briefkaart.

No. COLLECTEKAART.

Ondergeteekenden berichten u hierbij, het bedrag van de collecten ten behoeve van (b.v. van de zending onder de Joden) gehouden op 19..... in de gereformeerde kerk te bij telling te hebben vastgesteld op zegge f

Plaats en datum:

Hoogachtend,

Te adresseeren als hierboven aangegeven.

BIJLAGE XLIVa.
Art. 225.

RAPPORT van commissie V over het verslag van
deputaten voor advies inzake de finantieele
contrôle.

Na een overzicht gegeven te hebben van bovengenoemd verslag gaat de commissie aldus voort:

Uw commissie heeft getracht in het bovenstaande de belangrijkste punten uit het uitvoerige rapport van de adviseurs weer te geven. Dit rapport legt getuigenis af van den zeer omvangrijken arbeid, die de adviseurs in de afgelopen jaren in het belang van de kerken hebben verricht. Vanaf 1936 toen deze broeders, de heeren Grosheide, Visser en De Vries door de synode benoemd werden, om de synode te adviseeren over hetgeen gedaan moest worden om te geraken tot een betere administratie van de kerken, de deputaatschappen en de synode en tot een beter toezicht op deze verantwoording, hebben de adviseurs men kan wel zeggen, onverdroten en met groote toewijding, de kerken, in dit zeker niet onbelangrijke onderdeel van hun taak, gediend. Deze toewijding verdient temeer de erkentelijkheid van de kerken, daar de adviseurs bij het uitvoeren van de hun door de synode gegeven opdracht, niet altijd dat begrip en die medewerking ontmoetten, waarop zij bij hun belangeloozen arbeid toch zeker recht hadden.

Uw commissie is van oordeel, dat dit gemis aan medewerking tweemaal oorzaak kan hebben gehad. Als eerste oorzaak moet dan worden genoemd de algemeen mensche-lijke eigenschap om zich schrap te zetten tegen alle critiek op het eigen werk, ook als die critiek niet anders bedoelt dan verbreking van de verkeerde sleur en verbetering te brengen in toestanden, die, als men ze maar even objectief wil bezien, toch zeker niet kunnen worden goedgekeurd. Dat op het gebied van de administratie, dat is de verantwoording van het finantieel beheer, in onze kerken toestanden heerschten en nog heerschen, die ver achter staan bij wat men als minimum mag eischen, weet een ieder, die, met eenige kennis van zaken, hiermee in aanraking kwam. Het streven van de adviseurs om hierin verbetering te brengen verdient meer waardeering dan hun tot dusver gewerd.

Dat enkele deputaatschappen, die toch door de synode werden benoemd en van deze hun opdracht ontvingen, de instructies van diezelfde synode niet opvolgden en de adviseurs, wanneer die niets anders deden dan op naleving van de instructies aandringen, eenvoudig lieten praten, moet naar de meening van uw commissie ten sterkste worden afgekeurd.

Hier moet echter wel de vraag worden gesteld: hoever moet de bemoeiing van de adviseurs gaan. Zooals reeds is gememoreerd achten de adviseurs het hun taak om kennis te nemen van de rekening en verantwoording der deputaten en de daarbij behorende accountantsrapporten. Zoo dit al door de opdrachtgevende synode is besloten of uit de terzake genomen synodale besluiten is af te leiden, dan meent uw commissie toch, dat het niet tot de taak van de adviseurs behoort om, bij het beoordeelen van een accountantsrapport over de finantiën van een deputaatschap, verder te gaan dan te constateeren of de accountant tot verleening van décharge voor het finantieel beleid van dat deputaatschap, al of niet kan adviseeren. Uw commissie meent dus, dat het niet tot de taak van de adviseurs behoort om, naar aanleiding van de accountantsrapporten, aan de deputaatschappen of aan de accountants allerlei vragen te stellen of zelfs voorschriften aan die accountants te geven hoe zij hun rapporten naar de meening van de adviseurs moeten inkleeden. Indien de rapporteerende accountants leden zijn van de V.A.G.A., of het N.I.V.A., dan zijn er voldoende waarborgen, zoowel voor de adviseurs als voor de synode, om aan te nemen, dat die accountants de verantwoordelijkheid voor hun advies om décharge al of niet te verleen, ten volle kunnen dragen.

Moest dus bij het nagaan van de eerste oorzaak van het gebrek aan medewerking, dat de adviseurs bij hun werk ondervonden, eenerzijds worden gewezen op de niet goed te praten handelwijze van meerdere deputaatschappen en anderzijds op de omstandigheid, dat de adviseurs wat ver gingen met hun bemoeienis, nog sterker spreekt speciaal dit laatste, als uw commissie over de tweede oorzaak tot dat gebrek aan medewerking nog iets zeggen wil. Het betreft het contact met de deputaatschappen, die hun opdracht *niet* van de generale synode ontvangen en met de kerken, speciaal met de zedende kerken.

Het is geen wonder, dat de adviseurs juist bij deze lichamen den meesten tegenstand ondervonden. Deze kerken, zedende kerken en deputaatschappen zijn immers niet rekenplichtig aan de generale synode en kunnen inmenging van de zijde van de generale synode en de door haar benoemde adviseurs afwijzen. Uit het rapport van de adviseurs blijkt, dat zulks in meer dan een geval op min of meer hoffelijke wijze dan ook is geschied.

Uw commissie is van oordeel, dat de synode, door middel van haar deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle, (om voor ditmaal den officieelen term weer eens

te gebruiken) op dezen weg niet moet voortgaan. Als de synode besluiten neemt, dan moet zij er ook op aan kunnen, dat deze worden nagekomen. Voor het overige kan de synode adviezen geven en uw commissie meent, dat de synode in het onderhavige geval niet verder moet gaan dan bekendheid geven aan het feit, dat kerken en deputaatschappen, die advies wenschen inzake hun administratie en de contrôle daarop, zich kunnen wenden tot de daartoe door de synode in het leven geroepen deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle.

Wat de overige punten in het rapport van de adviseurs betreft wil uw commissie nog het volgende opmerken.

Begrooting.

Wat de adviseurs omtrent het indienen van een begrooting opmerken, zou uw commissie voorloopig nog niet willen laten gelden. Wanneer bij alle deputaatschappen eerst aan de meer elementaire eischen, zooals een behoorlijke administratie en contrôle door een bevoegd accountant is voldaan, dan kunnen daarna nogmaals de wenschen van de adviseurs ten aanzien van een begrooting ter sprake worden gebracht.

Beleggingen.

Uw commissie is, met de adviseurs, van oordeel, dat het gewenscht is deputaten te benoemen om de deputaatschappen te adviseeren inzake belegging van gelden.

Contrôle kerkvisitatie en contrôle op collecten.

Uw commissie is met de adviseurs van meening, dat bij de kerkvisitatie meer aandacht moet worden besteed aan het beheer en de administratie van de finantiën der kerken. De vorige synode heeft echter op dit punt, alsook op de wenschelijkheid van een goede administratieve organisatie van de verantwoording van door de generale synode voorgeschreven collecten, reeds de aandacht van de kerken gevestigd, zoodat uw commissie voor deze synode hier geen taak ziet.

Benoeming van accountants door deputaten.

Zooals reeds uit het rapport is aangehaald, huldigen de adviseurs somtijds een andere opvatting dan deputaten ten aanzien van de vraag, wat onder een erkende organisatie moet worden verstaan. Uw commissie meent echter, dat op dit punt geen onzekerheid mag bestaan en dat die onzekerheid ook niet behoeft te bestaan. In het maatschappelijk verkeer gelden als erkende accountants de leden van het Nederlandsch Instituut van Accountants en van de Vereeniging van Academisch Gevormde Accountants. Dit is gesanctionneerd door het ontwerp van wet, dat reeds bij de kamers was ingediend, toen ons land werd bezet. De opvatting van de regeering ten aanzien van deze materie dekt de algemeen geldende opvatting, en er is, naar de meening van uw commissie, alle reden voor, om dezelfde maatstaf aan te leggen.

Landelijke samenwerking.

Op de opmerking van de adviseurs, dat de landelijke samenwerking ontgaat aan het directe toezicht van de generale synode en dat bestendiging van dezen gang van zaken moet worden ontraden, hoopt uw commissie terug te komen bij de behandeling door de generale synode van het rapport van deputaten voor de generale kas ad art. XIII Kerkenorde.

Naar aanleiding van al het bovenstaande adviseert de commissie aan de generale synode om te besluiten: [volgt in art. 225].

Namens commissie V,

G. PH. WIELENGA, *rapporteur.*

BIJLAGE XLV.
Art. 230.

RAPPORT van de deputaten ad art. XIII K.O.
vanwege de generale synode van Sneek 1939.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De deputaten ad art. XIII K.O., door de generale synode van Sneek 1939 benoemd, hebben de eer uwe vergadering omtrent hun handelingen en het door hen gevoerde beheer het volgende rapport aan te bieden.

I. *Wat betreft hun constitueering.*

Door de generale synode van Sneek werden blijkens art. 319 tot deputaten ad art. XIII K.O. benoemd: ds A. Schweitzer, emeritus-predikant te Amsterdam; br A. W.

Bieuwenga Wz., „Voorwerk” te Garsthuizen; ds U. Buwalda te Augustinusga; ds A. J. Bouma te Heerenveen; br G. F. Hummelen te Assen; ds H. Meulink te Enschede; ds R. M. Westerink te Velp; ds S. J. Popma te Amersfoort; ds H. Meyering te Katwijk a. d. Rijn; ds D. B. Hagenbeek te Vlaardingen; ds A. Scheele te Kapelle Biezeling; ds A. J. Fanoy te Eindhoven; ds G. Schrovenwever te Wilsum (Duitschland) en br G. M. A. Laernoës te Utrecht (voorheen te Semarang);

en als *secundi*: br G. Pot te Stadskanaal; ds H. R. Pel te Suawoude; ds G. Langhout te Gaastmeer; ds M. Uytenhoudt te Coevorden; ds J. H. Broek Roelofs te Vroomshoop; ds H. M. Ploeger te Culemborg; ds D. J. Ras te Vleuten; ds G. van der Zee te Amsterdam-West; ds J. H. A. Bosch te Alphen a. d. Rijn; ds J. Oosterveen te Barendrecht; br C. P. Pouwer te Middelburg; ds J. de Vries te Tilburg; ds J. den Ouden te Campen (Duitschland) en br N. Hoekstra te Buitenzorg.

Br A. W. Bieuwenga te Garsthuizen moest, helaas, al spoedig berichten, dat hij door voortdurende ongesteldheid ontheffing had moeten vragen van zijn deputaatschap. In zijn plaats werd door de synode in eene van hare latere zittingen als opvolger benoemd br H. Kuik te Wildervank. Opnieuw kwam een open plaats in de rij der deputaten door het overlijden van ds R. M. Westerink te Velp. Deze broeder kenmerkte zich door groote trouw in het bijwonen der vergaderingen, terwijl zijn adviezen steeds op prijs werden gesteld. Ook werd uit de secundi-deputaten plotseling door den dood weggenomen ds M. Uytenhoudt te Coevorden. Veel heeft hij mogen doen, met name in Drenthe, in het belang van de verzorging naar art. XIII K.O. Krachtig heeft hij meegewerkt aan het tot stand komen van de landelijke samenwerking van de particulier-synodale ressorten.

Eindelijk zij nog vermeld, dat in de vergadering van 1939, tot leden van het moderamen werden gekozen: ds H. Meyering, voorzitter, ds A. Scheele, vice-voorzitter, ds A. Schweitzer, secretaris-penningmeester en ds D. B. Hagenbeek, vice secretaris-penningmeester.

II. Wat betreft hun werkzaamheden.

In hun vergadering van 16 November 1939 namen deputaten kennis van de hun verstrekte opdracht om de onderhandelingen met de kerk van Buenos Aires voort te zetten, via de deputaten der classis Rotterdam voor de correspondentie met de classis Buenos Aires, ten einde een regeling te treffen voor het eventueel aan ds A. C. Sonneveldt, predikant bij genoemde kerk, te verlenen pensioen.

Aan hun opdracht hebben deputaten voldaan, waarbij zij zich hebben gehouden aan wat door de synode bepaald werd in art. 147 sub 5°. In overeenstemming daarmee werd overeengekomen door generale deputaten eenerzijds en door de kerk van Buenos Aires anderzijds, dat de kerk van Buenos Aires voor het eventueel aan ds A. C. Sonneveldt te verlenen pensioen van f 1380.—, jaarlijks, tot op den datum van diens emeriteering aan de generale kas ad art. XIII K.O. afdraagt f 380.—, terwijl genoemde kerk daartegenover de toezegging ontvangt, eventueel gedurende het emeritaat van ds A. C. Sonneveldt steun uit de generale kas te zullen ontvangen, ten hoogste tot een bedrag van f 1000.—, met dien verstande dat jaarlijks zal worden nagegaan, of de finantieele omstandigheden van de kerk van Buenos Aires vermindering van den steun toelaten. Sinds hebben de stortingen van het overeengekomen bedrag van f 380.— jaarlijks plaatsgehad.

Omslagstelsel of fondsvorming.

Het vermoeden, dat de vraag naar de wijze, waarop de gelden voor de pensioenen zijn bijeen te brengen, voorloopig wel aan de orde zou blijven, is niet onjuist geweest. Er bleef een vragen naar vermindering der lasten, al moet daarbij aanstonds worden opgemerkt, dat nergens de gedachte naar voren is gekomen om de pensioenen te verlagen. Een herziening van de pensioenregeling, welke daartoe noodig zou zijn, werd door geen enkele kerk, classis of particuliere synode voorgesteld. Het gaat dus om de regeling van het hulpbetoon, waarmee de onbelaste of slechts ten deele belaste kerken de zwakkere en te zwaar belaste kerken zullen bijstaan, daarbij betrachtende het gebod „Draagt elkanders lasten”, en tevens lettende op den eisch van het kerkverband. Houdt men vast aan het omslagstelsel dan zal derhalve de vraag onder het oog moeten worden gezien, of de thans geldende percentagecijfers herziening vereischen. Mocht men overgaan tot geleidelijke fondsvorming door de toekomstige pensioenen van de jonge predikanten bij een levensverzekeringmaatschappij onder te brengen, dan zal eveneens een regeling van het hulpbetoon, voor wat betreft de te storten jaarpremies moeten worden ontworpen. Intusschen zou in beide gevallen de regeling van het hulpbetoon minder moeilijkheid geven, zoo alle kerken op dezelfde wijze zich tegenover elkander hadden verbonden voor de verzorging naar art. XIII K.O. zorg te dragen. Maar nog altijd kan dit laatste niet gezegd worden voor wat aangaat de ressorten Friesland (Noordelijk gedeelte) en Friesland (Zuidelijk gedeelte) en de kerk van Amsterdam. De Friesche kerken en de kerk van Amsterdam volharden nog steeds in

hun uitzonderingspositie. Zij hebben nog niet kunnen besluiten om overeenkomstig het advies van de synode van Sneek, tot de landelijke samenwerking ad art. XIII K.O. toe te treden. Deputaten hebben van jaar tot jaar aandacht voor bedoeld advies gevraagd, maar tot dusverre was het antwoord weigerend.

De particuliere synode van Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte) bracht in 1942 op de synode Sneek/Utrecht een voorstel van de kerk van Delft, „om het vraagstuk van eene, naar haar oordeel, betere emeritaatsvoorziening in studie te nemen”. Een commissie om de synode van rapport en advies te dienen werd benoemd. Het resultaat van haar onderzoek dient nu afgewacht te worden.

Aansluiting bij de Landelijke Samenwerking.

De deputaten der onderscheidene particulier-synodale ressorten voor de Landelijke Samenwerking ad art. XIII hebben advies gevraagd in de volgende zaak. Van de kerk van Harlingen was bij hen het verzoek gekomen om in de Landelijke Samenwerking te worden opgenomen, daar zij zich niet kon vereenigen met het besluit der particuliere synode van Friesland (Noordelijk gedeelte) om buiten deze samenwerking te blijven. Harlingen werd door den scriba geadviseerd de zaak op de classis te brengen, ten einde de medewerking van de kerken der classis te verkrijgen, om dan vervolgens, zoo de classis een afwijzende beslissing mocht nemen, haar voorstel in te dienen bij de particuliere synode. Dit advies is door Harlingen opgevolgd, maar zonder het gewenschte effect. Zij blijft intusschen haar bovengenoemd verzoek handhaven. In de vergadering van deputaten der Landelijke Samenwerking was geen eenstemmigheid van gevoelen over de vraag, of het toelaatbaar is in de samenwerking van synodale ressorten een kerk op te nemen uit een ressort, dat niet wenscht toe te treden. Dit deed genoemde deputaten het advies vragen van uwe deputaten, die op hun beurt een uitspraak van uwe vergadering meenden te moeten vragen, hoe verstaan moet worden het besluit van Sneek, art. 148, 2°: „aan de kerken in overweging te geven zich door haar particulier-synodale ressorten aan te sluiten bij de Landelijke Samenwerking”.

Tevens meenden deputaten aan uwe vergadering de vraag te moeten voorleggen, of het toelaatbaar is, dat een plaatselijke kerk zich losmaakt uit het provinciaal verband, dat reeds aangesloten is bij de Landelijke Samenwerking en zich dusdoende meent te kunnen onttrekken aan het dragen van de algemeene lasten.

Hulpbetoon.

De kerken, die tot de Landelijke Samenwerking zijn toegetreden (tot deze kerken kunnen sedert 1 Juli 1941 ook de Zeeuwsche kerken gerekend worden) hebben het hulpbetoon, naar de door haar vastgestelde regeling en percentagecijfers, tegenover elkander zonder eenige bedenking in beoefening gebracht. Wel gaf eenige moeilijkheid de herziening der percentage-cijfers, welke de synode van Sneek vaststelde voor de particulier-synodale ressorten, en welke cijfers niet uitsluitend waren bedoeld voor de verdeeling der onkosten, voortvloeiende uit het kerkverband, maar met welke verhoudingscijfers ook gerekend zou moeten worden bij de vaststelling van het hulpbetoon naar art. XIII K.O. Tengevolge van het besluit der generale synode kon de begrooting van uwe deputaten voor het jaar 1939/40 niet worden gehandhaafd. Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte) dat van 12½ % op 14 % was gebracht, zag zich tot een belangrijk hooger hulpbetoon aangewezen dan de oorspronkelijke begrooting aanwees. Thans heeft intusschen genoemd ressort zich aan het verhoogde verhoudingscijfer aangepast.

De samenwerkende ressorten bleken telkens in de laatst verloopen jaren te zwaar te zijn belast, zoodat uwe deputaten telken jare besloten steun te vragen van de niet toegetreden kerken.

Friesland (Noordelijk gedeelte) heeft tegen wat van haar als steun gevraagd werd, geen bezwaren ingebracht. Haar synode heeft voor de betaling van dezen steun collecte uitgeschreven op haar vergaderingen 1940, 1941, 1942 en naar verwacht mag worden ook op haar laatstgehouden vergadering. Er blijft nog openstaan de steunbijdrage van f 2450.— voor 1939/40, welke aanvraag niet werd ingewilligd.

Friesland (Zuidelijk gedeelte) heeft de gevraagde bijdrage afgedragen.

De kerk van Amsterdam kon den van haar gevraagden steun wegens finantieele omstandigheden, niet toezeggen. Deputaten moesten hierin wel berusten.

Kerk van Drachten.

Hier kan ook genoemd worden de hulp, welke gedurende de laatste 2 jaren in opdracht van de generale synode aan de kerk van Drachten is verleend, in den vorm van een jaarlijksch voorschot van f 740.—, ten einde haar in staat te stellen het pensioen van haar emeritus predikant, ds G. Staal, ten volle uit te keeren. Naar het oordeel van de deputaten der synode van Sneek had de classis vol pensioen, f 2740.—, moeten verleen, maar had het gesteld op f 2000.—. Ds Staal, die zich bij uwe deputaten heeft beklagd, zal zijn recht in den kerkelijken weg hebben te zoeken; wat hem in overweging is gegeven.

Duurte-toeslag.

Deputaten van 3 synodale ressorten brachten op de laatstgehouden vergadering van uwe deputaten de vraag: moet de wenschelijkheid van het verleenen van duurte-toeslag op de pensioenen, gelet op de tegenwoordige tijdsomstandigheden, worden toegestemd; zoo ja, hoe valt dan in deze te handelen?

Na ampele bespreking werd besloten de betrokken kerken te adviseeren: „de plaatselijke (betrokken) kerken moeten overwegen, of er noodzakelijkheid bestaat voor de toekenning van een duurtetoeslag en zoo dat het geval is, zich wenden tot de provinciale deputaten ad art. XIII K.O. Gaan deze accoord met de toekenning van een duurtetoeslag, dan kunnen de bedragen daarvan opgenomen worden in de verrekening der Landelijke Samenwerking.

Kindergelden.

In verband met het hertrouwen van eene der predikants-weduwen werd gevraagd of de kinderen uit het eerste huwelijk recht blijven houden op kindergeld. Advies werd gevraagd aan mr Grosheide. Hij berichtte, dat volgens de Pensioenwet (art. 108/113) dit recht niet vervalt; het weezenpensioen eindigt, zoodra ze meerderjarig zijn (art. 111). „Integendeel, er is zelfs reden aan te nemen, dat het weezenpensioen ambtshalve verhoogd wordt en zelfs verdubbeld”. Onderhoudsplicht rust volgens het B.W. art. 376 op bloedverwantschap, en waar de stiefvader geen bloedverwant van de weezen is, bestaat er voor hem geen onderhoudsplicht. Aangezien er geen eenstemmigheid in den kring uwer deputaten omtrent bovenstaande vraag werd gevonden, verzoeken zij uwe vergadering een uitspraak in genoemde zaak te doen, daar zich in de toekomst meer dergelijke gevallen kunnen voordoen.

Finantieele contrôle.

Naar aanleiding van een schrijven van de deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle, d.d. 11 October 1940, besloten uwe deputaten in hun vergadering van 28 Mei 1941 den heer C. Steneker, accountant te Amsterdam, te belasten met de contrôle der finantieele administratie. Zijn rapporten over de jaren Juli 1939 t/m Juni 1943 waren gunstig (zie bijlage B).

BEGROOTINGEN DER VERSCHULDIGDE PENSIOENEN

Particuliere synoden	Perc. cijfers	Boekjaar 1939/'40	Boekjaar 1940/'41	Boekjaar 1941/'42	Boekjaar 1942/'43
Groningen	12½ %	f 62.409.—	f 58.662.—	f 60.335.65	f 60.005.42
Friesland (N. ged.) . .	8 %	„ 37.363.—	„ 38.506.—	„ 37.174.—	„ 37.074.—
Friesland (Z. ged.) . .	5 %	„ 22.271.—	„ 20.715.—	„ 17.977.80	„ 19.023.—
Drente	3½ %	„ 18.398.—	„ 16.354.—	„ 13.889.50	„ 15.069.50
Overijssel	7½ %	„ 43.916.—	„ 39.776.—	„ 38.090.63	„ 33.589.63
Gelderland	7½ %	„ 57.294.—	„ 53.838.—	„ 55.215.93	„ 53.673.65
Utrecht	6 %	„ 32.926.—	„ 34.500.—	„ 38.014.52	„ 42.514.96
Noord Holland	12½ %	„ 59.408.—	„ 60.094.—	„ 60.174.—	„ 64.142.68
Zuid Holland (N. ged.)	14 %	„ 55.351.—	„ 59.662.—	„ 63.433.—	„ 60.060.—
Zuid Holland (Z. ged.)	14 %	„ 81.319.—	„ 77.399.—	„ 72.747.60	„ 65.180.10
Zeeland	5½ %	„ 21.017.—	„ 21.117.—	„ 21.832.61	„ 16.445.31
N. Brabant en Limburg	2½ %	„ 9.467.—	„ 9.467.—	„ 9.392.80	„ 10.359.46
O. Friesland en Bentheim	½ %	„ 6.250.—	„ 6.250.—	„ 8.917.84	„ 8.747.72
Classe Batavia	1 %	nihil	nihil	nihil	nihil
Brussel	—	„ 2.000.—	„ 2.000.—	„ 2.000.—	„ 2.000.—
Gronau	—	„ 1.011.—	„ 1.011.—	„ 1.011.—	—
Onkosten	—	—	„ 149.—	„ 393.12	„ 104.97
	100 %	f 510.400.—	f 499.000.—	f 500.600.—	f 488.000.—

Het bezit der generale kas ad art. XIII K.O.

Uitloting heeft plaats gehad van:

- 1 Obligatie Veldwijk no. 223, 17de leening, 4 %, à f 1000.—.
- 2 Obligatiën Geref. Kerk Baarn, 3½ %, à f 100.—.
- 2 Obligatiën Geref. Kerk Amsterdam-Zuid, 4 %, à f 1000.—.
- 1 Obligatie Geref. Ziekenverpleging, 4 %, à f 100.—.

De kerk van Tholen verzocht Februari 1943 haar schuld, groot f 2200.—, te mogen aflossen, waartegen deputaten geen bezwaar hebben gemaakt.

Voor de uitgelote en afgeloste gelden werden, gehoord het advies van br J. van de Grampel te Amsterdam, obligaties tot een gelijk bedrag aangekocht.

Al de geldswaardige stukken bevinden zich in het safeloket 1614 van het hoofdkantoor der N.V. Kasvereniging, Spuistraat te Amsterdam.

De lijst van bedoelde stukken, opgemaakt na ingesteld onderzoek op 27 Mei 1943 door ds H. Meyering te Leiden en br G. M. A. Laernoës te Utrecht, gaat als bijlage C hierbij.

De boekhouding.

Voor wat betreft de aantekening van de ontvangsten en uitgaven over de jaren 1939/40 t/m 1942/43 verwijzen deputaten:

- a. naar het financiële rapport (bijlage A);
- b. naar het kasboek;
- c. naar het rapport van het accountantskantoor Steneker & Flipse (bijlage B).

Eindelijk zij nog medegedeeld, dat deputaten in hun vergadering van 26 Mei 1943 tot rapporteurs hebben benoemd ds A. Schweitzer en ds H. Meyering.

Resumeerende stellen deputaten u voor:

1° hun handelingen goed te keuren en hun décharge te verleenen, voor wat betreft het gevoerde beheer;

2° de synodale ressorten van Friesland (Noordelijk gedeelte) en van Friesland (Zuidelijk gedeelte) en de kerk van Amsterdam nogmaals in overweging te geven zich bij de „Landelijke Samenwerking” aan te sluiten;

3° een nadere verklaring te geven van art. 148, 2° synode van Sneek, in verband met het verzoek van de kerk van Harlingen om tot Landelijke Samenwerking te worden toegelaten, zooals dat in het rapport is omschreven;

4° te beantwoorden de vraag of het toelaatbaar is, dat een kerk zich losmaakt uit het synodaal verband, dat tot de Landelijke Samenwerking is toegetreden;

5° zoo een protest van ds G. Staal tegen de besluiten van de classis Drachten en de particuliere synode van Friesland (Zuidelijk gedeelte) inzake het hem toegekende pensioen mocht uitblijven, dan aan de nieuw te benoemen deputaten de noodige instructie te geven, hoe zij hebben te handelen voor het geval de kerk van Drachten aanvulling van het pensioen met f 740.— blijft vragen;

6° zich uit te spreken inzake het verleenen van een duurtetoeslag;

7° een aanvulling te geven van de regeling voor de kindergelden, in gevallen als in het rapport genoemd.

Uwe synode bij al hare beraadslagingen en besluiten de leiding des Heiligen Geestes toebiddende,

namens de deputaten voornoemd,

H. MEYERING, rapporteur.

A. SCHWEITZER, rapporteur.

Ermelo,

8 Juni 1943.

Leiden,

Bijlage A.

Rekening van ontvangsten en uitgaven over Juli 1939 t/m Juni 1940.

<i>Ontvangsten:</i>	
Kassaldo	f 572.40
Bijdragen	„ 8.380.—
Rente	„ 1.121.44

Totaal f 10.074.40

<i>Uitgaven:</i>	
Restitutie	f 4.41
Brussel	„ 1.900.—
Wed. ds J. Bakker	„ 1.011.12
Steun t. g. L. S.	„ 4.750.—
Aank. Oblig. Gez. Ziek.verpl.	„ 94.14
Aflossing Prol. leening	„ 1.500.—
Rente en andere onkosten	„ 629.15
Kassaldo	„ 185.58

Totaal f 10.074.40

Rekening van ontvangsten en uitgaven over Juli 1940 t/m Juni 1941.

<i>Ontvangsten:</i>		<i>Uitgaven:</i>	
Kassaldo	f 185.58	Uitkeeringen	f 11.411.12
Bijdragen	" 9.000.—	Voorschot Drachten	" 185.—
Rente	" 1.039.11	Bureaunkosten	" 200.—
Uitloting	" 1.197.50	2 Coupons Veldwijk	" 39.20
Prol. leening	" 3.500.—	Onkosten	" 333.69
Pens. premie	" 380.—	Kassaldo	" 3.133.18
Totaal	<u>f 15.302.19</u>	Totaal	<u>f 15.302.19</u>

Rekening van ontvangsten en uitgaven over Juli 1941 t/m Juni 1942.

<i>Ontvangsten:</i>		<i>Uitgaven:</i>	
Kassaldo	f 3.133.18	Brussel	f 1.900.—
Bijdragen en collecten	" 7.204.85	Wed. ds J. Bakker	" 252.78
Rente	" 1.022.42	Voorsch. Ger. Kerk Drachten	" 740.—
Prol. leening	" 2.500.—	Aflossing prol. leeningen	" 6.001.10
Pens. premie	" 380.—	Interest	" 113.35
Nadeelig saldo	" 217.56	Onkosten	" 450.78
Totaal	<u>f 14.458.01</u>	Totaal	<u>f 14.458.01</u>

Rekening van ontvangsten en uitgaven over Juli 1942 t/m Juni 1943.

<i>Ontvangen:</i>		<i>Uitgaven:</i>	
Collecten uit Friesland (Noordelijk gedeelte) f	2.222.48	Nadeelig saldo	f 217.56
Bijdrage van Friesland (Zuidelijk gedeelte) "	5.000.—	Steun t. g. Brussel	" 1.900.—
Rente	" 1.027.88	Voorschot Drachten	" 740.—
Aflossing en uitloting	" 4.300.—	Steun t. g. Landel. Samenw.	" 6.000.—
Pensioenpremie	" 380.—	Aankoop obligaties	" 4.324.83
Nadeelig saldo	" 647.51	Onkosten	" 395.40
Totaal	<u>f 13.577.79</u>	Totaal	<u>f 13.577.79</u>

Bijlage B.

Rapport van het accountantskantoor Steneker & Flipse nog niet ontvangen.

Bijlage C.

Ondergeteekenden, ds D. B. Hagenbeek te Vlaardingen en ds H. Meyering te Leiden, verklaren door dezen, op Donderdag 27 Mei 1943, namens het moderamen van generale deputaten ad art. XIII K.O., te hebben nagezien de effecten, toebehoorende aan de generale kas naar art. XIII K.O., die bewaard worden in de safe-inrichting van de Kas-Vereeniging N.V., Singel bij de Raadhuisstraat te Amsterdam-C. en bevonden, dat de volgende effecten met couponbladen aanwezig waren:

2	Oblig. à f 1000.—	Stichting Veldwijk,	leening	1919, 4½ %	f 2.000.—
12	" " - 1000.—	" "	"	1916, 4 %	- 12.000.—
4	" " - 100.—	" "	"	1913, 4 %	- 400.—
1	" " - 100.—	" "	"	1915, 4 %	- 100.—
1	" " - 1000.—	Nederl. Staatsleening	"	1937, 3 %	- 1.000.—
1	" " - 100.—	" "	"	1937, 3 %	- 100.—
1	" " - 1000.—	" "	"	1911, 3½ %	- 1.000.—
8	" " - 100.—	" "	"	1911, 3½ %	- 800.—
3	" " - 1000.—	Ned. Ind. Conversieleening	"	1937, 3 %	- 3.000.—
22	" " - 100.—	Nederl. Staatsleening	"	1942, 3½ %	- 2.200.—
2	" " - 1000.—	Gemeente Rotterdam	"	1943, 3½ %	- 2.000.—
1	" " - 1000.—	Geref. Kerk Amsterdam-Zuid	"	4 %	- 1.000.—
1	" " - 500.—	Geref. Kerk Amsterdam	"	3½ %	- 500.—

alzo in totaal nominaal aanwezig de som van f 26.100.—

Hieraan moet nog toegevoegd 1 obligatie à f 100.— Standaard Hypotheek Bank, 3½ %, zijnde momenteel nog onder berusting van J. van de Grampel te Amsterdam, zoodat het feitelijk bezit der kas op 27 Mei 1943 is, nominaal zes en twintig duizend en twee honderd gulden.

Vlaardingen,
27 Mei 1943.

(w.g.) D. B. HAGENBEEK.
(„) H. MEYERING.

Leiden,

BIJLAGE XLVa.
Art. 230.

AANVULLEND RAPPORT van de generale deputaten ad art. XIII K.O. aan de generale synode van Utrecht 1943.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De generale synode van Sneek/Utrecht 1939 droeg aan de deputaten ad art. XIII K.O. op:

De gedachte van een reservefonds voor de toekomstige emeritaatslasten in studie te nemen. Zie art. 151 der Acta.

In bijlage 28 rapporteerde de commissie over dit reservefonds:

„Wat ten slotte het genoemde reservefonds betreft: wanneer daarmee bedoeld wordt een fonds, dat als „stootblok” kan dienen om in moeilijke jaren de zwaarste slagen op te vangen en den druk over verschillende jaren te verdeelen — dan is daar veel voor te zeggen. Uwe commissie acht het meest gewenscht, dat deze reservefondsen door de particuliere ressorten zullen worden gevormd. De gedachte aan een generaal fonds komt haar niet aantrekkelijk voor. Zij kan echter geen welomschreven voorstel doen in deze materie. Dat eischt bredere voorbereiding en bestudeering. Naar haar oordeel is het gewenscht, dat eerst de generale deputaten ad art. XIII zich hierover uitspreken”.

De generale deputaten ad art. XIII hebben deze zaak ampel overwogen en komen als resultaat van hun besprekingen tot u met het volgende:

Overwegende

a. dat de huidige omstandigheden en de onzekere finantieele aspecten geenszins uitlokken tot het maken en ten uitvoer brengen van grootsche plannen;

b. dat naar de meening van uwe deputaten de vaak sombere voorspellingen omtrent de toename van de emeritaatslasten in de toekomst te weinig rekening houden met den groei der kerken en een toename van de finantieele draagkracht;

c. dat het onder a en b genoemde echter niet tot gevolg mag hebben, dat de kerken niet zouden doen wat mogelijk is om ook in de toekomst de uitkeeringen aan emeriti, weduwen en weezen mogelijk te maken;

stellen de generale deputaten ad art. XIII daarom de synode voor aan de kerken te adviseeren zoo spoedig mogelijk te beginnen met het reserveeren van gelden voor een reservefonds, waarbij zij voorloopig een reserveering van 2 % van de totaal som der uitgekeerde emeritaatsgelden mogelijk en voldoende achten, terwijl dit percentage eventueel bij gebleken mogelijkheid en noodzakelijkheid kan worden verhoogd.

Toelichting.

Bij de bestudeering van het vraagstuk der pensioenen zijn de deputaten wederom tot de conclusie gekomen, dat de kerken moeten blijven bij het omslagstelsel, omdat aan de vorming van een fonds, waaruit later de pensioenen zouden kunnen worden betaald, onoverkomelijke bezwaren in den weg liggen. De huidige omstandigheden hebben deze bezwaren zeker niet verminderd. Zij meenen, dat het niet noodzakelijk is dit alles nog eens in den breede te motiveeren, waar dit vroeger reeds werd gedaan.

Uw deputaten zijn wel van meening, dat zij, die allerlei beschouwingen gaven over de toename van de lasten in de toekomst, daarbij de toename van de finantieele draagkracht door den normalen groei der kerken, te veel uit het oog verloren. Ds Schweitzer heeft hierover onzes inziens belangrijk cijfermateriaal verzameld, dat zij als bijlage aan dit rapport toevoegen, dat de lasten wel sterker groeien dan het zielental, maar ook is het een feit, dat allerwege bevestiging vindt, dat door een betere bearbeiding der gemeenten, die op haar beurt mogelijk wordt gemaakt door de toename van het aantal predikanten, de inkomsten ruimer vloeien.

De kerken beschikken voor de zekerheid der finantiën over stille reserves, die moeilijk in cijfers zijn uit te drukken, maar de trouw van ons gereformeerd volk om in den stoffelijken nood te voorzien, is daarvan zeker een van de grootste.

De stijging van de werkelijke emeritaatslasten is in den loop der jaren zeker niet onbelangrijk geweest en toch, de gelden zijn er zonder al te groote moeilijkheden gekomen. Dat dit mogelijk was, is zeker mede te danken aan de samenwerking tusschen

de ressorten, waardoor de lasten gelijkmatiger werden verdeeld. Wanneer die onderlinge hulpverlening blijft bestaan en een billijke maatstaf ter bepaling der draagkracht behouden blijft, mogen we de toekomst met vertrouwen tegemoet zien.

Uwe deputaten zijn intusschen niet van meening, dat nu maar heelemaal niets moet gebeuren. De lasten *zullen* stijgen en het is dus goed voorzieningen te treffen. Alleen, het tijdstip om hiermede te beginnen, is nu niet bij uitstek gunstig. Toch zouden de deputaten een begin willen maken door vanaf heden jaarlijks 2 % van de totaalsom, die uitgekeerd wordt, te reserveeren. De kerken wennen dan aan een extra-bijdrage voor dit doel en blijkt het binnen afzienbaren tijd mogelijk solide belegging te vinden, dan kan dit percentage worden verhoogd. Worden de tijden nog slechter, waardoor eventueel gereserveerd geld misschien waardeloos zou zijn, dan is dit bij een zoo matige reserveering nog geen débacle!

Wat de praktische uitvoering betreft hebben de deputaten zich voorgesteld, dat de ressorten, die aangesloten zijn bij de Landelijke Samenwerking, besluiten deze 2 % extra op te brengen, die afzonderlijk te beleggen en te doen beheeren buiten de gewone administratie om en deze eventueel later te besteden voor *hun* extra-lasten. De ressorten, die niet bij de Landelijke Samenwerking zijn aangesloten, kunnen deze zaak verder zelf regelen. De deputaten stellen voor voor het boekjaar 1943/'44 f 10.000.— te reserveeren.

De deputaten ad art. XIII willen u nog over een andere zaak rapporteeren.

De vorige synode droeg de deputaten op de particuliere provinciale ressorten op te wekken zich aan te sluiten bij de Landelijke Samenwerking. Zij hebben aan deze opdracht voldaan en meerdere malen geschreven naar Friesland (noordelijk gedeelte), Friesland (zuidelijk gedeelte) en de kerk te Amsterdam.

De particuliere synode van Friesland (zuidelijk gedeelte) heeft op het laatste schrijven hierover besloten een commissie in te stellen om deze zaak in studie te nemen en aan de volgende particuliere synode advies uit te brengen.

De particuliere synode van Friesland (noordelijk gedeelte) besloot het laatste schrijven over deze zaak naast zich neer te leggen.

Wel hebben deze beide ressorten geheel of voor een groot gedeelte voldaan aan de verzoeken om steun aan de generale deputaten, waardoor de hulpbehoevende ressorten konden worden geholpen.

De kerk te Amsterdam meent nog steeds zich afzijdig te moeten houden van de Landelijke Samenwerking, *maar weigert eveneens elke hulpverlening*. Volgens de opgestelde begrotingen der generale deputaten ad art. XIII had deze kerk *jaarlijks f 1500.—* ongeveer moeten bijdragen in de algemeene lasten, maar deze kerk meent aan dit verzoek niet te kunnen voldoen, waardoor deze f 1500.— opgebracht moeten worden door de andere ressorten, ook die, welke den steun zoozeer noodig hebben. Naar de meening van uwe deputaten houdt deze kerk zich niet aan het kerkverband, waaruit immers voortvloeit, dat de kerken elkaar onderling zullen steunen bij de emiritaatsvoorziening. De kerk te Amsterdam heeft echter nog nooit eenigen steun geboden.

Naar aanleiding van het bovenstaande verzoeken de deputaten uwe synode hun niet meer op te dragen de ressorten Friesland (noordelijk gedeelte) en de kerk te Amsterdam op te wekken deel te nemen aan de Landelijke Samenwerking en de meening van de synode te mogen vernemen over de houding van de kerk te Amsterdam ten opzichte van de generale kas van de deputaten ad art. XIII K.O.

Met heilbede en broedergroeten teekenen

Namens de deputaten voornoemd.

Ds H. MEYERING, *praeses*.
Ds A. SCHWEITZER, *scriba*.

Bijlage.

STATISTIEK

over het tijdvak 1921—1943

ingegaan na het besluit van de generale synode van Leeuwarden 1920 tot verbetering der pensioenen, gevolgd door een algemeene verhooging der diensttractementen, voorts door een meer regelmatige aanvraag van emeritaat na 40 dienstjaren of bij het bereiken van den 70-jarigen leeftijd.

	Predikanten	Zielen	Emeriti	Pensioenen
1921	554	499.258		f 296.757.—
1930	660	570.427	95 *)	f 421.470.—
1943	849	683.720	125 **)	f 513.148.—
Stijging 1921/'43:	53½ %	37 %	31,6 %	67,3 %

Bij te dragen in 1943 door de kerken per 100 zielen f 75.—.

*) inclusief 47 invaliditeitspensioenen.

**) „ 54 „

Bij eenzelfde stijging van het zielen aantal en van het aantal predikanten en dat der emeriti en voorts bij ongewijzigde pensioenrechten zullen deze cijfers zijn in

1965:	1300	936.700	194	f 795.380.—
en in 1987	1990	1.283.300	300	f 1.232.840.—

Bij te dragen door de kerken per 100 zielen in 1965 f 85.— en in 1987 f 100.—.

Toelichting:

1. Wat de stijging van de totaalsommen betreft, zij opgemerkt, dat zij in de jaren 1921/'30 — de jaren der steeds verder gaande doorwerking van het besluit van Leeuwarden — sterker is geweest in in de daarop volgende jaren. De gemiddelde stijging per jaar, kan daarom lager berekend worden dan $\frac{1}{22}$ van 67,3 %, zij kan gesteld worden op 2½ %.

2. In de totaalsommen der pensioenen zijn begrepen:

- a. de pensioenen na volbrachten diensttijd;
- b. de invaliditeitspensioenen;
- c. weduwpensioenen;
- d. kindergelden.

BIJLAGE XLVb.

Art. 230.

ADVIES van commissie V betreffende het rapport van deputaten ad art. XIII K.O.

In handen van uw commissie werd gesteld het rapport van genoemde deputaten betreffende hun werkzaamheden en voorstellen.

Wat de samenstelling aangaat, werd door br A. W. Bieuwenga te Garsthuizen, die wegens voortdurende ongesteldheid ontheffing moest vragen, door de vorige synode in een van haar latere zittingen als opvolger benoemd br H. Kuik te Wildervank.

Door het overlijden van ds R. M. Westerink te Velp en ds M. Uitenhoudt te Coevorden, ontviel deputaten een primus en een secundus-afgevaardigde, wier arbeid met groote dankbaarheid wordt herdacht.

Na het opstellen van dit rapport werd ds A. Schweitzer quaestor en rapporteur van deputaten op 18 October j.l. door God van ons weggenomen.

Ruim 33 jaren is de overledene deputaat geweest voor de verzorging van onze emeriti predikanten, weduwen en weezen, een deputaatschap dat bij de talloze andere werkzaamheden die hij nog vervulde, ook nadat hij zelf was geëmeriteerd, zoozeer de liefde van zijn hart bezat, dat het hem moeilijk viel hiervan vrijwillig te scheiden. God zelf heeft hem thans van deze taak ontheven. Zijn velerlei arbeid voor art. XIII K.O. zal in onze kerken steeds dankbaar worden herdacht.

Art. 148 2º synode van Sneek.

Inzake het verzoek van de kerk van Harlingen om in de landelijke samenwerking te worden opgenomen, vragen deputaten het advies van uw vergadering, hoe verstaan moet worden het besluit van Sneek art. 148 2º: „Aan de kerken in overweging te geven, zich door haar particuliere synodale ressorten aan te sluiten bij de landelijke samenwerking”.

De commissie spreekt als haar oordeel uit dat het toelaten van een enkele kerk uit een ressort dat niet meewerkt, in het algemeen niet de bedoeling kan geweest zijn van genoemd besluit, omdat hierin wordt gesproken van een zich aansluiten dóór haar particuliere ressorten. Zij zou echter dit artikel niet als een verbod willen interpreteren, omdat zich gevallen kunnen voordoen, die een uitzondering wettigen.

Hulpbetoon.

Inzake het hulpbetoon door Friesland (Noordelijk gedeelte) en Friesland (Zuidelijk gedeelte) en Amsterdam, meent de commissie dat met groote dankbaarheid moet geconstateerd worden dat Friesland (Zuidelijk gedeelte) volledig de gevraagde bijdragen heeft gestort. Friesland (Noordelijk gedeelte) heeft de steunbijdrage van f 2450.— voor 1939/40 niet ingewilligd en de kerk van Amsterdam kon den gevraagden steun wegens financiële omstandigheden niet toezeggen.

Duurtetoelagen.

Het komt de commissie voor dat er vooral voor de lagere pensioenen alle aanleiding is, om een duurtetoelag te verleenen, maar dat er met nadruk op gewezen moet worden, dat vóór alles de plaatselijke kerk is aangewezen op steunverleening en beoordeeling in hoeverre dit nodig is. Met dankbaarheid vernam de commissie dat

deputaten voor de landelijke samenwerking reeds voorstellen aan de kerken hebben gedaan die in verschillende ressorten zijn aanvaard.

Waar op de pensioenen nog kortingen worden toegepast overeenkomstig de besluiten van Arnhem en Middelburg meent de commissie dat deze kortingen allereerst moeten worden opgeheven.

Kindergelden.

De commissie meent dat hier geen algemeene regel kan gesteld worden. De betrokken kerk of classis zal van geval tot geval moeten beoordeelen.

Losmaking.

Om de vraag van deputaten te beantwoorden of het toelaatbaar is dat een kerk zich losmaakt uit het synodaal verband, zal het noodig zijn, zoowel de principieele als de praktische zijde van dit vraagstuk te bezien.

Tot nog toe werd steeds in onze kerken het standpunt ingenomen dat de uitkeering van pensioenen een verplichting is niet van de gezamenlijke kerken, maar van iedere plaatselijke kerk op zich zelf en volgens prof. Rutgers is er dan ook geen rechtsgrond waarop deze verplichting geheel of ten deele aan andere kerken zou kunnen worden overgebracht.

Iedere kerk is vrij om voor een bepaald geval en voor een bepaalden tijd de verplichtingen eener andere kerk mede voor haar rekening te nemen of een onderlinge verzekering in het leven te roepen, maar van dwang kan geen sprake zijn.

Nu hebben de provinciale en landelijk saamwerkende kerken feitelijk een overeenkomst aangegaan om gezamenlijk volgens nader vast te stellen quota de finantieele verzorging der emeriti te dragen.

Wanneer de vraag dan ook thans nog gesteld wordt of losmaking toelaatbaar is, dan blijkt hieruit reeds, dat de bepaling waardoor zoiets onmogelijk moet geacht worden, niet bestaat.

Geen classis, particuliere of generale synode kan de kerken finantieele verplichtingen opleggen of voor haar bindende finantieele besluiten nemen. Dit kunnen alleen de plaatselijke kerken zelf en dan nog slechts voor een bepaalden tijd.

Naar het oordeel van de commissie schuilt hier een van de zwakke plekken in de landelijke samenwerking, hoezeer deze dan ook een aanmerkelijke verbetering heeft aangebracht in vergelijking met het gesukkel van voorheen, maar een zoo ingrijpende en ingewikkelde overeenkomst dient ook formeel zakelijk te worden vastgelegd.

Alle kerken die de landelijke samenwerking steunen, dienen dan ook zich contractueel te binden voor een bepaald aantal jaren, waardoor het onmogelijk wordt dat enkele finantieel sterke kerken door ontijdig uitreden de geheele landelijke samenwerking torpedeeren, tot groot nadeel van onze emeriti en schade van onze finantieel zwakkere kerken.

Zoolang zulke contractueele verbintenis niet bestaat is de commissie van oordeel dat het elke kerk vrij staat om met inachtneming van een behoorlijke opzeggings-termijn, zich terug te trekken, wanneer zij meent op betere wijze de finantieele verzorging van haar emeriti te kunnen voorstaan.

Al moet dus de commissie de vraag, of de toelaatbaarheid aanwezig is, tot haar spijt bevestigend beantwoorden, zij kan niet nalaten er op te wijzen, dat een kerk zich niet aan het kerkverband en de daaruit voortvloeiende verplichting van hulpbetoon kan onttrekken.

Wat de praktische consequenties aangaat, het volgende: de kerk van Leiden heeft zich reeds teruggetrokken. De kerk van Groningen stelt voorwaarden waaraan zal moeten worden voldaan, of ook zij behoudt zich het recht voor terug te treden.

Zoo zijn er zonder twijfel meer classes en particulier-synodale ressorten, die er reeds lang niet meer gerust op zijn, voldoende steun te zullen ontvangen wanneer aan hun predikanten of betrekkingen emeritaatsgelden zullen moeten uitgekeerd worden.

Men behoeft dan ook waarlijk geen mathematicus of verzekerings-technicus te zijn om te kunnen nagaan, dat wanneer niet tijdig wordt ingegrepen, de verzorging naar art. XIII K.O. groote moeilijkheden zal geven.

Men heeft slechts de kerkelijke handboekjes te raadplegen en te zien dat van 1925 tot en met 1934, dus in 10 jaren tijd, 415 nieuwe predikanten zijn beroepen, om te begrijpen dat 40 jaar later de emeriteering enorme uitgaven met zich zal brengen. Het aantal dienstdoende predikanten is in die jaren van 576 tot 749 gestegen, dus met 173 vermeerderd, en in het vorig jaar waren er 851, dus nog ruim 100 meer.

Wie zou zich hierover niet hartelijkst verheugen, maar wie denkt tegelijkertijd ook niet aan de consequenties!

Wanneer wij thans voor een grooten achterstand staan, dan is dit volkomen begrijpelijk, omdat onze kerken de eerste decennia na de doleantie reeds moeite genoeg hadden om de gelden voor de dienstdoende predikanten, kerkbouw enz. enz. op te brengen, en het zal ons zeker een eer moeten zijn, dien achterstand te voldoen, maar dat ontslaat ons zeker niet van de verplichting om bij de beroeping van nieuwe pre-

dikanten, tegelijk ook te zorgen voor hun pensioen en dit niet geheel aan ons volgend geslacht over te laten.

De commissie meent de synode te moeten verzoeken, om met den meesten aandrang een beroep te doen op de kerken, om de bestaande samenwerking te handhaven, totdat nieuwe regelingen zijn vastgesteld.

Aanvullend rapport generale deputaten, met bijlage.

De commissie constateert met voldoening dat generale deputaten adviseeren, zoo spoedig mogelijk te beginnen met het reserveeren van gelden voor een reservefonds.

Met het oog op hetgeen in sub *a* en *b* aan dit voorstel voorafgaat, alsmede het feit dat deputaten 2 % mogelijk en voldoende achten, moet de commissie het volgende opmerken.

Dat de huidige omstandigheden en de onzekere finantieele aspecten geenszins uitlokken tot het maken en ten uitvoer brengen van grootsche plannen kan de commissie niet onderschrijven.

Allereerst kan het maken van een reserve toch geen grootsch plan genoemd worden en wat de finantieele aspecten betreft, mogen deze toch zeker geen belemmering vormen om een grooten achterstand in te halen, eer zou het tegendeel kunnen beweerd worden.

Zelfs wanneer men pessimistisch gestemd is omtrent de waarde van ons geld in de naaste toekomst, dan nog mag dit toch geen beletsel zijn om maatregelen te nemen, waarvan nu reeds duidelijk te zien is, dat ze voor de toekomst niet alleen gewenscht maar dringend noodzakelijk zijn.

En wat de sombere voorspellingen omtrent de toename der emeritaatslasten betreft, waarbij te weinig rekening zou gehouden worden met den groei der kerken en toename der finantieele draagkracht, meent de commissie dat de cijfers die deputaten verschaffen, toch wel duidelijk aantoonen, dat deze vrees niet ongegrond is.

De pensioenen stijgen in 22 jaar met 72.9 % (niet 67.3 % zooals deputaten schrijven) dus gemiddeld per jaar met 3.3 % (niet 3 %). Het zielenaantal stijgt met 1.7 %. De verhouding staat dus hier reeds van 2 : 1.

Wanneer deputaten in hun verbeterde statistiek de gemiddelde stijging lager stellen daar van 1921 tot 1930 de stijging hooger was dan van 1930 tot '43, omdat de eerste jaren de doorwerking van het besluit van Leeuwarden sterker is geweest dan in de daarop volgende jaren, dan meent de commissie hier tegenover te moeten opmerken dat deze vermindering voor een deel haar oorzaak vindt in de besluiten van Middelburg en Arnhem, waar in tegenstelling met Leeuwarden tot kortingen op de pensioenen werd besloten.

Niet de uitgekeerde pensioenen vormen het criterium, maar de vermeerdering van het aantal predikanten, en op grond daarvan is er alle reden om aan te nemen dat de verhouding nog verergert.

Van 1921 tot 1930 is het aantal predikanten gestegen van 554 tot 666, dus een gemiddelde vermeerdering van 12 per jaar.

In de periode van 1930 tot 1943 bedraagt de vermeerdering 189 predikanten of afgerond 15 per jaar.

De stijging van 1921—1930 is dus 19 %, maar van 1930—1943 31½ %.

Hoe die vermeerdering zich in de toekomst zal ontwikkelen, kan niemand zeggen, maar er zijn toch zonder twijfel aanwijzingen, dat veel meer een grootere stijging dan een vermindering mag verwacht worden. Immers meer en meer wordt ingezien dat geestelijke bearbeiding door één predikant van stadsgedeelten met 1600 tot 2000 zielen niet goed mogelijk is, zelfs niet al offert de predikant zich geheel op.

Op het terrein der evangelisatie begint de kerk meer en meer haar roeping te verstaan en worden zelfs predikanten beroepen met de speciale taak, te arbeiden in de ziekenhuizen en sanatoria. Ook de studenten en de schippers worden niet vergeten en zoo zullen er straks nog diverse andere bijzondere geestelijke verzorgers moeten worden aangesteld.

Alles te samen redenen om een grootere vermeerdering te wachten. Wanneer wij ons dus baseeren op de gegevens die deputaten verschaffen over de afgelopen jaren en daaruit reeds blijkt dat het zielenaantal per jaar stijgt met 1.7 %, terwijl de emeritaatslasten met 3.3 %, dus bijna het dubbele stijgen, zonder rekening te houden met de hiervoor genoemde perspectieven, is er dan geen reden om zonder te spreken van sombere voorstellingen, tijdig de noodige maatregelen te treffen?

Van ganscher harte hopen wij dat de finantieele draagkracht van ons gereformeerde volk in de toekomst zal stijgen, maar naarmate dat deze stijgt, zal ook steeds grootere uitbreiding moeten gegeven worden aan allerlei arbeid in Gods Koninkrijk. Maar er mag niet vergeten worden dat het veel gemakkelijker is gelden bijeen te brengen om een predikant te kunnen beroepen voor een bepaalden tak van dienst, dan om gelden te verzamelen voor predikanten die in ruste gaan.

De commissie meent dan ook dat deputaten wel wat schriel zijn met hun voorstel

om voorloopig 2 % van de totale lasten meer op te brengen en deze te storten in een reservefonds.

Eén van beiden: een reservefonds is noodig of overbodig. Het gaat naar het oordeel van de commissie niet alleen om een principieele beslissing, daarvoor zou ook met 1 % kunnen worden volstaan, maar 't gaat om een overbrugging voor moeilijke jaren, en waarmee zooals deputaten voorstellen, zoo spoedig mogelijk moet begonnen worden. Juist deze tijd biedt daartoe een bijzondere gelegenheid, die niet onbenut voorbij mag gaan.

De commissie is het eens met de gedachte die door de betreffende commissie op de vorige synode is uitgesproken, dat elk particulier synodaal ressort haar eigen reservefonds vormt.

Zij meent daarom, dat de synode aan de kerken moet adviseeren, in elk particulier synodaal ressort een reservefonds te vormen en voor wat de landelijk samenwerkende kerken betreft, hiervoor voorloopig jaarlijks f 50.000.— extra moet worden opgebracht.

Wat nu het verzoek van deputaten aangaat om Friesland (Noordelijk gedeelte) en Amsterdam niet meer op te wekken tot deelname aan de Landelijke samenwerking kan de commissie dit verzoek met het oog op de herhaalde telurstellingen wel begripen.

Aangezien echter meerdere deelname aan de Landelijke samenwerking versterking van haar positie beteekent, hetgeen zoowel onzen kerken als onzen emeriti ten goede komt, stelt de commissie voor, dat de synode zelf thans een opwekking tot Friesland en Amsterdam doe uitgaan.

Overigens is de commissie het volkomen eens met deputaten, dat het kerkverband met zich brengt onderling hulpbetoon, dus ook van art. XIII.

Het staat Amsterdam-C. zeker vrij al of niet deel te nemen aan de Landelijke samenwerking maar zij kan zich nie onttrekken aan den steun voor de generale kas. Wanneer zij hierin nalatig blijft, dan is er zeker aanleiding voor de synode om bij de kerk van Amsterdam-C. aan te dringen ook in deze haar roeping tegenover haar zusterkerken te vervullen.

Finantieele contrôle.

De rekeningen van ontvangsten en uitgaven over de jaren 1939 tot Juni 1943 zijn niet goed vergelijkbaar met de cijfers van het accountantsrapport, omdat deputaten alleen cijfers geven van het kasboek, terwijl het accountantsrapport bevat balansen over 1941—'42 en '43 en alleen over 1941 een kasstaat, maar over 1942 en 1943 een staat van baten en lasten.

Uit een bespreking met den heer Steneker bleek dat in de jaar-rekeningen 1940/1941—1941/1942 en 1942/1943 enkele posten verkeerd zijn geboekt, hetgeen een afwijking in de groepeeringscijfers kan genoemd worden.

Een fout in het gedrukte verslag is, dat in de rekening 1941/1942 een uitkeering à f 5000.— aan de Landelijke samenwerking, niet is opgenomen. Blijkbaar is deze post bij het drukken uitgevallen, want de telling van de uitgaven scheelt f 5000.— en verder zijn de collecten van Friesland (Noordelijk gedeelte) f 2222.40 in plaats van f 2222.48.

Over 1939/1940 is geen accountants-rapport ontvangen, maar de rapporteur heeft zich overtuigd dat dit jaar door het zelfde accountants-kantoor accoord is bevonden.

Ernstige bedenking moet de commissie maken tegen het feit dat geen materieele contrôle kon worden uitgeoefend, omdat alle kastransacties over de persoonlijke rekening van den quaestor loopen.

Bij een bespreking met den overleden quaestor van generale deputaten bleek deze ernstige bezwaren te hebben tegen afzonderlijke giro-rekeningen voor elk deputaatschap, omdat gevreesd werd dat diverse betalingen dan op verkeerde rekeningen zouden gestort worden en wat de materieele contrôle betreft, had dan slechts 2 jaren achtereen een nadeelig saldo resp. van f 217.56 en f 647.51 kunnen geconstateerd worden.

De commissie kan deze bezwaren niet deelen, integendeel, zij meent dat elk deputaatschap afzonderlijk gecontroleerd moet kunnen worden. Afgescheiden van de vraag of het gewenscht is uitkeeringen te doen, wanneer geen voldoende middelen aanwezig zijn, omdat dan zoo licht de drang tot tijdige storting verslapt, zal het menig quaestor die niet over gelden van andere deputaatschappen of eigen middelen beschikt, niet *mogelijk* zijn, volledige uitkeeringen te doen plaats hebben. Maar in ieder geval dient bij het leenen van gelden te worden aangegeven, wie de crediteur is.

Landelijke samenwerking.

Aangezien deputaten tot de synode herhaaldelijk verzoeken richten inzake de Landelijke samenwerking, bijv. de niet saamwerkende ressorten en kerken aan te raden tot de Landelijke samenwerking toe te treden, terwijl de synode geen enkel zeggenschap heeft over de Landelijke samenwerking, zelfs van zeer ingrijpende handelingen in het geheel niet op de hoogte wordt gebracht, is de commissie van oordeel, dat het gewenscht is, dat de synode tot deputaten het verzoek richt, voortaan bij haar rapport ook een

overzicht te mogen ontvangen van de handelingen der Landelijke samenwerking.

En wat de finantiële contrôle betreft is de commissie het volkomen eens met hetgeen deputaten voor advies inzake de finantiële contrôle in hun rapport schrijven nl.: „De zoo nauw met dit deputaatschap verwante Landelijke samenwerking ontgaat aan het directe toezicht van de generale synode. Een bestendinging van dezen gang van zaken moet worden ontraden”.

Het komt de commissie voor dat, ook al heeft de synode geen zeggenschap in de Landelijke samenwerking, het desniettemin gewenscht is, dat deputaten het accountantsrapport betreffende de Landelijke samenwerking jaarlijks aan de synodale adviescommissie inzenden.

Aangezien volgens art. 7 van het reglement voor de Landelijke samenwerking elke particuliere synode twee van haar deputaten ad art. XIII K.O. aanwijst als deputaten voor de Landelijke samenwerking is het gevolg, dat het grootste deel der deputaten voor de Landelijke samenwerking tevens generale deputaten zijn.

De commissie acht dit ongewenscht omdat generale deputaten 't verband met de Landelijke samenwerking oefenen en in deze zaak de generale synode van advies dienen.

BIJLAGE XLVI.

Art. 231.

RAPPORT van commissie V over het rapport van deputaten voor advies omtrent wijziging van de regeling tot uitvoering van art. XIII K.O.

In handen van commissie V werd gesteld het rapport van deputaten voor advies omtrent wijziging van de regeling tot uitvoering van art. XIII K.O. ingediend bij de generale synode van Utrecht 1943.

Het rapport bestaat uit een meerderheidsnota van de deputaten prof. dr D. Nauta, ds H. Meyering, S. Eisma en C. G. de Jong, en een minderheidsnota van dr J. P. van Rooyen, terwijl de beschouwingen over de vaststelling der quota door alle deputaten zijn ondertekend.

Verder is aan dit rapport toegevoegd een copie van het rapport, aangeboden aan de particuliere synode van Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte) door ds H. Meyering, A. Bos en G. Ph. Wielenga, met eenige correspondentie en berekeningstabellen van de hand van dr Van Rooyen, terwijl nog afzonderlijk is overgelegd een staat met berekeningen voor alle plaatsen in Noord-Holland en de provincie Groningen, aangevende de getallen bij omslag naar draagkracht en bij verdeling naar traktement, alsmede bij verdeling naar de contante waarde met en zonder renteberekening.

De meerderheid van deputaten wijst de voorstellen van Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte) af, terwijl zij meent ook fondsvorming te moeten ontraden, daarentegen acht zij het vormen van een reservefonds aanbevelenswaardig.

Dr van Rooyen pleit zoowel voor het een als het ander.

Na een zeer breede discussie is de commissie tot de slotsom gekomen, dat de tot hiertoe verrichte arbeid nog geen voldoende grond geeft om te beslissen welke weg zal worden ingeslagen. Dit neemt echter niet weg, dat de kerken niet anders dan buitengewoon dankbaar kunnen zijn voor deze uitgebreide rapporten, omdat door de talloze berekeningen onze kerken tijdig gewaarschuwd zijn voor komende moeilijke jaren.

Wanneer bijv. de kosten per hoofd per jaar thans reeds gevallen zijn van f 0.84 op f 0.75 en door den aanwas der bevolking in de voorloopige vermindering der emeritaatslasten verder zullen vallen tot f 0.53, maar dan binnen 10 jaar bij een vermeerdering van het aantal zielen met ca. 17 % in uitgaven stijgt met ca. 100 %, dan is er zeker alle aanleiding om te trachten, tijdig deze onevenredige vermeerdering te overbruggen.

Dat dit niet alleen gewenscht, maar ook mogelijk is op een manier die geen buitengewone offers vraagt, blijkt duidelijk uit de overgelegde tabellen.

Wanneer echter de fondsvorming ter sprake komt, is de commissie niet meer eenstemmig, tenzij deze fondsvorming uitsluitend bedoelt een reserve te vormen voor moeilijke jaren, zooals ook de meerderheid van deputaten deze aanbevelenswaardig achten.

Ook over de wijze van omslag durft de commissie nog geen bepaald voorstel te doen met het oog op de daaraan verbonden consequenties die nader moeten worden uitgewerkt.

Zij stelt daarom voor: [volgt in art. 231].

W. HESSELS, rapporteur.

BIJLAGE XLVII.
Art. 232.

RAPPORT van commissie V inzake de verdeling
van bijdragen naar art. XIII K.O. plus hand-
having omslagstelsel of fondsvorming.

Aan de commissie werd nog in handen gesteld een schrijven van de gereformeerde kerk te Groningen d.d. 18 Juni, met als bijlage een advies van de commissie van beheer dezer kerk, betreffende een rapport van deputaten ad art. XIII K.O. inzake de opdracht van de particuliere synode van Groningen van 8 Juli 1942, handelende over de verdeling van bijdragen naar art. XIII plus handhaving omslagstelsel of fondsvorming.

Kort samengevat komt het advies hierop neer, dat Groningen zich het recht voorbehoudt, zich te onttrekken, wanneer de verdeling der bijdragen zich na 1944 blijft baseren op de bestaande regeling omdat zij een regeling wenscht die waarborg geeft, dat de zorgzame kerken later niet de lasten krijgen te dragen der zorgeloze kerken.

De commissie meent op dit schrijven en advies niet breed te kunnen ingaan, omdat de landelijke samenwerking voor art. XIII K.O. geen zaak is van de synode, maar alleen van de kerken die zich hiertoe verbonden hebben. De synode ontvangt dan ook geen rapport van de betreffende deputaten en oefent tot nog toe ook geen controle uit.

Toch wil de commissie ter wille van de belangrijkheid dezer aangelegenheid dit advies niet laten passeeren, zonder te wijzen op het feit dat ook bij uittreding uit de Landelijke samenwerking de hulpverlening naar art. XIII K.O. voortvloeiende uit het kerkverband, blijft bestaan.

De commissie van beheer der gereformeerde kerk van Groningen schrijft in haar rapport: „In het rapport van deputaten van April 1943 wordt er op gewezen dat bij uittreding uit de landelijke samenwerking de verplichting tot het bijdragen in de behoefte der emeriteering enz. der predikanten uit de kas der landelijke samenwerking zou blijven bestaan. Dit kan de commissie van beheer niet anders dan afwijzen”.

Wanneer de commissie van beheer meent dat zij bij uittreding uit de Landelijke samenwerking aan deze kas niets meer heeft af te dragen, heeft zij gelijk, maar daarvoor komt dan in de plaats de generale kas, die het ontbrekende bedrag voor de provincie Groningen heeft te suppleeren.

Naar het oordeel van de commissie, schrijven deputaten dan ook terecht, dat er voor de kerk van Groningen in het zich onttrekken aan de samenwerking, geen financiële bate ligt. Blijkbaar gaat het hier meer om een andere kwestie, want dat een financieel sterke kerk als Groningen alleen maar voor zich zelf zou willen zorgen, is niet denkbaar.

Behalve 15 hulpbehoevende kerken, die samen voor art. XIII f 2223.— steun ontvangen, wordt ook nog voor 44 andere kerken f 3200.— gesuppleerd, en nu rijst de vraag of dit laatste billijk is.

De commissie kan bij gebrek aan cijfermateriaal hierover niet oordeelen. Bovendien zou hierbij aan de orde komen de vraag, wat het meest juist en billijk is, omslag naar draagkracht, naar traktement of naar premiestelsel. De commissie heeft bij het rapport prof. Nauta deze vraag van alle kanten bezien, maar nog geen definitief voorstel durven doen, omdat de consequenties nog niet geheel zijn te overzien.

Zij meent daarom de synode te moeten verzoeken, er bij de kerk van Groningen sterk op aan te dringen, zich nog niet aan de Landelijke samenwerking te onttrekken, alvorens nieuwe regelingen kunnen worden voorgesteld en beoordeeld.

W. HESSELS, rapporteur.

BIJLAGE XLVIII.
Art. 233.

RAPPORT van commissie V inzake de pensioenen
onzer emeriti dienaren des Woords, weduwen
en weezen.

Aan de synode van de gereformeerde kerken, Utrecht.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders!

In handen van commissie V werd gesteld een schrijven van de particuliere synode van Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte), waarin gevraagd wordt of het in onzen tijd geen overweging verdient, de pensioenen onzer emeriti dienaren des Woords, weduwen en weezen te herzien en te verhoogen.

De particuliere synode meent dat onze emeriti en hun nagelaten betrekkingen den terugslag van de tegenwoordige oeconomische crisis steeds pijnlijker gaan gevoelen. De commissie is het met dit laatste volkomen eens, maar meent dat de plaatselijke

kerk de eerst aangewezen is, om het geval te beoordeelen en daarin te voorzien. Zij kan zich niet voorstellen, dat men bijv. het traktement der dienstdoende predikanten verhoogt of aan hen een duurte-toeslag toekent, zonder de emeriti in die verhooging te doen deelen.

Overigens nam zij met dankbaarheid kennis dat door de landelijk saamwerkende kerken reeds voorstellen zijn gedaan, en deze voorstellen in verschillende particuliere ressorten zijn aanvaard, waardoor voor een groot deel aan de wenschen van Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte) is voldaan.

W. HESSELS, *rapporteur*.

BIJLAGE XLIX.

Art. 239.

RAPPORT van de deputaten ad art. XI K.O. vanwege de generale synode van Sneek 1939.

Aan de generale synode van de gereformeerde kerken, vergaderd te Utrecht, 22 Juni 1943 e.v.d.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

Deputaten voor de generale kas tot steun van hulpbehoevende kerken en personen naar art. XI K.O., hebben de eer u het volgende te rapporteeren betreffende hunne werkzaamheden en den staat der kas over de jaren 1939—1943.

Door de generale synode van Sneek 1939 werden, blijkens art. 319 van hare acta, tot deputaten ad art. XI K.O. opnieuw benoemd de broeders dr G. Keizer te De Steeg (saamroeper); ds N. Postema te Veendam; ds A. H. Piersma te Anjum; ds D. P. Koopmans, em. pred. te Meppel; ds A. J. Noordewier te Westerbork; ds W. L. Milo te Almelo; br J. J. van Commenee te Utrecht; ds E. A. Groenewegen te Halfweg; ds H. Meijering te Katwijk a. d. Rijn; ds D. B. Hagenbeek te Vlaardingen; ds F. J. van der Ende te Kamperland en ds H. de Bruin te Nieuwendijk.

Als leden van het moderamen werden tot op de eerstvolgende vergadering als zoodanig gecontinueerd dr G. Keizer, als voorzitter; ds D. P. Koopmans, assessor; ds H. Meijering, secretaris-quaestor; ds E. A. Groenewegen, 2e quaestor, speciaal belast met de administratie van de steunverleening uit de „Afscheidings-collecte”. Lag het in de begeerte en in het stellige voornemen van den secretaris-quaestor, om althans van de functie van quaestor te worden ontheven, op sterken aandrang van den voorzitter haar althans voorloopig nog te blijven waarnemen, kon hij niet vermoeden, dat de omstandigheden zich zóó zouden ontwikkelen, dat hij dit nog tot op deze volgende synode zou doen, zelfs over een vierjarige periode. In de samenstelling van het moderamen kwam evenwel reeds spoedig verandering. Het behaagde n.l. den Heere, reeds vóór het voor den eersten keer in vergadering bijeenkwam, ds D. P. Koopmans, die zoo tal van jaren de particuliere synode van Friesland (Zuidelijk gedeelte) in het college van deputaten had vertegenwoordigd, door den dood weg te nemen. Zijn heengaan was ook in dezen een verlies, aangezien hij steeds „met veel kennis van zaken en vol toewijding de belangen der hulpbehoevende kerken mede behartigde”, zooals de voorzitter het bij zijne begrafenis naar waarheid uitdrukte. In de eerstvolgende vergadering werd ds A. J. Noordewier in zijn plaats tot lid van het moderamen aangewezen. Weinig vermoedden de broeders toen, dat er nogmaals een ledige plaats onder hen zou komen. Toch was dit het geval, toen in den loop van dit jaar, helaas, ook onze hooggeachte voorzitter, dr G. Keizer, van zijn post afgeroepen werd, niet minder betreurd, zoowel om zijns persoons- als om zijns werks wil. Van de ruim dertig jaren die hij voor Gelderland in dit deputaatschap zitting had, mocht hij het gedurende de laatste vijftien jaar als voorzitter met veel liefde en in alle vriendelijkheid leiden. Aangezien deputaten na zijn verscheiden nog niet vergaderden, werd in zijn plaats nog geen nieuwe voorzitter aangewezen, maar berust de leiding bij ds E. A. Groenewegen als loco-voorzitter.

Dat de buitengewone tijdsomstandigheden, die zich na de vergadering der synode te Sneek voordeden, ook hun invloed lieten gelden op den gang van zaken ten opzichte van de generale kas voor hulpbehoevende kerken en personen, laat zich verstaan. Was het den voorzitter reeds niet doenlijk, wegens zijn veelvuldigen arbeid als scriba der synode, reeds spoedig een vergadering der deputaten bijeen te roepen, toen daarna de oorlog uitbrak, was hiervan voorloopig evenmin sprake. Eerst in September 1940 kon het moderamen en daarna ook de algemeene vergadering der deputaten bijeenkomen. Gelukkig waren intusschen, trots alle moeilijkheden en belemmeringen, toch de gelden blijven vloeien, al waren deze dan ook niet toereikende, om de in 1939 gevoterde bedragen aan de betrokken kerken ten volle uit te keeren. Gerapporteerd kon toen worden, dat de ontvangsten over 1939/40 in totaal hadden bedragen

f 14359.45, terwijl werd uitgekeerd de som van f 13781.38, waarbij een korting had moeten toegepast worden op de toegezegde steunbedragen van 10 %, terwijl aan de Belgische kerken ook nog slechts een gedeeltelijke uitkeering kon geschieden, uit oorzaak van de destijds bestaande belemmering in de geldzending naar het buitenland. En al bestond er toen goede hope, dat er van de achtergebleven bijdragen en collecten nog wel zouden inkomen, zoo bleek toen echter toch reeds overtuigend, dat het noodig was, zoo spoedig mogelijk over te gaan tot het uitschrijven van de extra-collecte, waartoe de synode deputaten had gemachtigd, in verband met de door haar mede ten laste dezer kas gevoteerde uitgaven, o. a. voor de te institueeren kerk op Curaçao en voor ds J. van Raalte.

Deputaten hebben daartoe dan ook een circulaire tot de kerken gericht, met verzoek, deze extra-collecte te willen houden, zoo mogelijk, in de maand Januari 1941. Zij meenden daarbij er den nadruk op te moeten leggen, dat deze extra-collecte geen afbreuk mocht doen aan de gewone jaarlijksche collecten en bijdragen en verzochten daartoe de kerken, deze collecten op te zenden aan den deputaat voor eigen synodaal ressort, opdat deze de noodige contrôle zou kunnen oefenen. Tot onze blijdschap werd over het geheel aan dit verzoek door de kerken welwillend voldaan, ook al werd de maand Januari in dezen minder in acht genomen. Toen dan ook de deputaten in September 1941 weder hunne jaarlijksche vergadering hielden, om de begroting voor het volgende boekjaar vast te stellen, kon met dankbaarheid worden gerapporteerd, dat niet alleen van de achterstallige collecten en bijdragen nog een groot gedeelte was ingekomen, maar dat er ook van de extra-collecte reeds een bedrag van f 3000.— kon worden toegevoegd aan de gewone inkomsten over 1940/41, om de over dit jaar gevoteerde toezeggingen, plus de ten vorigen jare toegepaste kortingen te voldoen, tot een totaal bedrag van f 20176.33. Aan extra-collecten was toen ingekomen f 8586.65, welk bedrag ten slotte in totaal is geworden: f 15050.73. Dat deze meerdere inkomsten noodzakelijk waren had, behalve in het boven reeds gememoreerde, mede zijn oorzaak in de nog steeds voortgaande vermeerdering van het aantal hulpbehoevende kerken, dat om steun bij de generale kas aanklopt en de laatste jaren reeds de 50 te boven gaat. Met allen ernst houden deputaten deze voortdurende toename in het oog en niet zonder eenige huivering denken zij zich in dezen de toekomst in, als zij letten op de krachtige actie die gevoerd wordt, om, met tijdelijken steun van elders, zooveel mogelijk ook de kleine kerken in het bezit van een eigen predikant te doen komen. Want hoe begeerlijk dit laatste op zich zelve ook zij, zoo zal, naar de meening der deputaten, eenige voorzichtigheid in dezen toch zeker geboden zijn. Aan de andere zijde meenden zij, in verband met deze vermeerdering der aanvragen, er ook steeds ernstig op te moeten aandringen, dat de particuliere synoden zooveel mogelijk de hulpbehoevende kerken binnen eigen ressort zelve den noodigen steun verleenen en geen beroep op de generale kas worde gedaan, dan bij uiterste noodzaak. Dit had dan ook aanvankelijk resultaat bij de particuliere synode van Groningen en zal hopelijk verder doorwerken. De steunverleening aan de Belgische kerken kon, na de aanvankelijke stagnatie, de laatste jaren weer geregeld plaats vinden, door tusschenkomst van de N.V. Incasso-bank te Enkhuizen. Van de omstandigheden der kerken in Bentheim en Oost-Friesland werden door deputaten geen nadere inlichtingen ontvangen. Alleen bereikte hen een vraag om inlichting omtrent de toelage aan ds J. van Raalte, of deze nl. als voorschot verstrekt wordt aan de kerk van Laar, zoodat deze later deze gelden zoo mogelijk zal hebben te restitueeren, en zulks in verband met het feit van zijne losmaking van deze kerk. Niettegenstaande dienaangaande nog geen helderheid omtrent de bestaande situatie aldaar werd verkregen, achtten deputaten zich toch geroepen, met het verstrekken van deze toelage aan genoemden broeder voort te gaan. Zooals te verstaan is werd deze toelage van te meer beteekenis, sinds ds Van Raalte verhinderd werd, door het verrichten van predikdiensten en anderen geestelijken arbeid, zelf nog voor een gedeelte van zijn inkomen te zorgen. Deputaten hebben gemeend aan het desbetreffend verzoek te moeten voldoen, om aan zijn vrouw, voor de verzorging van het gezin thans het volle bedrag van zijn vroeger tractement uit te keeren. Ook het ingekomen verzoek van de weduwe van br Kroeskamp te Utrecht, die in 1940 overleed, om haar te blijven steunen met een jaarlijksche toelage van f 400.— meenden deputaten te moeten inwilligen, kennis genomen hebbende van de inlichtingen der familie omtrent hare omstandigheden verstrekt.

De door de synode voor br Jaspers gevoteerde, verhoogde bijdrage van f 620.— per jaar, werd aan dezen uitgekeerd; evenals ook aan de deputaten der classis Arnhem voor den arbeid in Rijn-Pruisen het toegezegd aandeel van f 170.— in het voor rekening van dezen komend weduwenpensioen van mevr. de wed. B.

De bijdrage voor de gereformeerde kerk op Curaçao werd eerst in 1942 voor drie jaren voldaan aangezien het adres voor de toezending dezer gelden niet eerder bekend was.

Een en ander gaf als uitkomsten van de rekeningen over 1939/40, 1940/41, 1941/42 en 1942/43 resp. f 14359.45; f 20176.33; f 19382.80 en f 21533.45; waarin begrepen, zooals reeds gemeld werd, onder de ontvangsten van 1940/41 een aanvulling uit de

extra-collecte van f 3000.—, terwijl het kassaldo 1942/43 f 335.81 bedraagt. Aangezien van de extra-collecte nog resteert f 12050.73, bevat de totale reserve alzoo momenteel f 335.81 + f 12050.73 = f 12386.54.

Bij de overweging van de steunaanvragen werden deputaten op een van hunne vergaderingen ook geplaatst voor de vraag, of kerken ook steun zouden kunnen ontvangen uit de generale kas voor het aanstellen van hulppredikers. Eenparig waren zij van oordeel, deze vraag ontkennend te moeten beantwoorden. Niet alleen, omdat voor dit doel in de laatste jaren speciaal het comité „Overvloed van werk en werkkrachten” werkzaam is, maar ook, omdat dit in strijd zou zijn met de historie en het doel dezer kas naar art. XI K.O.

Ten slotte zij nog vermeld, dat vanwege de deputaten naar art. XI K.O. van de particuliere synode van Utrecht het verzoek tot onze deputaten kwam om een samenspreking in verband met de bezwaren die er, naar hun meening, tegen de tot dusver gevolgde methode van steunverleening uit de generale kas bestaan, aan welk verzoek gaarne is voldaan. Bij deze samenspreking bleek, dat men vooral als bezwaar in dezen gevoelde, dat thans bij steunverleening de zwakste classes en particuliere synoden het zwaarst gedrukt en belast worden. En aangezien ook uwe deputaten er ten zeerste van overtuigd zijn, dat aan de tegenwoordige methode inderdaad gebreken kleven, meenden zij, dat een nader onderzoek in dezen wel gewenscht zou zijn. Diensvolgens werd dan ook een commissie uit hen aangewezen, om met de Utrechtsche broeders zoo mogelijk met voorstellen tot verbetering te komen. Door allerlei omstandigheden werd deze commissie echter in hare werkzaamheden belemmerd, zoodat deze zaak nog in behandeling is.

Meenende, hiermede te kunnen volstaan, danken deputaten voor het in hen gestelde vertrouwen en leggen hierbij tevens de finantieele bescheiden over, verzoekende, de handelingen uwer deputaten goed te keuren en hen van hun gehouden beheer te dechargeeren, terwijl zij uwe vergadering bij al haren arbeid de leiding des Heiligen Geestes toebidden.

H. MEIJERING, *rapporteur.*

BIJLAGE L.

Art. 239.

AANVULLEND RAPPORT van de deputaten voor de generale kas tot steun van hulpbehoevende kerken en personen naar art. XI K.O. aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, vergaderd te Utrecht, 22 Juni 1943.

Aan commissie V der generale synode bovengenoemd.

Eerwaarde broeders,

Ter aanvulling van hun rapport aan de generale synode en de hierover met u gehouden bespreking, hebben deputaten voor de generale kas tot steun van hulpbehoevende kerken en personen naar art. XI K.O. de eer, alsnog het volgende te uwer kennis te brengen:

1° dat, overeenkomstig uw verlangen, op beleefd verzoek van hun secretaris-penningmeester door den accountant mr dr H. D. M. Knol te Leiden, op korten termijn, een rapport over de door hem gevoerde administratie werd uitgebracht, welk rapport aan den door u aangewezen rapporteur, br Hekkert, werd ter hand gesteld. Tevens werd door genoemden accountant hierbij toegezonden een deductie ad f 60.50, vergezeld van een begeleidend schrijven, inhoudende de mededeeling, „dat deputaten dit bedrag niet hebben te betalen, maar als gift voor de kas gelieven te beschouwen”, voor welke vriendelijke geste aan z.ed.gestr. hartelijk dank betuigd werd;

2° dat, waar ten gevolge van de oorlogsomstandigheden en de daardoor noodzakelijke evacuatie van den secretaris-quaestor, het openen van een eigen postrekening ten name van deputaten, voor de geregelde toezending der collecten en bijdragen voor de kas, tot dusver minder gewenscht bleek, bij de thans hiervoor ingediende aanvraag, op het postkantoor te Leiden vereischt werd, overlegging van een reglement of officieele verklaring desbetreffende van de gereformeerde kerken, alsmede de onder-teekening door den aanvrager van het „niet jood zijn” enz. In verband hiermede werd, op voorstel van het moderamen, door de inmiddels op 1 October j.l. gehouden algemeene vergadering der deputaten besloten tot het openen van een postrekening over te gaan, ten name van den „penningmeester van de deputaten der generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland voor de hulpbehoevende kerken naar art. XI K.O.” — zoodra door de nieuw te benoemen deputaten een penningmeester

zal benoemd zijn — ten einde een afschrift van het artikel der notulen, waarin dit besluit is vervat, als de vereischte „officieele verklaring” te doen gelden en over te leggen. Bij enkele deputaten bleek echter bezwaar te bestaan tegen de eveneens vereischte onderteekening door den aanvrager van het „niet jood zijn”, alvorens hierover de generale synode zich had uitgesproken, weshalve deputaten u verzoeken, dit punt nader te overwegen en, zoo noodig aan de orde te stellen;

3° dat door de deputaten ad art. XI K.O. der particuliere synode van Utrecht, op de laatstgehouden vergadering der generale deputaten, overeenkomstig hun opdracht, in ons rapport reeds gememoreerd, belangrijke voorstellen tot wijziging van de tot dusver gevolgde methode bij de steunverleening aan hulpbehoevende kerken, werden ingediend. Aangezien deze voorstellen echter wegens ziekte van den rapporteur niet, zooals hun werd opgedragen, van te voren aan de hiervoor aangewezen commissie van advies waren toegezonden en ze ook niet door het moderamen vooraf konden worden overwogen, was het der vergadering niet mogelijk, hieromtrent eene beslissing te nemen; weshalve besloten werd, de nadere behandeling uit te stellen en aan de nieuw te benoemen deputaten in overweging te geven, hiervoor zoo spoedig mogelijk opzettelijk te vergaderen.

Onder toebidding van de leiding des Heiligen Geestes,

H. MEIJERING, *rapporteur*.

BIJLAGE LI.
Art. 239.

ONTVANGSTEN en UITGAVEN der generale kas
voor hulpbehoevende kerken en personen ad
art. XI K.O. over de jaren 1939/40, 1940/41,
1941/42.

Rekening 1 Augustus 1939—31 Augustus 1940.

<i>Ontvangsten:</i>		<i>Uitgaven:</i>	
Saldo 1938/1939	f 363.02	Aan hulpbehoevende kerken	
Aan collecten en bijdragen	„ 13996.43	in Nederland	f 9140.—
		in België	„ 2000.50
		Classis Arnhem voor Rijn-	
		Pruisen	„ 170.—
		Hulpbehoevende personen	„ 2156.50
		Retour coll. Noord Holland	„ 186.83
		Reis-, vergadering- en cor-	
		respondentiekosten	„ 127.55
		Saldo	„ 578.07
		Totaal	f 14359.45
		Totaal	f 14359.45

Rekening 1 September 1940—31 Augustus 1941.

<i>Ontvangsten:</i>		<i>Uitgaven:</i>	
Saldo 1939/1940	f 578.07	Aan hulpbehoevende kerken	
Aan collecten en bijdragen	„ 16598.26	in Nederland	f 13735.—
Van de extra-collecten	„ 3000.—	in België	„ 3050.—
		Classis Arnhem voor Rijn-	
		Pruisen	„ 170.—
		Hulpbehoevende personen	„ 2917.10
		Retour collecte Beilen	„ 27.66
		Reis-, vergadering- en cor-	
		respondentiekosten	„ 140.07
		Saldo	„ 136.50
		Totaal	f 20176.33
		Totaal	f 20176.33

accountantskantoor C. A. van de Werve te Amsterdam. Van jaar tot jaar diende dit kantoor een finantieel overzicht van inkomsten en uitgaven in, terwijl aan het einde van deze periode één verslag werd opgemaakt, omvattende het geheele tijdvak van 1 Juni 1939—31 Mei 1943. Wij hebben de eer dit laatste rapport dat, naar wij meenen, voor zichzelf spreekt, thans aan u over te leggen. Het omvat:

1° een finantieel overzicht van 1 Juni 1939—31 Mei 1943 met een totaal-uitgave groot f 41.169.56;

2° een kapitaaloverzicht, beginnende met een kapitaal groot f 56.071.18, en sluitende op 31 Mei 1943 met een totaal vermogen groot f 14.901.62;

3° een staat van effecten op 31 Mei 1943, vermeldende:

a. de nominale waarde: f 5500.—; de aankoopwaarde: f 5454.40 en de beurswaarde: f 5598.12,

b. verkochte effecten,

c. recapitulatie (zie bijlage 3a, 3b en 3c);

4° een overzicht van de hypothekeken op 31 Mei 1943, pro resto groot f 8255.— (zie bijlage 4);

5° een overzicht van de uitkeeringen aan kerken in bijzonderen nood n.m.: Dirks-horn, Montfoort, Hellevoetsluis, Halle, Gent, Stavoren, Wieringerwerf, Lobith, Hym, Schermerhorn, Drijber, Holysloot, Zunderdorp. Tezamen een bedrag van f 5290.— (zie bijlage 5);

6° een overzicht van steun aan kerken voor de beroeping van een eigen predikant, in totaal f 36.325.90. Hierbij deelen deputaten mede dat zij in den loop van het kalenderjaar 1941, in verband met de onzekere tijdsomstandigheden, na overleg met de betrokken kerken, het restant van de toegezegde gelden ineens hebben uitgekeerd. Het totale bedrag dat van 1934 af uit de afscheidingscollecte werd uitgekeerd voor de beroeping van een eigen predikant bedroeg f 65.801.89, verdeeld over de volgende kerken: Woldendorp, Visvliet, Siegerswoude, Nieuw-Beets, Hindeloopen, Oosterwolde, Emmererfscheidenveen, Oldenzaal, Goor, Hoenza Driel e.a., Kootwijkerbroek, Den Dolder, Loenen a. d. Vecht, Maartensdijk, Slootdorp, Middenmeer, Santpoort, Wateringen, Rilland Bath, Wissekerke, Wemeldinge en Mechelen (zie bijlage 6).

Inzake de hypothekeken wijzen zij er op, dat deze, waarschijnlijk mede als gevolg van de tijdsomstandigheden, ons van verschillende zijden werden opgezegd. In totaal werd afgelost f 10.915.—, zoodat van het uitstaande bedrag per 1 Juni 1939, groot f 19.170.—, per 31 Mei 1943 slechts f 8255.— was overgebleven (zie bijlage 4).

Voorts zij nog opgemerkt:

a. inzake de effecten: het effectenbezit stond ook in deze periode onder contrôle van de mede-ondertekenaars van het huurcontract van de safe bij de Kasvereniging N.V. te Amsterdam: mrs G. H. A. Grosheide en D. W. O. A. Schut;

b. inzake de coupons: de coupons bevonden zich ook nu „tot aan den vervaldag in bewaring en daarna ter verzilvering” bij de Halfwegsche Bank N.V. te Halfweg;

c. inzake de hypothekeken: ook gedurende het tijdvak 1939—1943 trad de Halfwegsche Bank N.V. te Halfweg, als trustee op (zie het vorig rapport van de deputaten aan de synode).

Voor het overige mogen zij verwijzen naar het rapport met bijlagen van het accountantskantoor C. A. van de Werve te Amsterdam.

Met dank aan God constateeren deputaten, dat zij ook in deze vierjarige periode dit deel van hun arbeid met blijdschap en eenstemmigheid hebben mogen verrichten en dat zich geen bijzondere moeilijkheden hebben voorgedaan. Ook maken zij met dankbaarheid melding van de noodige assistentie der heeren Grosheide en Schut bij ieder bezoek aan de safe, alsmede van de hulpdiensten van het accountantskantoor C. A. van de Werve te Amsterdam en van de accurate wijze, waarop de Halfwegsche Bank N.V. de belangen van deputaten te dezer zake behartigde.

Tenslotte verzoeken zij uwe vergadering:

1° de handelingen van deputaten inzake het restant der afscheidingscollecte 1934 goed te keuren en hun décharge te verleenen voor het gevoerde beheer tot en met 31 Mei 1943 en

2° de te benoemen deputaten te machtigen, tot het verder beheer der nog aanwezige gelden en, onder verantwoording aan de volgende synode, tot het nemen van die maatregelen, welke hun daarbij noodig en dienstig voorkomen.

Uwe vergadering in alles de leiding des Heiligen Geestes toebiddend,

namens deputaten,

E. A. GROENEWEGEN, *rapporteur.*

BIJLAGE LIII.
Art. 245.RAPPORT en ADVIES van deputaten voor de
samenspreking met de broeders, die tegen de
leeruitspraken van 1905 of van 1942 gravamina
hadden ingediend.

1. Inzake de ingebrachte leer-gravamina heeft de synode onder meer besloten: de verwachting uit te spreken, dat de bezwaarde broeders door de in het rapport der praeadviseerende commissie bijgebrachte argumenten van de juistheid der betrokken uitspraken overtuigd zullen worden; en ter bevordering hiervan een vijftal deputaten te benoemen, die hen tot een samenspreking zullen hebben uit te noodigen en daarna de synode van rapport en advies zullen dienen. Als deputaten werden aangewezen de broeders: prof. dr G. C. Berkouwer (met de samenroeping belast), prof. dr F. W. Grosheide, prof. dr G. M. den Hartogh, dr A. D. R. Polman en prof. dr J. Ridderbos; eerstgenoemde fungeerde als praeses, laatstgenoemde werd tot rapporteur benoemd.

2. De bezwaarde broeders werden door ons uitgenoodigd in twee groepen. De eerste groep bestond uit de broeders dr S. O. Los, ds Joh. H. Rietberg, dr R. Schippers, dr M. B. van 't Veer, ds F. de Vries, die gezamenlijk een bezwaarschrift hadden ingediend. Met deze broeders, die allen waren opgekomen, hadden deputaten een samenspreking te Utrecht op 7 October l.l.

Op deze vergadering deelde de voorzitter prof. Berkouwer mede, dat deze broeders zich in een schrijven tot de generale synode hadden gewend, welk schrijven hij als voorzitter van de synode in zijn bezit had en wel wilde voorlezen. De broeders gingen hiermede accoord; zij verklaarden, anders van plan te zijn geweest, zelf onze commissie er voorlezing van te doen. Bij lezing bleek, dat de broeders in dezen brief spraken van hun bereidheid om aan te hooren, wat deputaten hun namens de synode hadden te zeggen. Ze gaven echter uiting aan hun bevreemding, dat zij tot zulk een samenspreking werden uitgenoodigd, nadat en niet voordat de synode een beslissing nam aangaande hun bezwaarschriften. Zij achtten dit minder juist, daar „de synode toch verwachten mag van de kerken, dat zij op naleving harer besluiten zullen toezien en van de bezwaarden, dat zij, indien zij niet overtuigd zijn, dat in den gewonen kerkelijken weg aan de orde zullen stellen”.

Wat de samenspreking zelve betreft, toen de broeders, na een inleidend woord van den praeses, tot spreken waren uitgenoodigd, begonnen ze met te verklaren, dat ze (ook in overeenstemming met het in den brief gezegde) enkel waren verschenen om aan te hooren wat deputaten hun te zeggen hadden. Ze konden hun houding ten aanzien van de in het praeadvies bijgebrachte argumenten nog niet op voldoende gemotiveerde wijze bepalen, daar ze het hiervoor nog niet voldoende hadden kunnen bestudeeren. Ze verklaarden uitdrukkelijk, dat dit excuus serieus moest worden opgevat, en dat hier van eenig streven om de zaak te rekken of iets dergelijks geen sprake was. — Uit den kring uwer deputaten werd van meer dan één zijde, met instemming der anderen, hiertegen opgemerkt, dat dit niet als wettig excuus kon worden beschouwd, daar de broeders, toen ze een gravamen indienden, toch zoodanig in de kwestie thuis behoorden te zijn, dat zij zich in den aan hen geboden tijd wel een oordeel over de hoofdzaken van het praeadvies konden vormen en in staat zijn om eventueele bedenkingen daartegen op voldoende gefundeerde wijze naar voren te brengen.

Intusschen bleken de broeders niet onwillig met ons eenigermate op de zaken in te gaan, en zoo hebben we toch een zeker gesprek met hen kunnen voeren, waarin zij ook wel eenige bedenkingen inbrachten en van onze zijde hierop werd geantwoord.

De broeders hebben er prijs op gesteld, dat in dit overzicht (waarvan het concept op hun verzoek hun is toegezonden om hun gelegenheid te geven, eventueele bedenkingen te berde te brengen) zou worden opgenomen, dat zij meermalen hebben opgemerkt, dat hun zienswijze in het praeadvies niet juist is weergegeven; en dat door hen met name is afgewezen, dat zij het verbond slechts als een aanbod van genade zouden zien.

Dienaangaande merken uw deputaten het volgende op. Het is ons niet bekend, dat de broeders eenige uitspraak of passage uit het praeadvies hebben aangewezen, waarin hun zienswijze onjuist zou zijn weergegeven. Dit geldt ook van het door hen genoemde punt; immers, dit betreft niet de *weergave* van hun gevoelen, maar de *beoordeeling* er van. Het praeadvies heeft bij de *weergave* van hun gevoelen niet gezegd, dat de broeders de verbondsbelofte een heilsaanbod *noemden*, maar heeft wel in de *beoordeeling* verklaard, dat hun voorstelling van de verbondsbelofte (wat ook nog iets anders is dan het geheele verbond) daarop neerkwam. Ook in de samenspreking is er van de zijde van deputaten op gewezen, dat volgens hun voorstelling de verbondsbelofte metterdaad niet anders is dan een verzegeld aanbod van genade. Dat dit van hun zijde is ontkend, is juist; maar ter adstructie hiervan is — misschien ook in verband met het verloop der bespreking — zeer weinig gezegd; en in dit

weinig was niets, dat ons van de juistheid hier ontkennen kon overtuigen.

De geheele samenspreking werd in broederlijken geest gevoerd.

Aan het slot hebben de broeders op zich genomen:

1° om — zooals uit hun in het begin gedane mededeeling voortvloeide — de zaak verder in ernstige overweging te nemen;

2° om te overwegen, of zij nog vóór de samenkomst der synode aan deputaten schriftelijk hun standpunt nader kenbaar zouden kunnen maken.

Tenslotte willen deputaten niet nalaten op te merken, dat zij door het schrijven der broeders allermint overtuigd zijn geworden, dat de synode tegenover hen niet op de juiste wijze heeft gehandeld. Had de synode te oordeelen gehad over een tegen de broeders ingediende aanklacht, dan had ze stellig, alvorens te oordeelen, de broeders willen hooren. Maar hier gold het gravamina, door de broeders zelf ingediend en de synode had dus niet anders te doen dan die gravamina met de daarvoor bijgebrachte argumenten te onderzoeken. Anderzijds was er zeker na het nemen der beslissing alle reden voor de synode om te trachten de broeders van de juistheid der genomen beslissing te overtuigen.

3. Als tweede groep waren door ons tegen 8 October uitgenoodigd de broeders prof. dr S. Greijdanus, ds D. van Dijk, ds H. Meulink en D. Roorda. Wel hadden dezen elk afzonderlijk een bezwaarschrift ingediend, maar deputaten achtten het uit praktisch oogpunt wenschelijk met hen tegelijk te spreken. Intusschen was van prof. Greijdanus, ds van Dijk en broeder Roorda bericht ingekomen, dat zij aan de uitnoodiging geen gevolg wenschten te geven. Ze motiveerden dit als volgt.

Prof. Greijdanus schrijft, dat het praeadvies met zijn argumenten hem niet heeft overtuigd. Samenspreking had misschien zin vóór de beslissing, nu niet meer. Hij heeft er ook geen behoefte aan. Heeft de commissie iets mede te deelen of te vragen, dan kan dat schriftelijk gebeuren.

Ds van Dijk aanvaardt de goede bedoeling van de synode, maar is overtuigd: samenspreking zal geen resultaat hebben. Op de synode hebben de broeders zich reeds van zijn beschouwingen op de hoogte kunnen stellen. Verdere bestudeering van het praeadvies heeft hem gesterkt in de overtuiging, dat het niet juist is. Ook kerkrechtelijk acht hij het voorstel tot samenspreking niet juist: de generale synode heeft beslist; daarmede is haar werk af, het woord is nu aan de kerken.

Br. Roorda geeft als reden van zijn afwijzen der uitnoodiging op:

a. deze samenspreking is mosterd na den maaltijd;

b. hij wil niet bevorderen dat de synode nog meer over deze zaak handelt. Kerkeraden moeten ze rustig bespreken; de volgende synode kan dan eventueel over de zaak handelen. Publieke behandeling moet worden bevorderd. Hij vraagt opname van zijn bezwaarschrift in zijn geheel vóór het eventueel publiek uit te geven praeadvies.

4. Met ds Meulink had op den afgesproken datum de samenspreking plaats, waarvoor thans Zwolle was uitgekozen; terwijl deputaten meenden, niet tegen den geest van uw opdracht in te gaan, wanneer zij dit opdroegen aan een drietal hunner, nl. dr Polman (die als praeses fungeerde), prof. Den Hartogh en prof. Ridderbos. Ook deze samenspreking had plaats in broederlijken geest. Ds Meulink deelde, aan de hand van een door hem opgesteld schriftelijk stuk, de bij hem nog bestaande bezwaren mede. Het was ons daardoor gemakkelijk gemaakt, deze in geregelde orde met hem te bespreken. Aan het slot heeft hij op verzoek van den praeses op zich genomen, de zaak nog in verdere ernstige overweging te nemen en indien mogelijk nog vóór de samenkomst der synode ons nader bericht aangaande zijn standpunt te doen toekomen.

5. Op 5 November werd door ons ontvangen een gedrukt stuk, gericht aan ons als deputaten en ondertekend niet alleen door dr Los e.a., maar ook door ds Meulink, waarin dus deze zes broeders gezamenlijk hebben voldaan aan hun toezegging, zoo mogelijk nog vóór de synode nader mededeeling te doen van hun standpunt. Terwijl wij dit stuk als bijlage aan ons rapport toevoegen, merken wij aangaande den inhoud het volgende op.

De broeders verklaren: „Na ernstige overweging — niet zonder biddend opzien — van wat door de synode inzake onze bezwaarschriften werd opgemerkt en besloten, kunnen wij niet anders dan uitspreken, dat wij door de argumentatie van het rapport der praeadviseerende commissie niet van de juistheid van de uitspraak der synode Sneek-Utrecht aangaande het genadeverbond sub 3 overtuigd zijn geworden”.

Later (blz. 3 v.) zeggen zij: „Het zal na het bovenstaande duidelijk zijn, dat wij de uitspraak, dat „het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren en in Christus geheiligd, totdat bij het opwassen uit hun wandel of leer het tegendeel blijkt” niet kunnen aanvaarden als confessioneele uitspraak, of als een formuleering van een dogma der kerk”.

Uwe deputaten willen niet nalaten er op te wijzen, dat de broeders in het geheel niet ingaan op de argumenten, die en in de verklaring van 1905 en in het praeadvies van 1943 aan Schrift en Belijdenis (met insluiting der formulieren) zijn ontleend.

Er is dan ook voor deputaten geen reden om verder op dit stuk in te gaan. Alleen op het volgende willen we nog wijzen.

De broeders merken op (blz. 4), dat de synode van 1942 uit de „korte verklaring” van 1905 een bepaalde zinsnede heeft verklaard tot leerbeslissing-met-eisch-van-instemming en haar aldus feitelijk heeft losgemaakt uit het geheel van wat in die synodale uitspraak werd verklaard, waardoor zij een ander accent verkrijgt en in haar historisch zuivere interpretatie belemmerd wordt. Wij achten dit een vreemd bezwaar. Wanneer men citeert, kan men doorgaans niet het geheele stuk of geschrift citeren, waaraan men het citaat ontleent; men citeert het gedeelte, waar het in een bepaald geval op aankomt. Het is wel nooit iemand ingevallen, dat daardoor de historische interpretatie wordt belemmerd, vooral niet, wanneer men duidelijk aangeeft, waaraan het citaat is ontleend. Het spreekt dan ook vanzelf, dat de synode van 1942 het citaat wil zien verstaan in overeenstemming met het geheele stuk, gelijk zij trouwens de geheele verklaring van Utrecht als kerkelijke leeruitspraak en dus als bindend heeft beschouwd.

Voorts meenen de broeders, dat de „korte verklaring” van 1905 naar inhoud en bedoeling in het geheel geen belijdenisformule was. Zij halen daartoe uit het rapport der toenmalige synodale commissie aan de uitspraak, dat de te behandelen geschillen „mits men over en weer voor overdrijving zich wachte” volstrekt niet raken enig wezenlijk punt onzer belijdenis, eenig fundamenteel dogma onzer kerk, maar alleen loopen over een verschil van opvatting, een verschil van voorstelling, een verschil van naam”. Dienovereenkomstig werd dan ook gezegd, dat het noch noodig noch wenschelijk was, dat de synode over deze geschillen een definitieve uitspraak deed. Daarom meenen de broeders, dat de synode van 1905 de tweërlei reeks van voorstellingen naast elkander liet staan in en terwille van het kerkverband.

Wij merken hiertegen op, dat de verklaring van 1905 op het onderhavige punt aldus aanvangt: „En wat eindelijk het vierde punt de onderstelde wedergeboorte aangaat, verklaart de synode, dat volgens de belijdenis onzer kerken het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren en in Christus geheiligd, totdat enz.” Wanneer nu de synode uitdrukkelijk verklaart, dat het volgens de belijdenis onzer kerken alzoo is, dan kan men toch niet zeggen, dat de synode *op dit punt* naast elkander heeft laten staan tweërlei voorstelling in dien zin, dat deze leer onzer belijdenis zoowel verworpen als aanvaard mag worden. Dan had er toch wel moeten staan, dat het weliswaar volgens de belijdenis aldus is, maar dat ieder vrij is, op dit punt van de belijdenis af te wijken.

Meent men dan ook, dat deze besliste uitspraak op dit punt in strijd is met het voorafgaande rapport, dan behoeven we slechts te herinneren, dat — zooals vanzelf spreekt en in 1905 nog uitdrukkelijk is verklaard — niet het rapport, maar alleen de conclusies door de synode zijn aangenomen. Wij voor ons nemen liever aan, dat de bedoeling van het rapport door de broeders niet goed is verstaan; doch dit is hier geen zaak van wezenlijk belang.

6. Tot de opdracht uwer deputaten behoort niet alleen het uitbrengen van rapport, maar ook het geven van advies aan de synode. Dit betreft dan uiteraard niet enkel hen, die aan onze uitnodiging hebben gevolg gegeven, maar ook de overige bezwaarde broeders, en dus ook niet alleen dit ééne punt, maar ook de andere, waartegen bezwaren zijn ingebracht. Geen der broeders heeft verklaard, door de argumenten, waarop de beslissing der synode is gebaseerd, overtuigd te zijn; bijna allen hebben uitdrukkelijk verklaard, dat dit niet het geval is.

De synode van Sneek-Utrecht heeft uitgesproken, „dat ambtsdragers geacht worden in te stemmen met de leeruitspraken der synode, en dat zij, ingeval ze daarmede niet instemmen, gehouden zijn hun bezwaren in den kerkelijken weg kenbaar te maken”. De bezwaarde broeders hebben aan dit laatste voldaan en hebben dus den kerkelijken weg bewandeld. Deze weg heeft echter niet geleid tot het doel, dat toch slechts hierin kon bestaan, dat of de synode door de broeders of zij door de synode werden overtuigd. Daardoor is nu ontstaan de abnormale toestand, dat deze broeders, van wie de meesten dienstdoende dienaren des Woords zijn, ten aanzien van één of meer punten niet instemmen met uitspraken, waarvan de synode van Sneek-Utrecht bovengenoemde verklaring heeft afgelegd en waarvan, wat het voornaamste punt betreft, reeds de synode van 1905 heeft verklaard, dat het de leer onzer belijdenis is.

Bij dezen stand van zaken, waarvan uw vergadering zich den ernst niet zal kunnen ontveinen, zijn uw deputaten van oordeel, dat hier enerzijds reden is om tegenover de broeders de uiterste tegemoetkoming te betrachten, terwijl anderzijds de synode datgene wat in 1905 en 1942 als onder ons erkende waarheid is uitgesproken, niet zal mogen loslaten. Tot die in de eerste plaats genoemde uiterste tegemoetkoming moet o.a. nopen het feit, dat de broeders met hun bezwaren den kerkelijken weg hebben bewandeld en voorts ook wel de overweging, dat het hier althans wat het hoofdpunt betreft een zaak raakt, waarover sinds lang velerlei misverstand bij niet weinigen is gevonden. Wat het andere, de handhaving der waarheid, betreft is duidelijk, dat de kerk ook in dezen haar roeping om pilaar en vastigheid

der waarheid te zijn niet mag verzaken en speciaal ook dat zij niet door ontrouw en slapheid mag laten teloorgaan den zegen, dien God aan onze kerken in 1905 na moeitevollen strijd heeft geschonken zoowel ten aanzien van het kennen en belijden der waarheid als van den onderlingen vrede, die door het toen genomen besluit op zoo verrassende wijze is bevorderd.

Op grond hiervan adviseeren wij uw vergadering opnieuw deputaten te benoemen, om andermaal de broeders uit te noodigen tot een samenspreking, met hetzelfde doel als de vorige maal.

Intusschen zal echter naar ons oordeel de synode niet kunnen nalaten de broeders er met nadruk op te wijzen, dat in onze kerken niets mag worden geleerd dat met de betrokken leeruitspraken niet tenvolle in overeenstemming is.

7. Uw deputaten adviseeren dus dat de synode aan de broeders die een gravamen hebben ingezonden, berichte, dat zij, gehoord het rapport harer deputaten, heeft besloten hun het volgende te melden: [volgt in art. 245].

BIJLAGE LIV.
Art. 256.

PRAEADVIES van commissie I aangaande een aantal ingekomen stukken, in verband staande met de beslissing der synode inzake de bij haar ingekomen gravamina.

In handen van commissie I werden gesteld een aantal stukken, geschreven naar aanleiding van de behandeling en afwijzing der bij de synode destijds ingekomen gravamina.

Daar deze stukken te uwer vergadering zijn voorgelezen, kan uw commissie volstaan met het volgende te memoreeren.

Over het algemeen geven ze uiting aan de gedachte dat er totdusver onder ons vrijheid voor tweërlei verbondsbeschouwing is geweest en dringen er bij de synode op aan, dat deze niet een van deze twee voor bindend zal verklaren, daar de schrijvers vreezen, dat hieruit groot gevaar voor den vrede en de eenheid der kerken zou ontstaan.

Hieraan zijn toegevoegd enkele andere stukken, waarin aan een tegengesteld gevoel uiting wordt gegeven.

Vooreerst een schrijven van verschillende predikanten uit de classis Groningen, die betuigen niet in te stemmen met het (onder de vorige stukken aanwezige) schrijven van de classis Groningen.

Voorts een schrijven van een tweetal broeders uit Groningen, die uiting geven aan hun bezwaren tegen de wijze waarop daar ter plaatse handteekeningen zijn verzameld.

Tenslotte een schrijven van ds Van der Meulen van Schiedam waarin deze ten sterkste veroordeelt de hier gevolgde methode waarbij men, zonder argumenten aan Schrift en belijdenis ontleend bij te brengen, tracht enkel door het getal imponeerend op de synode te werken; hij verzoekt de synode te onderzoeken van wie deze actie is uitgegaan en maatregelen te nemen dat aan deze methode in de kerk van Christus voor goed een einde kome.

Wat het laatste betreft oordeelt uw commissie het voldoende, zoo de synode in haar besluit doet uitkomen, dat de broeders voor hun meening geen aan Schrift en belijdenis ontleende gronden hebben bijgebracht, in de hoop dat dit de broeders zal nopen tot nadere bezinning over de door hen gevolgde methode.

Uwe commissie adviseert de synode het volgende besluit te nemen: [volgt in art. 256].

BIJLAGE LV.
Art. 256.

SCHRIJVEN aan de Gereformeerde Kerken.

Aan den raad van de Gereformeerde Kerk op de adreszijde vermeld.

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders!

Namens de generale synode hebben wij u het volgende mede te deelen:
1. dat zij naar aanleiding van een aantal ingekomen stukken, in verband staande met haar beslissing inzake de bij haar ingekomen gravamina, besloot tot alle kerken

een schrijven te richten, waarin zij enkele misverstanden, die blijkbaar bij sommigen gerezen zijn, zooveel mogelijk wil ophelderen. Dit schrijven luidt als volgt:

De generale synode, vergaderd te Utrecht, heeft geoordeeld op het volgende uw aandacht te moeten vestigen.

Uit een aantal stukken, bij haar ingekomen in verband met de behandeling en afwijzing der destijds bij haar ingezonden gravamina, heeft de synode den indruk ontvangen, dat er aangaande de beteekenis van deze beslissing en van de leeruitspraken der vorige synode bij sommigen eenige misverstanden bestaan.

Zoo hebben enkelen er op gewezen dat in de leeruitspraak van 1942 aangaande het genadeverbond wel het begin der desbetreffende uitspraak van 1905 is aangehaald maar niet het slot, waarin o.a. wordt gezegd dat „God zijn belofte vervult naar zijn vrijmacht op zijn tijd, hetzij vóór of onder of na den doop, zoodat het eisch is zich hierover met voorzichtigheid uit te laten en niet wijs te willen zijn boven hetgeen God ons heeft geopenbaard”. Deze broeders zijn blijkbaar van meening dat de vorige synode hierdoor aan de in dit slot uitgedrukte gedachte te kort zou hebben gedaan. Hiertegenover wil de synode er op wijzen dat dit naar haar overtuiging een volslagen misverstand is. Dat de vorige synode juist het begin der uitspraak van 1905 heeft aangehaald is omdat deze uitspraak rechtstreeks betrekking heeft op het punt waarover de synode in verband met de door haar afgewezen meeningen had te handelen. Geheel de uitspraak van 1905 aan te halen was overbodig en ook niet wel doenlijk. Maar het ligt in den aard der zaak dat *geheel* de verklaring van 1905 door de synode als bindend is beschouwd en dat het door haar aangehaalde begin moet worden verstaan in den zin dien de synode van 1905 eraan heeft verbonden en dus ook in verband met al hetgeen er volgt.

Een andere tot uiting gekomen gedachte is deze, dat de vorige synode door haar leeruitspraak en de tegenwoordige door haar afwijzing der gravamina afbreuk zou hebben gedaan aan een zekere vrijheid, die ten aanzien van de verbondsbeschouwing door de synode van 1905 zou zijn gelaten. Hiertegenover zij opgemerkt dat genoemde synodes zakelijk niet anders hebben gedaan dan handhaven van hetgeen in 1905 is uitgesproken en waarvan toen werd verklaard dat het de leer onzer belijdenis is. Het spreekt vanzelf dat volgens de synode van 1905 alle leering, ook die aangaande het genadeverbond, zich dus hieraan had te houden en daarvan niet kon afwijken zonder met de belijdenis zelve in strijd te komen. En daaraan is door de vorige en door de tegenwoordige synode niets toegevoegd; wel hebben zij er opnieuw nadruk op gelegd.

Natuurlijk is dit allerminst in zulk een zin bedoeld dat hiermede aangaande de leer des verbonds *alles* zou zijn gezegd. De synode erkent tenvolle, dat in de leer des verbonds tweeërlei tot zijn recht moet komen: eenerzijds Gods vrijmachtige verkiezing, de kracht-dadige werking Zijner genade en de onwankelbare vastheid van het eeuwige verbond der genade en der verzoening; anderzijds de roeping tot geloof en bekeering, die in den kring des verbonds uitgaat met een geheel eigen klem en niet slechts sommigen, maar *allen* kinderen der geloovigen als kinderen des verbonds voorhoudt zoowel den rijkdom van het hun geschonken voorrecht als ook de zwaarte hunner verantwoordelijkheid, indien zij op zoo groote zaligheid geen acht nemen.

De synode is er verder van doordrongen dat de vraag, hoe deze beide lijnen zijn bijeen te brengen, ons plaatst voor een mysterie, dat ons menschelijk denken niet kan doorgronden. Ook erkent zij dat er ten aanzien van de wijze waarop de onderscheiden Schriftgegevens tot een uitgewerkte leer des verbonds zullen worden saamgevoegd, binnen de grenzen der gereformeerde belijdenis mogelijkheid voor onderscheiden nuanceeringen bestaat en noch deze noch de vorige synode heeft er dan ook naar gestaan zelve zulk een uitgewerkte leer op te stellen en deze voor allen bindend te verklaren. Beide synodes hebben niet anders nagestreefd dan de richtlijnen, die door de synode van 1905 waren opgesteld „om alle eenzijdigheid te voorkomen”, ook voor het heden te handhaven en gelijk de vorige synode hiernaar enkele opgekomen opvattingen heeft gecorrigeerd, zoo acht deze synode het noodig dat ook in het vervolg allen zich door deze richtlijnen laten leiden, opdat de eenigheid der leer en de vrede der kerken, waarmede Gods genade ons na 1905 in dezen weg heeft willen zegenen, ook in de toekomst ons deel mogen zijn.

Met heilbode en broedergroet,

Het moderamen,

Prof. dr G. C. BERKOUWER, *praeses.*
Ds W. L. MILO, *assessor.*
Dr J. HOEK, *scriba.*
Dr E. D. KRAAN, *scriba.*

's Gravenhage, 11 November 1943.

BIJLAGE LVI.
Art. 260.

ADVIES aangaande een voorstel inzake ondertee-
kening van de leeruitspraken van 1942.

Ter vergadering der synode is de vraag gesteld of het, gezien de belangrijkheid van de leeruitspraken van 1942, niet gewenscht en noodig is, dat niet alleen van de kandidaten tot den heiligen dienst, maar ook van de hoogleeraren in de theologie opzettelijke instemming met deze uitspraken wordt gevraagd, evenals van de dienaren des Woords, die bij het komen in een classis de belijdenisschriften en de uitspraken van Assen 1926 hebben te onderteekenen. (Acta Utr. '43 art. 176).

De synode besloot in een latere zitting, hierop terug te komen en droeg aan deputaten voor de samenspreking met de indieners van gravamina op, ook over dit punt haar van advies te dienen.

Het komt uw deputaten voor, dat wanneer men op een classis aan inkomende dienaren des Woords ondertekening der uitspraak van Assen 1926 vraagt, het voor de hand ligt deze ook te vragen ten aanzien van de uitspraken van 1942. Naar denzelfden regel zou men ook van de hoogleeraren der Theologische Hoogeschool de ondertekening van beide kunnen vragen bij hun ambtsaanvaarding.

Zoover uw deputaten bekend is, is echter een dergelijke bepaling ook ten aanzien van de uitspraak van Assen door een generale synode niet gemaakt en zij zien ook geen genoegzame reden waarom deze synode daartoe zou overgaan. Synodale leeruitspraken zijn als zoodanig bindend en mocht iemand ten aanzien van de uitspraken van 1942 dienaangaande nog in onzekerheid hebben verkeerd, dan is dit bindend karakter voldoende geaccentueerd door de aan kandidaten opgelegde verplichting tot het betuigen van instemming.

Uwe deputaten adviseeren u, dat de synode uitspreke: [volgt in art. 260].

Namens deputaten voornoemd:

J. RIDDERBOS, rapporteur.

BIJLAGE LVII.
Art. 261.

RAPPORT van commissie IV over een schrijven
van de classis Amersfoort inzake de kranken-
communie.

In handen van commissie IV werd gesteld een schrijven van de classis Amersfoort, waarin de classis vraagt of het besluit van den kerkeraad van Baarn om ook voor zieken de gelegenheid te openen tot deelname aan het Heilig Avondmaal al dan niet in strijd is met de uitspraak der generale synode van Middelburg 1933.

In een toelichting merkt de classis op, dat de kerkeraad van Baarn besloten had voor de viering van het Heilig Avondmaal een officiëlen dienst te beleggen in een daarvoor geschikte ruimte, waar een aantal zieken bij elkaar gebracht worden en waar ook de kerkeraad officiëel vertegenwoordigd is.

Daar het advies van de synode dus blijkbaar alleen gevraagd werd over het al of niet geoorloofde van de viering van het Heilig Avondmaal voor een kring van zieken, niet over het bedienen van dit sacrament voor afzonderlijke zieken in hunne huizen, meent uw commissie dat ook alleen hierover gehandeld behoeft te worden. Zij meent dat er geen enkel bezwaar is, zoo een kerkeraad een dienst belegt hetzij in een ziekenhuis, tehuis voor ouden van dagen of dergelijke, waar in tegenwoordigheid van de ambten ook het Heilig Avondmaal wordt bediend. Men zou, voorzover de ruimte dit toelaat, ook aan andere gemeenteleden dan zieken, ouden van dagen tot dezen dienst toegang kunnen verleenen. Een gemeente heeft voor die bepaalde gelegenheid haar kerkdiensten eenvoudig met één vermeerderd. De synode van Leeuwarden 1920 nam dan ook reeds het standpunt in: dat in stichtingen — op verzoek — aan verpleegden die zonder groot bezwaar de samenkomsten der gemeente niet kunnen bezoeken, het Heilig Avondmaal mag worden gereikt (art. 25).

Uw commissie stelt uw vergadering dan ook voor uit te spreken: [volgt in art. 261].

H. A. WIERSINGA, rapporteur.

BIJLAGE LVIII.
Art. 263.

VERSLAG betreffende het bezoek aan den penning-
meester van deputaten ad art. 24 te Utrecht,
van Limburg Stirumstraat 9, op Vrijdag 30
April 1943.

Mij is gebleken:

a. dat van deputaten ter behartiging van de geestelijke belangen van onze militairen werd overgenomen een bedrag van drie duizend acht honderd twee en zestig gulden één cent (f 3862.01) per einde September 1942;

b. dat de ontvangsten en uitgaven dezer deputaten sinds de overname van het onder a genoemde bedrag zich als volgt laten aangeven:

<i>Ontvangsten:</i>		<i>Uitgaven:</i>	
Overgenomen saldo	f 3862.01	Kosten van vergaderingen	f 84.95
Van diverse classes	„ 2204.32	Bureaunkosten	„ 54.53
Giften	„ 5.50	Subsidie 1942:	
Bijdragen over 1940, 1941, 1942 en 1943 van deputa- ten voor de geestelijke verz- orging der verstrooide gereformeerden 4 x f 1000	„ 4000.—	Geref. Kerk Roermond f 100	
Interest	„ 1.—	Geref. Kerk Oss . . . „ 100	
		Lectuurverspreiding	„ 200.—
		Subsidies 1943:	
		Geref. kerk Kootwijk	„ 100.—
		Tractement Ds Kroeze 3 mnd.	„ 1174.98
		Bijdrage arbeid in het Zuiden	„ 20.—
		Onkosten bank	„ 0.75
		Ingeleverde bankbiljetten	„ 7000.—
			f 8710.21
		Saldo	„ 1362.62
			f 10072.83
Totaal	f 10072.83		

c. dat dit saldo zich niet bevindt op eenige ten name der generale synode staande post- of bankrekening, maar dat deze rekeningen loopen ten name van ds J. Wristers en van mevrouw Wristers. Toegezegd werd deze aangelegenheid met mijne mede-deputaten te bespreken;

d. dat onder de bovengenoemde van de classis ontvangen bedragen zich enkele stortingen resp. overschrijvingen bevinden, waarvan de strookjes vermelden „voor geestelijke verzorging Curaçao”. Er moet vermoedelijk in dat verband meer aan een misverstand worden gedacht dan aan eene opzettelijke bestemming dezer gelden voor Curaçao. Zoo komen ook stortingen resp. overschrijvingen voor met bijvoeging „Militaire Tehuizen” of „Nederlandsche Arbeidsdienst”, terwijl door deputaten 1 cent per gemeentelid wordt verwacht;

e. dat de door deputaten voor advies inzake de financieele contrôle voorgestane briefkaarten meldende de grootte der collecten van geen enkele kerk werd ontvangen.

De indruk werd verkregen dat verschillende kerken een bedrag uit de collecten voor algemeene christelijke doeleinden voor dit doel afzonderen, andere voldoen aan de aanbeveling der synode om een cent per gemeentelid aan deputaten over te maken, terwijl weer andere een geheele collecte voor dit doel houden, dan wel een deel van een gecombineerde collecte afdragen.

Amsterdam, 14 Mei 1943.

W. DE VRIES Gzn.

BIJLAGE LIX.
Art. 264.

RAPPORT van de deputaten die zitting hebben
in de Nederlandsche Zeemanscentrale.

Amsterdam, 28 October 1943.

Aan de generale synode van de gereformeerde kerken,
in vergadering bijeen op Dinsdag 2 November 1943
te Utrecht.

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders,

Waar ds H. J. Heida en ondergeteekende door de generale synode van Sneek-Utrecht zijn aangewezen om zitting namens de gereformeerde kerken te nemen in de Nederlandsche Zeemanscentrale, welke benoeming door ons beiden aanvaard is, haasten wij ons aan uwe vergadering een kort verslag aan te bieden van onze werkzaamheden in deze kwaliteit.

De arbeid van de Nederlandsche Zeemanscentrale is in het jaar dat wij zitting namen, natuurlijk door de omstandigheden waarin ons land en daarmee de zeevaart en de koopvaardij verkeert, beperkt gebleven. Van buitenlandschen arbeid is geen sprake kunnen zijn. Binnenslands is de zeemanscentrale gebleven het tehuis voor zeelieden te Rotterdam. Enkele zeelui komen daar nog. En zoo nu en dan verblijven daar geredde

schipbreukelingen, voornamelijk van buitenlandsche origine. Het tehuis zelf wordt verder gebruikt als evacuatie-tehuis voor inwoners van Rotterdam, waarvan de kosten betaald worden door de gemeente Amsterdam. Onder hen wordt evangelisatie-werk verricht. Ook de godsdienstige samenkomsten des Zondagsavonds en Woensdagsavonds worden druk bezocht, waaronder vele oud-zeelui. Daarin is o.a. ook voorgegaan ds H. J. Heida.

De aandacht der Nederlandsche Zeemanscentrale is natuurlijk op de toekomst gevestigd. Haar arbeid zal dan alle krachten vragen, niet alleen in Nederland, maar vooral in het buitenland. Het oprichten van tehuizen voor de zeelieden in de verschillende daarvoor in aanmerking komende zeehavens in Europa en daarbuiten zal alle aandacht vragen. Reeds nu wordt door het dagelijksch bestuur van de Nederlandsche Zeemanscentrale daarover gedacht en gesproken. Men wil klaar zijn, als de arbeid praktisch kan aangevat worden. De arbeidsverdeling zal zóó wezen dat de Nederlandsche Zeemanscentrale zorgt voor de tehuizen en deze tehuizen voor de speciale geestelijke verzorging van den zeeman openstaan voor de predikanten die daarvoor aangewezen zijn door de verschillende kerkelijke kringen. Het contact voor de voorbereidende maatregelen daartoe is door de deputaten der generale synode voor de geestelijke verzorging der zeevarenden ter koopvaardij met de Nederlandsche Zeemanscentrale gelegd en van deze laatste zijde gaarne aanvaard. Ook met de actie van hervormde zijde is de Nederlandsche Zeemanscentrale op deze wijze verbonden.

Concludeerende stellen wij uwe vergadering voor opnieuw twee deputaten te benoemen om namens de gereformeerde kerken zitting te nemen in de Nederlandsche Zeemanscentrale.

Met broederlijke groeten en heilbede,

mede namens ds H. J. Heida,

B. A. KNOPPERS.

BIJLAGE LX.
Art. 265.

RAPPORT van commissie V over een voorstel van de particuliere synode van Overijssel tot wijziging van de pensioenregeling art. XIII K.O.

Aan de generale synode der gereformeerde kerken te Utrecht.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders!

In handen van commissie 5 werd gesteld een schrijven van de particuliere synode der gereformeerde kerken in Overijssel, inhoudende een voorstel om de regeling voor art. XIII K.O. zoodanig te wijzigen dat het minimum pensioen behoorlijk worde verhoogd, het maximum wordt gesteld op f 3000.— en een tabel te ontwerpen voor de tusschenliggende pensioenen, terwijl pensioenen gebaseerd op een tractement beneden de f 2000.— in overleg met de betrokken kerkeraden door de classis worden vastgesteld, met dien verstande, dat het pensioen niet meer zal bedragen dan het tractement en zulks om beter verzorging te waarborgen overeenkomstig het beginsel van levensonderhoud dan door simpele toepassing van de maatstaf van $\frac{3}{5}$ sub $\frac{2}{5}$ van het tractement wordt verkregen.

De commissie kan niet nalaten te wijzen op een wel zeer groote tegenstrijdigheid in dit voorstel.

Het doel is om betere verzorging te waarborgen overeenkomstig het beginsel van levensonderhoud, maar wanneer het tractement beneden de f 2000.— is dan wordt dit beginsel losgelaten en moet het emeritaatspensioen in overleg met den kerkeraad door de classis worden vastgesteld.

De commissie meent dat voor het geval er inderdaad nog tractementen van minder dan f 2000.— worden uitgekeerd er aanleiding is om de synode te verzoeken er bij de classes op aan te dringen minima tractementen vast te stellen.

Wat nu het voorstel zelf aangaat is de bedoeling duidelijk, nl. om vooral de lagere emeritaatstractementen te verhoogen.

De commissie is van oordeel dat hier zeker aanleiding voor is, maar kan zonder verdere gegevens niet beoordeelen welke financieele gevolgen het voorstel van Overijssel zou hebben en durft het daarom niet te steunen.

Op grond van de bestaande regelingen zou voor een maximum pensioen van f 2000.— bij 40-jarigen dienst een minimum tractement moeten worden ingevoerd van f 2750.— + vrije pastorie.

Hoe zeer de commissie de invoering van zulk minimum zou toejuichen, vreest zij toch dat de praktische mogelijkheid van uitvoering nog niet aanwezig is.

Door de particuliere synodale ressorten werden reeds duurte-toeslagen ingevoerd die de uitgaven met minstens f 50.000.— zullen doen stijgen.

Maar bovendien zullen er voor de toekomst ook reserves gevormd moeten worden waardoor nog meer zal moeten opgebracht worden.

De commissie vreest dat voor het geval de minimum pensioenen van f 1300.— met ca 50 % verhoogd moeten worden, zooals wordt voorgesteld, dit een te groote stijging in eens wordt. Zij adviseert u daarom: [volgt in art. 265].

Uwe synode de leiding des Heiligen Geestes toebiddend,

9 November 1943.

W. HESSELS, *rapporteur*.

BIJLAGE LXI.

Art. 282.

RAPPORT van commissie V inzake de stipulaties, voorkomende in de credentiebrieven van de afgevaardigden ter generale synode.

In handen uwer commissie zijn gesteld de credentiebrieven van de afgevaardigden ter generale synode om ten aanzien van de daarin voorkomende stipulaties uw vergadering te dienen van advies.

Ook op de synode van Middelburg (1933) is deze zelfde kwestie reeds aan de orde geweest. Zij betrof toen alleen den credentiebrieff van de afgevaardigden van Friesland (Noordelijk gedeelte), en daarbij kwam toen alleen in geding de vraag, of het wel juist is, dat als stipulatie naast het niet-strijden tegen het Woord Gods en de drie formulieren van eenigheid, ook het niet-strijden tegen de Kerkenordening wordt opgenomen. Thans staat het echter zoo, dat de credentiebrieven van de afgevaardigden van niet minder dan zes particuliere synoden een stipulatie bevatten, welke verder gaat dan een binding aan de conformiteit aan Gods Woord en de formulieren van eenigheid. Friesland (Noordelijk gedeelte) is aan haar formuleering van 1933 getrouw gebleven. Bij deze particuliere synode hebben zich nu nog vijf andere aangesloten, t. w. die van Groningen, Noord-Holland, Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte), Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte) en Zeeland, met dit onderscheid evenwel, dat deze vijf particuliere synoden gemeend hebben met het noemen van de Kerkenordening niet te moeten volstaan, doch hieraan nog toevoegen „de verdere bepalingen der synodale samenkomsten onzer kerken”. Voorts zij nog als bijzonderheid opgemerkt, dat de synoden van Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte) en Zeeland spreken van de *Dordtsche* Kerkenorde (curatieveering van ons).

De overige zes particuliere synoden hebben in de aan haar afgevaardigden verstrekte credentiebrieven, zij het met enig verschil in formuleering, alleen de conformiteit aan den Woorde Gods en de formulieren van eenigheid tot uitdrukking gebracht. Dit zijn dus de synoden van Friesland (Zuidelijk gedeelte), Drenthe, Overijssel, Gelderland, Utrecht en Noord-Brabant/Limburg.

Nu heeft, gelijk gezegd, ook de generale synode van Middelburg (1933) over deze zaak gehandeld. Een beslissing heeft zij echter, blijkens artikel 248 van haar Acta, niet genomen. Zij heeft alleen besloten het door de commissie bij haar ingediende rapport onder de bijlagen harer Acta op te nemen (bijlage LXV). Dit door prof. Grosheide opgestelde rapport eindigde met als resultaat van de daarin gegeven uiteenzettingen voor te stellen, dat de synode zou uitspreken, op grond van het karakter, dat de belijdenis en de Kerkenordening en dat een generale synode draagt: *a.* dat in den credentiebrieff, welken een particuliere synode uitreikt aan haar afgevaardigden ter generale synode, niet behoort voor te komen, dat de in die particuliere synode samenkomende kerken de besluiten der generale synode zullen aanvaarden, voorzover ze niet in strijd zijn met de Kerkenordening; *b.* dat het meest gewenscht was, indien een particuliere synode zich in zulk een credentiebrieff alleen bond aan Gods Woord; *c.* dat er geen bezwaar tegen behoeft te worden gemaakt, indien ook gebondenheid aan de belijdenisschriften wordt uitgesproken, mits slechts uitkome, dat Schrift en belijdenis niet op één lijn worden geplaatst.

Stellig zou het het eenvoudigste zijn, wanneer uw commissie dit voorstel, dat in Middelburg ter tafel is geweest, kon overnemen en in gelijken geest aan uw vergadering adviseeren. Uw commissie kan echter niet in alle opzichten met het bedoelde voorstel meegaan, en ziet zich aldus genoopt van haar afwijkend standpunt in dezen rekenschap te geven. Haar bezwaar raakt niet de gedachte, dat het het meest gewenscht zou zijn, indien de particuliere synoden zich in de credentiebrieven harer afgevaardigden alleen bonden aan Gods Woord. Ook naar haar oordeel moet een dergelijke stipulatie genoegzaam en ten opzichte van de mindere vergaderingen volkomen

verantwoord geacht worden. In de binding aan Gods Woord ligt feitelijk alles besloten. Het bezwaar uwer commissie heeft evenmin betrekking op de gedachte, dat het niet als ongeoorloofd is te beschouwen, dat als stipulatie in de credentiebrieven ook de gebondenheid aan de belijdenisschriften der kerk staat opgenomen, onder dit beding dat daarbij het onderscheid tusschen het gezag van Gods Woord en dat der belijdenis tot zijn recht kome. Wel ontmoet het daarentegen bij uw commissie bezwaar, wanneer voorgesteld wordt het opnemen van de niet-strijdigheid met de Kerkenordering als stipulatie in de credentiebrieven voor ongeoorloofd te verklaren. Zij is van oordeel, dat opname van die clause, mits goed verstaan, evenmin overwegend bezwaar behoeft op te leveren, als het vermelden van de conformiteit aan de belijdenisschriften, die immers ook appellabel zijn en blijven aan Gods Woord.

Alvorens dit nader uiteen te zetten, meent uw commissie een algemeene opmerking te moeten maken. Wanneer hier over de credentiebrieven gehandeld wordt, mag het de bedoeling niet wezen den vorm en de inkleeding daarvan precies tot in alle bijzonderheden te willen regelen en vastleggen. In dit opzicht zijn de kerken altijd gewoon geweest een groote mate van vrijheid toe te laten en te gebruiken. En het verdient zeker geen aanbeveling, dat men deze vrijheid zou wegnemen of ook binnen al te enge grenzen insluiten. Terecht merkt Bouwman in zijn „Gereformeerd Kerkrecht” (deel II, blz. 61) op: „Bepaalde en vaste vorm is er voor een lastbrief niet noodig. De lastgever moet zelf weten, op welke wijze en in welken vorm hij binden wil”. Het ware te wenschen dat de kerkelijke samenkomsten het verstonen van deze vrijheid bij het opstellen der credentiebrieven een ruimer gebruik te maken dan tegenwoordig in werkelijkheid veelal geschiedt. Anders dreigt men licht te vervallen tot het gebruiken van starre formules, zonder zich voldoende rekenschap te geven van den zin en de strekking der gebezigde uitdrukkingen. Dat dit niet een denkbeeldig gevaar is, meent uw commissie te mogen opmaken uit het feit, dat een tweetal particuliere synoden in haar credentiebrieven gewagen van de Dordtsche Kerkenordering, terwijl toch in werkelijkheid deze reeds sinds vele jaren niet meer in ongewijzigden vorm als wettelijke ordening onzer kerken geldt en die benaming derhalve onjuist moet worden geacht. Blijkbaar heeft men eenvoudig een oude formule, dateerende uit een periode toen de Dordtsche Kerkenordering nog ongewijzigd was, overgenomen. Zelfs acht uw commissie de mogelijkheid aanwezig, dat het opnemen in sommige credentiebrieven van de clause „de verdere bepalingen der synodale samenkomsten onzer kerken” op dezelfde manier moet verklaard worden. Wellicht hebben de opstellers der desbetreffende credentiebrieven nageschreven den tekst van den credentiebrieven, zooals deze bij de mindere vergaderingen pleegt te worden ingediend. Men is dan eenigermate onnadenkend te werk gegaan, een manier van werken welke nooit, en zeker niet in den dienst der kerk, kan worden goedgekeurd.

Wat nu de vraag betreft, of er in de credentiebrieven ter generale synode ook plaats is voor de clause „niet in strijd met de Kerkenordering”, daarbij komt allereerst aan de orde de practijk, die ten dezen in de gereformeerde kerken heeft bestaan. In het rapport van de Middelburgsche commissie werd er reeds op gewezen, dat, zooover is na te gaan, van een vaste practijk niet zonder meer kan gesproken worden. Gaarne had uw commissie de historische gegevens, die in dit opzicht bekend zijn, nog wat aangevuld, speciaal door een onderzoek in te stellen naar de credentiebrieven, welke bij de synode van Dordrecht (1618/19) zijn ingediend. Het moet immers van bijzonder belang zijn na te gaan, welken inhoud deze credentiebrieven hadden, niet slechts om de beteekenis die aan deze vermaarde synode toekomt, maar ook omdat die synode aan den inhoud der credentiebrieven opzettelijk aandacht heeft geschonken. Bij navraag bleek het echter niet mogelijk, zoolang de oorlog duurt, toegang te verkrijgen tot het oud-synodaal archief der Nederlandsche Hervormde kerk te 's Gravenhage, in welk archief onder meer de bedoelde credentiebrieven, althans in afschrift, moeten berusten.

Langs den weg van een onderzoek naar de kerkelijke practijk blijkt het dus niet mogelijk te zijn tot een vaste conclusie te geraken. Uit de ons bekende, sobere gegevens omtrent vroegere synoden krijgt men niettemin niet den indruk, dat het opnemen van de niet-strijdigheid met de Kerkenordering als stipulatie in de credentiebrieven als beslist ongeoorloofd werd beschouwd.

Slaan wij thans den weg in, die eveneens door de Middelburgsche commissie werd gevolgd, om namelijk door middel van redeneering tot een resultaat te komen, dan krijgen wij te letten op het karakter, dat aan de Kerkenordering toekomt. In het rapport, dat te Middelburg heeft gediend, wordt een betoog geleverd, dat de Kerkenordering niet anders is dan een aantal min of meer systematisch gerangschikte besluiten van één of meer generale synoden van samenlevende kerken, welke de algemeene regelen bevatten, volgens welke die samenlevende kerken hebben afgesproken haar kerkelijk leven in te richten. Daarom zou, volgens het aangehaalde rapport, de generale synode zelf als de vergadering, waarin al de samenlevende kerken bijeen zijn, niet gebonden zijn aan de Kerkenordering, dat is aan de besluiten van haar voorgangsters.

Uw commissie denkt er niet aan, de juistheid van de gedachte, dat de Kerkenordening het karakter draagt van een reeks van besluiten van generale synoden, te bestrijden of in twijfel te trekken. Zij wil integendeel volmondig haar instemming betuigen met die gedachte. Maar tegelijkertijd moet zij er de aandacht op vestigen, dat daarnaast toch ook een andere waarheid geldt. En aan die waarheid wordt in het aangehaalde rapport in het geheel geen aandacht geschonken. Want het mag volkomen juist zijn, dat er in karakter en geaardheid overeenstemming bestaat tusschen de artikelen der Kerkenordening en alle andere besluiten van generale synoden, deze omstandigheid mag de oogen niet doen sluiten voor het onderscheid, dat niettemin tusschen beide groepen moet aangenomen worden. Er is immers geen sprake van, dat alle beslissingen van generale synoden een plaats zouden verkrijgen in de Kerkenordening of daarvan een aanhangsel zouden uitmaken. En dat dit niet het geval is, moet niet vooral hieruit verklaard worden, dat de Kerkenordening anders een te grooten omvang zou aannemen en min of meer het karakter van een reglementenbundel zou ontvangen. Daar moet een diepere oorzaak voor zijn aan te geven. Niet alle besluiten van generale synoden zijn van zoodanigen aard, dat zij voor een opname in de Kerkenordening in aanmerking kunnen komen. Slechts die besluiten zijn daarvoor geschikt, welke de strekking hebben algemeene regelen voor het kerkelijk leven te geven, regelen die ten deele rechtstreeks ontleend zijn aan Gods Woord, ten deele ook op een afspraak en overeenkomst der kerken berusten. Als zoodanig zijn deze besluiten, samengevat in de Kerkenordening, van alle andere uitspraken en beslissingen der synoden ter dege onderscheiden. Voetius spreekt daarom van de Kerkenordening als van fundamenteele artikelen. En ook door Rutgers, op wiens geschrift over „De geldigheid van de oude Kerkenordening” het Middelburgsche rapport in dit verband zich vooral baseert, wordt de hier bedoelde onderscheiding als juist erkend. Op blz. 39 schrijft hij namelijk: „En nu is de latere onderscheiding tusschen „canones” en „decreta”, tusschen bepalingen van de Kerkenordening en synodale besluiten, zeer zeker wel gewettigd; maar het heeft toch ook beteekenis, dat die beide in het eerst geheel dezelfde kracht hadden”. Het eerste gedeelte van dezen volzin bewijst voldoende, dat Rutgers, hoezeer ook de overeenstemming in karakter tusschen Kerkenordening en andere synodale besluiten vasthoudende, niettemin het verschil, dat er tusschen te constateeren valt, ten volle heeft aanvaard.

Het is voor de kwestie, welke ons hier bezighoudt, niet zonder gewicht op het genoemde verschil te letten. Het behoeft dan geen tegenstrijdigheid te beteekenen, wanneer wij eenerzijds uitspreken dat het niet aangaat als stipulatie in de credentiebrieven op te nemen de binding aan de besluiten van vorige generale synoden, en anderzijds staande te houden dat er geen overwegend bezwaar bestaat zulks wel te doen ten aanzien van de kerkenordening. Het is namelijk de overtuiging uwer commissie, dat het onjuist is de afgevaardigden ter generale synode te binden aan de besluiten en bepalingen van vroegere synoden. In dit opzicht snijdt de opmerking in het Middelburgsche rapport hout, wanneer het zegt, dat op die wijze aan de generale synode het recht wordt ontzegd de bestaande besluiten te veranderen en dat zoo de macht van de generale synode op ongeoorloofde wijze beperkt wordt. Naar het oordeel van uw commissie kunnen dan ook credentiebrieven, waarin een stipulatie in den genoemden geest voorkomt, onmogelijk aanvaard worden. Maar uw commissie zou dit niet willen uitbreiden tot de Kerkenordening, juist omdat deze van de andere besluiten der synoden behoort onderscheiden te worden.

Er valt niet aan te twijfelen, of de generale synode bezit de bevoegdheid in de Kerkenordening wijzigingen aan te brengen. In artikel LXXXVII wordt dit met zooveel woorden uitgesproken. Daar wordt gezegd, dat deze artikelen, de wettelijke ordening der kerk aangaande, veranderd, vermeerderd of verminderd mogen en behooren te worden, en dat dit alleen door de generale of nationale synode mag geschieden. Nu wordt in het Middelburgsche rapport de meening geuit, dat juist bij dit artikel der Kerkenordening de tegenstrijdigheid van de voorstelling, dat binding aan de Kerkenordening noodzakelijk zou zijn, aan den dag komt. „Hoe kan” — zoo luidt de opmerking — „er gebondenheid aan de Kerkenordening zijn, als er juist door die binding vrijheid bestaat om af te wijken van het bestaande?” Hiertegenover zou uw commissie echter het volgende in het midden willen brengen. In de eerste plaats moet men in het oog houden, dat de vrijheid om eventueele veranderingen in de Kerkenordening aan te brengen, toch niet zoo ver gaat als men bij het lezen van het aangehaalde betoog den indruk zou kunnen krijgen. Er staan in de Kerkenordening immers bepaalde gedachten en gedeelten, van welke gezegd moet worden, dat zij rechtstreeks op Gods Woord berusten. De positie van die gedeelten is dus een soortgelijke als die welke de belijdenisschriften hebben. En, dit zij in de tweede plaats opgemerkt, voorzoover er wel een ruimere mogelijkheid bestaat om in de Kerkenordening wijzigingen aan te brengen, moet uw commissie toestemmen, dat er in de binding van de afgevaardigden ter generale synode aan die Kerkenordening een zekere moeilijkheid schuilt. Maar de vraag rijst, of het aangaat en het juist is, dat men aan deze moeilijkheid tracht te

ontkomen door te bepalen, dat in de credentiebrieven de binding aan de Kerkenordening niet gestipuleerd behoort te worden.

Indien dit inderdaad als regel zou aanvaard worden en de opname van deze stipulatie in de credentiebrieven voor ongeoorloofd verklaard zou worden, zou men hieruit heel licht de conclusie kunnen trekken, dat de generale synode dus niet aan de Kerkenordening is gebonden. En deze conclusie zou, ook volgens de opvatting van het Middelburgsche rapport, onjuist zijn. In dat rapport wordt namelijk, ter voorkoming van misverstand, uitdrukkelijk verzekerd, dat niet bedoeld is uit te spreken, dat de generale synode op geenerlei wijze aan de Kerkenordening zou gebonden zijn. „Het is niet zóó, dat, wanneer de synode bijeen is, daardoor de Kerkenordening als van zelf op zijde gaat. Dit zou reeds daarom niet kunnen, omdat het kerkelijk leven, in den volsten zin des woords, dat in de Kerkenordening wordt geregeld, niet stilstaat, maar doorgaat tijdens de samenkomst der synode. En het herhaaldelijk geciteerde boek van prof. Rutgers (t. w. „De geldigheid der oude Kerkenordening”) wil juist betoogen, dat de eenmaal vastgestelde kerkenordening, ook in wat ze inzake de synoden bepaalt, zonder meer rechtsgeldig blijft”. Wij moeten er daarom van uitgaan, dat, zoolang er in de Kerkenordening geen wijzigingen zijn aangebracht, de generale synode evenals alle andere kerkelijke samenkomsten aan de Kerkenordening gebonden is en blijft. Maar als dit juist is, dan valt ook niet in te zien, waarom het ongeoorloofd zou wezen zulks in de credentiebrieven van de afgevaardigden ter generale synode uitdrukkelijk te stipuleeren. Mits slechts de bedoeling niet voorziet de bevoegdheid der synode om eventueele wijzigingen aan te brengen, te ontkennen.

Op grond van een en ander is uw commissie van oordeel, dat zoowel de vrijheid der generale synode om de Kerkenordening te wijzigen als haar gebondenheid aan de Kerkenordening behooren vast te staan. Op dit standpunt is het niet beslist noodzakelijk om in de credentiebrieven der afgevaardigden ter generale synode te stipuleeren, dat de te nemen besluiten conform de Kerkenordening zullen zijn, doch behoeft het evenmin voor ongeoorloofd verklaard te worden een dergelijke stipulatie daarin op te nemen. Mits, het worde nogmaals herhaald, deze stipulatie in goeden zin worde verstaan. Het recht der generale synode om wijzigingen aan te brengen, zooals dit in artikel LXXXVII der Kerkenordening uitdrukkelijk staat bepaald, mag niet in twijfel worden getrokken. Ook mag de Kerkenordening niet in juridischen zin worden opgevat als een samenstel van wetten en regelingen, waarvan geenerlei afwijking ooit geoorloofd zou zijn.

In het geval dat de generale synode zou besluiten in de Kerkenordening een of andere verandering aan te brengen, dan zal men ten aanzien van een dergelijk besluit op geheel eendere wijze moeten te werk gaan als ten opzichte van elk ander besluit. De Kerken hebben het volste recht — of de conformiteit aan de Kerkenordening in de credentiebrieven nu gestipuleerd stond, ja dan neen, maakt geen verschil uit — om haar eventueele bedenkingen bij dezelfde of de volgende generale synode te berde te brengen. Maar ook zullen de kerken, bijaldien de generale synode de ingebrachte bezwaren niet accepteert — en weer maakt het geen verschil uit, of de conformiteit aan de Kerkenordening in de credentiebrieven gestipuleerd was, ja dan neen —, zich aan de beslissing der generale synode hebben te conformeeren.

Alles samenvattende, komt uw commissie tot het volgende voorstel: [volgt in art. 282].

D. NAUTA, rapporteur.

BIJLAGE LXIa.
Art. 282.

VERVOLG-RAPPORT van commissie V inzake de
stipulaties voorkomende in de credentiebrieven
van de afgevaardigden ter generale synode.

Ten vervolge van het reeds ingediende rapport inzake de stipulaties, voorkomende in de credentiebrieven van de afgevaardigden ter generale synode, heeft uw commissie het wenschelijk geacht het navolgende onder uw aandacht te brengen.

In de vorige zitting heeft uw synode besloten terug te komen op haar aanvankelijke uitspraak om de beslissing over deze aangelegenheid te verdagen tot tijd en wijle het rapport van deputaten inzake het tuchtrecht der meerdere vergaderingen zou zijn ingekomen. Dit naar aanleiding van de mededeeling, dat het bedoelde rapport niet meer bij deze synode zou ingediend worden. Tegelijkertijd werd toen aan uw commissie de vrijheid gegeven om, indien zulks haar nuttig mocht voorkomen, een model-credentiebrieven te ontwerpen en dien als aanvulling bij het vroegere rapport over te leggen.

Van den tijd, die door dezen gang van zaken ter beschikking kwam, heeft uw commissie gebruik gemaakt om een onderzoek in te stellen in het archief der generale synode naar de credentiebrieven, gelijk die sedert 1892 bij de respectieve synoden

ingediend zijn. Bij dit onderzoek heeft zij eenige merkwaardige bevindingen opgedaan, waarvan zij het dienstig acht de belangrijkste aan uw vergadering mede te deelen:

1° Het bleek, dat gedurende het hier bedoelde tijdperk er in de formulering der credentiebrieven steeds een vrij groote verscheidenheid heeft bestaan, speciaal ook wat betreft de omschrijving der dusgenaamde stipulaties. Dit verschil heeft niet enkel betrekking op de manier van uitdrukking, maar evenzeer op inhoud en omvang der stipulaties. En door geen enkele synode is op die verscheidenheid ooit captie gemaakt of ook de wenschelijkheid van meer uniformiteit in dezen uitgesproken. Voor het eerst heeft de synode van Middelburg (1933) zich met deze kwestie opzettelijk ingelaten.

2° Uit de onderscheidene credentiebrieven mogen enkele aanhalingen, om het merkwaardige er van, hier worden gememoreerd.

Onder de credentiebrieven, ingediend bij de synode van Amsterdam (1892), wordt er een gevonden van de classis Amersfoort, welke eigenhandig door dr H. H. Kuyper, toen predikant te Baarn, opgesteld is. Daarin wordt aan de afgevaardigden in last gegeven „om van onzentwege op de synode te handelen, beraadslagen en besluiten wat daar voorkomen zal, mits in gebondenheid aan Gods heilig Woord, de Formulieren van Eenigheid, en de aangenomen Kerkenordening”.

Bij deze zelfde synode evenals daarna weer bij die van Middelburg (1896) diende de particuliere synode van Noord-Brabant en Limburg een credentiebrieven in, welke de volgende clausule bevat: „Daartegenover binden zij de afgevaardigden aan Gods onfeilbaar Woord en mitsdien aan de Drie Formulieren van Eenigheid en aan de Kerkenordening der Gereformeerde Kerken in Nederland; en behouden zich op dien grond de vrijheid voor, om — mocht dit onverhoopt noodig blijken — óók het andere deel van art. XXXI der genoemde Kerkenordening in toepassing te brengen”.

Onder de bij de synode van Utrecht (1905) ingediende credentiebrieven trekt de aandacht die van de particuliere synode van Noord-Holland. Daarin heet het o. m.: „Voorzoover wij in de wetenschap staan, dat en zij en de geheele vergadering, in zaken des geloofs alleen Gods Heilig Woord, en in de ordening der kerken de kerkerrechtelijke beginselen onzer oude Gereformeerde Kerken, gelijk die uit den Woorde Gods zijn afgeleid, tot eenig richtsnoer zullen nemen, geven wij, onder dit verband, aan onze gedeputeerden zoodanige autoriteit alsof al de Kerken in onze Provincie zelve tegenwoordig waren”.

3° De gevallen, waarin als stipulatie uitsluitend de conformiteit aan Gods Woord vermeld wordt, zijn uiterst gering. Speciaal de particuliere synode van Noord-Holland heeft in den jongeren tijd deze clausule aangewend, maar van een doorlopende practijk in dezen is ook bij haar geen sprake. Want, gelijk uit het vorige rapport uwer commissie is gebleken, wijkt haar credentiebrieven bij uw synode van die practijk af. Het aantal gevallen, dat naast de overeenstemming aan Gods Woord tevens die aan de Formulieren van eenigheid of de belijdenisschriften wordt genoemd, is iets grooter. Maar in verreweg de meeste gevallen vindt men naast die beide bovendien de Kerkenordening, en meermalen zelfs ook nog de verdere bepalingen van de synoden onzer kerken, vermeld. Dat de respectieve particuliere synoden daarbij elk afzonderlijk steeds één bepaalde gedragslijn gevolgd zouden hebben, valt al evenmin te constateeren.

4° Zelfs op de synode van Middelburg (1933) — en vooral dit feit kan, in verband met het rapport dat daar is opgesteld, niet nalaten sterk de aandacht te trekken — deed het genoemde verschijnsel zich voor. Slechts Noord-Holland had in haar credentiebrieven uitsluitend de conformiteit aan Gods Woord opgenomen, terwijl alleen Groningen en Utrecht daarnaast de overeenstemming met de op Gods Woord gegronde Formulieren van eenigheid vermeldden. Al de overige particuliere synoden hadden bovendien de overeenstemming met de Kerkenordening en voor het meerendeel ook nog die met de verdere bepalingen der generale synoden genoemd. Nu krijgt men uit het Middelburgsche rapport den indruk, dat alleen de particuliere synode van Friesland (Noordelijk gedeelte) een afwijkende formulering van den credentiebrieven had. Alleen die credentiebrieven wordt namelijk in geding gebracht. Het is niet gemakkelijk uit te maken, hoe die voorstelling van zaken, welke met de zoo even gememoreerde feitelijke gegevens niet valt overeen te brengen, is ontstaan. Men zou kunnen denken aan de eigenaardige formulering, welke de genoemde particuliere synode, in onderscheid van de andere particuliere synoden, die eveneens de Kerkenordening vermelden, voor haar stipulaties gekozen heeft. De formulering van Friesland (Zuidelijk gedeelte) bijv. luidde aldus, dat de afgevaardigden opdracht krijgen „conform den Woorde Gods, Formulieren van Eenigheid, Kerkenordening en de verdere bepalingen der generale synoden onzer kerken te helpen handelen en besluiten over alle zaken, die ter vergadering mogen voorkomen en tot hare werkzaamheden behooren”. Friesland (Noordelijk gedeelte) daarentegen spreekt van een voor vast en bondig houden, voorzoover het niet strijdt tegen het Woord Gods en de drie Formulieren van Eenigheid en de Kerkenordening. Maar de laatste formulering mag scherper zijn, zakelijk genomen kan evenwel niet gezegd worden, dat tusschen beide formuleringen een wezenlijk verschil bestaat. In den grond der zaak komen beide op hetzelfde neer en in beide

vindt men tot uitdrukking gebracht de noodzakelijkheid, dat er ten opzichte van de besluiten der generale synode overeenstemming behoort te wezen niet enkel met Gods Woord en de belijdenis, doch ook met de Kerkenordening. Waarschijnlijk zal dan ook deze verklaring niet de juiste zijn. Dat te Middelburg speciaal de credentiebrieff van Friesland (Noordelijk gedeelte) aan de orde is gesteld, zal wel hebben samengehangen met de omstandigheid, dat te voren zich in de kerkelijke pers een discussie over dit punt had ontwikkeld, bij welke discussie dr W. A. van Es van Leeuwarden een bepaald standpunt verdedigd had, dat in den bedoelden credentiebrieff min of meer zijn neerslag moet gevonden hebben. En men heeft in Middelburg blijkbaar verzuimd de andere credentiebrieffen er ter vergelijking naast te leggen. Hoe dit merkwaardige verschijnsel echter ook te verklaren zij, feit is, dat de in dat rapport geboden voorstelling aanleiding tot misverstand kon geven en in werkelijkheid ook heeft gegeven.

Na deze feitelijke gegevens, die bij haar onderzoek in het archief aan den dag getreden zijn, gememoreerd te hebben, meent uw commissie daaruit eenige conclusies te moeten trekken ten aanzien van de onderhavige kwestie:

1° In den aanvang van het rapport, uitgebracht aan de Middelburgsche synode (1933), staat deze volzin te lezen: „De bedoeling van uw vraag om advies was om voorgelicht te worden over de vraag, of het aanbeveling verdient de woorden „en de Kerkenordening”, die in onze dagen in de credentiebrieffen van de afgevaardigden ter generale synode doorgaans worden gemist, daarin op te nemen”. Uitgangspunt van dit rapport was dus, dat de bedoelde credentiebrieffen gewoonlijk de conformiteit aan de Kerkenordening niet zouden bevatten. Uit het thans ingestelde onderzoek is echter onweerlegbaar gebleken, dat de bedoelde credentiebrieffen die clause in de meeste gevallen juist wel hebben bevat. Hiermede komt dus aan het Middelburgsche rapport in dit opzicht de feitelijke grondslag te ontvallen.

2° In het vorige rapport uwer commissie over deze kwestie komen enkele opmerkingen voor, die gemaakt zijn in de gedachte, dat de zoo even onder 1° aangehaalde bewering inderdaad juist was. Het spreekt vanzelf, dat die opmerkingen in den daar voorkomenden vorm moeten vervallen of gewijzigd worden in overeenstemming met den thans aan het licht getreden feitelijken stand van zaken. Zoo moet, om slechts op dit voorbeeld te wijzen, vervallen hetgeen in dat rapport gezegd werd over de verandering, die ten aanzien van de credentiebrieffen van een groot aantal particuliere synoden sedert de synode van Middelburg (1933) zou te constateeren zijn.

3° Door het ingestelde onderzoek meent uw commissie grond te hebben om zich versterkt te gevoelen in de juistheid van de door haar aan de synode voorgelegde voorstellen. Zij is daarmede kennelijk geheel gebleven in de lijn van de bestaande en sinds lang gevolgde practijk onzer kerken (sedert 1892). Alleen valt op te merken, dat de clause „en verdere bepalingen van de synoden onzer kerken” in de credentiebrieffen vaker is voorgekomen dan uw commissie bij de opstelling van het vorige rapport meende te moeten aannemen. In deze omstandigheid ziet zij echter geen reden om terug te komen op hetgeen zij betoogd heeft omtrent het onderscheid, dat dient gemaakt te worden tusschen het opnemen van een clause omtrent de Kerkenordening en van een clause omtrent de verdere bepalingen onzer synoden in de credentiebrieffen. Wel acht zij het wenschelijk in de formuleering van haar voorstel te dien aanzien een kleine verzachting aan te brengen. En wel in dezen zin, dat dit voorstel thans aldus komt te luiden: „dat een stipulatie, waardoor de particuliere synode haar afgevaardigden behalve aan de Kerkenordening ook bindt aan „de verdere bepalingen der synodale samenkomsten onzer kerken”, in verband met het karakter en de bevoegdheid, welke de generale synode volgens de Kerkenordening bezit, minder juist geacht moet worden en het derhalve beter is die in de credentiebrieffen der afgevaardigden ter generale synode niet op te nemen”.

Van de vrijheid, welke aan uw commissie werd verleend een model-credentiebrieff te ontwerpen, heeft zij gemeend gebruik te moeten maken. Het is wellicht het beste, dat dit model als aanhangsel aan dit rapport wordt toegevoegd en door de synode ten gebruike door de particuliere synoden wordt aanbevolen.

Uw commissie stelt derhalve voor het volgende besluit: [volgt in art. 282].

D. NAUTA, rapporteur.